

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra psychologie

Diplomová práce

Psychoterapeut se vzděláním sociálního pracovníka:
Ovlivnění role psychoterapeuta preedukačním vzděláním
v sociální práci při komparaci s jednooborovou psychologií
a jejich kompetencí dle české asociace pro psychoterapii

Vedoucí práce: doc. PhDr. David Urban Ph.D.

Autor práce: Bc. Petr Fulier, DiS.

Studijní obor: Etika v sociální práci

Forma studia: Kombinovaná

2017

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum: 19.6.2017

Bc. Petr Fulier, DiS.

Děkuji vedoucímu diplomové práce doc. PhDr. Davidu Urbanovi Ph.D. za cenné rady, připomínky k oblasti sociální práce a metodické vedení práce. Dále chci poděkovat za odborné konzultování Mgr. Marku Macákovi, který poskytl četné rady a připomínky k tématům z psychologie. A také chci poděkovat MUDr. Františku Matuškově za podnětné postřehy a rady z oblasti psychoterapie a pomoc při zpracování tohoto tématu.

Obsah

1 Představení, obsah a metodologie diplomové práce	8
1.1 Motivace výběru tématu a názorové vymezení.....	8
1.2 Cíl diplomové práce.....	9
1.3 Struktura práce	10
1.4 Základní zdroje	10
1.5 Postup zpracování	10
2 Uvedení do pojmů, oborů	11
2.1 Psychoterapie, předmět její činnosti a základní směry	11
2.1.1 Prof. PhDr. Stanislav Kratochvíl, CSc.	11
2.1.2 doc. PhDr. Zbyněk Vybíral, PhD.	12
2.1.3 Základní směry v psychoterapii	12
2.3 Sociální práce, její obsah a předmět činnosti	16
2.3.1 Definice sociální práce.....	16
2.3.2 Paradigmata sociální práce a její cíle	16
2.3.3 Vzdělání sociálního pracovníka	18
2.3.4 Sociální práce a psychoterapie	19
2.4 Psychologie, její obsah a předmět činnosti	20
2.4.1 Definice psychologie.....	20
2.4.2 Cíle psychologie.....	20
2.4.3 Hlavní směry v psychologii	21
2.4.4 Dělení psychologických oborů.....	22
2.4.5 Psychologie a psychoterapie	24
2.5 Vzdělání a jeho vliv na psychoterapii	25
2.5.1 Co je vzdělávání a cíle vzdělávání	25
2.5.2 Vize společnosti a jednotlivce.....	26
2.5.4 Cíle vzdělávání v sociální práci	26
2.5.5 Cíle vzdělávání v psychologii	27
2.5.6 Cíle vzdělávání v psychoterapii	29
2.6 Česká asociace pro psychoterapii, její stanovy a vliv na psychoterapii a cíle	30
2.6.1 Co je ČAP	31
2.6.2 Poslání a cíle	31
2.6.3 Aktivity	31

3 Současné trendy v psychoterapii v oblasti vzdělání u nás a ve světě se zaměřením na psychologii a sociální práci	32
3.1 Psychoterapie u nás	32
3.1.1 Řešení dle ČPS	32
3.1.2 Řešení dle ČAP.....	33
3.2 Psychoterapie ve světě (se zaměřením na Evropu)	34
3.2.1 Psychoterapie v Německu	34
3.2.2 Psychoterapie v Norsku	35
3.2.3 Psychoterapie v Polsku	35
3.2.4 Psychoterapie v Portugalsku.....	35
3.2.5 Psychoterapie v Rakousku.....	36
3.2.6 Psychoterapie ve Švýcarsku	36
3.2.7 Psychoterapie ve Velké Británii	37
3.2.8 Psychoterapie v USA.....	37
3.2.8 Psychoterapie v Kanadě	38
3.3 Původní profese psychoterapeutů v UK	38
4 Klíčové kompetence dle ČAP	38
4.1 Představení jednotlivých kompetencí a jejich vliv na profesi psychoterapie	40
4.1.1. Odborná, samostatná a zodpovědná praxe	40
4.1.2 Psychoterapeutický vztah	42
4.1.3 Vyšetření (hodnocení, diagnostika a konceptualizace)	44
4.1.4 Dojednání kontraktu (rozvíjení cílů, plánů a strategií).....	46
4.1.5 Různé techniky a intervence.....	47
4.1.6 Období změn a krizí, práce s traumatem	49
4.1.7 Ukončení procesu a celková reflexe terapie	50
4.1.8 Spolupráce s dalšími odborníky	51
4.1.9 Využití supervize, (peer) intervize a dalších možností reflexe.....	52
4.1.10 Etika a kulturní citlivost	53
4.1.11 Řízení a administrativa	54
4.1.12 Výzkum	55
4.1.13 Prevence a vzdělání	55
4.2 Významné kompetence pro jednotlivé obory	56
4.2.1 Významné kompetence pro sociální práci.....	56
4.2.2 Významné kompetence pro psychologii.....	57
4.2.3 Kompetence v rámci různých psychoterapeutických směrů.....	57
4.3 Shrnutí kompetencí a jejich významu pro psychoterapii.....	57

5 Analýza sociální práce jako oboru, její východiska a možné důvody, proč je vhodným vzděláním pro psychoterapii v porovnání s psychologií a jejími východisky	58
5.1 Představení jednotlivých fakult.....	58
5.1.1 Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze	58
5.1.2 Filozofická fakulta Masarykovy Univerzity v Brně.....	59
5.1.3 Teologická fakulta Jihočeské univerzity	59
5.1.4 Proč tyto fakulty?	60
5.2 Sociální práce, historie oboru.....	60
5.2.1 Historie sociální práce - vznik sociální práce	60
5.2.2 Historie sociální práce - vliv psychologie na sociální práci.....	61
5.3 Sociální práce a její cíle a paradigmatata.....	62
5.3.1 Cíle sociální práce	62
5.3.2 Terapeutické paradigma a důsledky pro sociální práci	63
5.4 Teoretická východiska sociální práce	64
5.4.1 Klasifikace teorií	64
5.4.2 Významné psychologické teorie sociální práce - úvod a psychoanalýza.....	65
5.4.3 Humanistické a existenciální teorie	65
5.4.4 Sociálně psychologické a komunikační modely	66
5.4.5 Systemický přístup.....	66
5.4.6 Kognitivně-behaviorální teorie	67
5.4.7 Přístup orientovaný na úkoly	67
5.4.8 Antiopresivní přístupy.....	68
5.4.9 Sociobiologie	68
5.4.10 Sociálněekologický model a fenomenologická tradice.....	68
5.4.11 Shrnutí teoretických východisek a jejich smysl pro tuto práci.....	68
5.5 Sociální práce, psychoterapie a techniky sociální práce	69
5.5.1 Teorie a metody sociální práce	69
5.5.2 Předměty psychologie	70
5.5.3 Předměty specifické pro sociální práci	70
5.5.4 Podpůrné předměty v sociální práci.....	70
5.5.5 Předměty psychoterapie v rámci studia sociální práce.....	71
5.5.6 Shrnutí.....	71
5.6 Sociální práce a jednotlivé kompetence.....	71
5.7 Psychologie a psychoterapie, historie oboru a současný stav	73
5.7.1 Krátká historie psychologie	73
5.7.2 Vliv psychologie na sociální práci	74

5.7.3 Psychologie a psychoterapie v současnosti	74
5.8 Psychologie a kompetence	74
5.9 Styčná témata sociální práce a psychologie v oblasti psychoterapie.....	74
5.9.1 Společné body a místa sociální práce a psychologie	74
5.9.2 Rozdílnosti a zásadní odlišnosti sociální práce a psychologie	75
5.9.3 Společný význam pro psychoterapii.....	75
5.10 Shrnutí 5. kapitoly	75
6.0 Závěrečné vyhodnocení.....	76
6.1 Závěrečné vyhodnocení.....	76
6.1.1 Je vzdělání v sociální práci kvalitním předpokladem pro profesi psychoterapie? A proč?	77
6.1.2 Co určuje, zdali je daný obor dostatečný pro psychoterapii?	77
6.1.3 Které kompetence má sociální práce a které jí naopak chybí pro výkon v profesi psychoterapeuta	78
6.2 Silné a slabé stránky vzdělání sociálního pracovníka dle ČAP na profesi psychoterapeuta 78	
6.2.1 Silné stránky	78
6.2.2 Slabé stránky	78
6.4 Shrnutí práce a jejích výsledků.....	78
6.4.1 Smysl této práce se odvíjí od definování psychoterapie.....	79
6.4.2 Co určuje, zda daný obor splňuje všechny kompetence určené pro psychoterapii?.....	79
6.4.3 Celkové shrnutí práce	79
6.5 Možné nápady na řešení současného stavu	80
6.5.1 Další část předpokladu - praxe	80
6.5.2 Další vzdělávání	81
7.0 Literatura a zdroje.....	81
7.1 Tištěné zdroje	81
7.2 Elektronické zdroje.....	82

1 Představení, obsah a metodologie diplomové práce

V úvodní kapitole představíme cíl, postupy a obsah této práce.

1.1 Motivace výběru tématu a názorové vymezení

Když jsem uvažoval nad tématem své diplomové práce, rozhodování bylo velice krátké a jasné. V současné době jsem totiž frekventantem komplexního (tedy pětiletého) psychoterapeutického výcviku v Praze u MUDr. Františka Matušky, takže téma, kterému se v této práci věnuji, je spojeno s oblastí mého studia, tedy sociální prací a psychoterapií. Mojí motivací je zapojovat se do **diskuze**, která se nyní vede kolem psychoterapie, a komentovat ji z pohledu sociálního pracovníka. Patří to dokonce k jednomu z předpokladů mé profese a je uváděn i v kodexu sociálních pracovníků. Cituji čtyři statě z kodexu sociálních pracovníků České republiky¹:

- „2. 4. 1. Sociální pracovník dbá na udržení a zvyšování prestiže svého povolání.“
- „2. 4. 2. Neustále se snaží o udržení a zvýšení odborné úrovně sociální práce a uplatňování nových přístupů a metod.“
- „2. 4. 3. Působí na to, aby odbornou sociální práci prováděl vždy kvalifikovaný pracovník s odpovídajícím vzděláním.“
- „2. 4. 4. Je zodpovědný za své soustavné **celoživotní vzdělávání a výcvik**, což je základ pro udržení stanovené úrovně odborné práce a schopnosti řešit etické problémy.“

A dále z oboru psychologie i sociální práce přichází nezanedbatelná část frekventantů psychoterapeutických výcviků.

Jsem si vědom, že toto téma je nyní velice diskutované a třaskavé. V diskuzi jsou nyní zapojeni kliničtí psychologové/terapeuti a nekliničtí psychoterapeuti. Vycházím z pozice sociálního pracovníka, a tudíž neklinického frekventanta terapeuta a věřím, že tato práce může přinést zajímavý pohled do této diskuze. **Neklade si za cíl** jednostranně obhajovat jeden nebo druhý názor. Spíše bych rád uvedl důvody a pohledy, proč předpokládám, že by sociální práce mohla být kvalitním základem pro psychoterapii.

Dále v této práci chci k psychoterapii přistupovat jakožto k **samostatnému** oboru, tak jak je vnímána z velké části na západě. Jsem si vědom, že diskuze u nás jsou vedeny ohledně toho, zdali je psychoterapie samostatný obor, nebo je součástí zdravotnictví, a je to tedy léčebný nástroj. Pokud bychom vycházeli z předpokladu, že psychoterapie je čistě léčebná technika, postrádala by tato práce svůj smysl, protože sociální práce není, a pravděpodobně ještě dlouho nebude, součástí zdravotnictví.

¹ Dostupné z: https://www.vkci.cz/soubory/prilohy/67_0_eticky%20kodex%20soc%20pracovniku.pdf, 22.3.2017, str. 4

1.2 Cíl diplomové práce

Cílem této diplomové práce je argumentovat a zhodnotit vysokoškolský obor sociální práci, a to v oblasti vzdělání a kompetencí, které jsou nutné pro vykonávání psychoterapie a zároveň v rámci tohoto sledovat, zdali sociální práce, s přihlédnutím k historickému, profesnímu i dalšímu kontextu, je kvalitním předpokladem pro vykonávání profese psychoterapeuta. V tomto předpokladu je samozřejmě zahrnuto další vzdělávání a specializace. Psychologie by v této práci měla sloužit jako obor, ze kterého vychází psychoterapie a který dává této oblasti jasné hranice. Zároveň nám může pomoci najít styčné plochy.

Cíl práce:

1. Je vzdělání v sociální práci kvalitním předpokladem pro profesi psychoterapie? A proč?
 - a. Z jakých **teorií** a **paradigmat** sociální práce vychází, jaké byly její **historické souvislosti** s psychologií a psychoterapií?
 - b. Jaká je sociální práce **dnes**?
2. Co určuje to, zdali má obor sociální práce kvalitní předpoklady pro profesi psychoterapie?
 - a. Co z psychoterapie **užívá** sociální práce?
 - b. Co má **společného** sociální práce s psychoterapií?
 - c. Jaká jsou **kritéria kvality**?
3. Které kompetence má sociální práce a které jí naopak chybí pro vykonávání profese psychoterapeuta?
 - a. Jaké **kompetence** sociální pracovník potřebuje ke svoji práci?

Cílem práce není přímé srovnávání psychologie a sociální práce jakožto oborů. Na základě diskuze a studia předmětů jsme se společně s vedoucím práce a konzultantem shodli, že není možné sociální práci a psychologii srovnávat přímo na základě vzdělání v tom smyslu, že by oba obory byly sobě ekvivalentní. Ačkoli se v mnoha oblastech střetávají a prolínají, cíle obou oborů **jsou rozlišné** i přes používání mnohdy podobných postupů. To nejpodstatnější, co tyto obory spojuje, je snaha pomoci klientovi v jeho životě a dále podobné vzdělání, především v oblasti psychologie.

Jako klíčový zdroj nám poslouží dokument „**Klíčové kompetence evropského psychoterapeuta**“². Ten poskytuje přehled o všech podstatných kompetencích, které by měl splňovat evropský psychoterapeut. Tento dokument je obecnějšího rázu, tedy zatím nezahrnuje specializaci podle jednotlivých směrů v psychoterapii, které mají různé

² Dostupné z: <http://czap.cz/zapisy-a-dokumenty>, (3.6.2017)

odlišnosti a přístupy. Přesto dokument obsahuje vše, na čem se mohou i rozličné psychoterapeutické směry shodnout.

1.3 Struktura práce

Práce je strukturovaná do následujících kapitol:

1. Představení jednotlivých oborů, psychoterapie a ČAP
2. Ukázka současných trendů v psychoterapii u nás a ve světě
3. Klíčové kompetence dle ČAP a jejich vztah k sociální práci a psychologii
4. Samostatná argumentace nad oblastmi historie a předpokladů
5. Závěrečné vyhodnocení výsledků.

1.4 Základní zdroje

Základní zdroje, které budou využity v této práci:

1. MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0211-0.
 - a. Tato kniha slouží jako zdroj, základních pojmů, předpokladů, teorií a paradigmat sociální práce a souvislostí s psychoterapií.
2. KRATOCHVÍL, Stanislav. *Základy psychoterapie*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0302-5.
 - a. Co je psychoterapie, jak je definována a další základní údaje o této profesi/nástroji.
3. VYBÍRAL, Zbyněk a Jan ROUBAL, ed. *Současná psychoterapie*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-682-7.
 - a. Současná psychoterapie, její směry a související odkazy včetně zahraničního vývoje.
4. PLHÁKOVÁ, Alena. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia, 2004. ISBN 978-80-200-1499-3.
 - a. Základní kniha, která slouží k přehledu v oblasti psychologie.

1.5 Postup zpracování

Cílem práce je se zamyslet a argumentovat nad oborem sociální práce. Proto bude postup práce následující:

1. zhodnotit historický vývoj sociální práce, její aktuální stav a vazby na psychoterapii
2. sledovat jednotlivé kompetence ČAP a ověřovat, zdali sociální práce tyto kompetence splňuje nebo zda naopak nechybí

3. Hledat přímé souvislosti mezi sociální prací a psychoterapií (teorie a paradigmata)
4. uvažovat, jaký vliv mohou mít všechny tyto oblasti na profesi psychoterapeuta a současně s tím sledovat podobný vývoj v psychologii
5. na základě toho, co nám tyto obory o sobě řeknou, hledat společné znaky a místa a uvažovat, jaký mají tato zjištění dopad na samostatnou profesi psychoterapie

Na závěr práce zhodnotíme důvody, zdali je, či není, sociální práce kvalitním předpokladem (vzděláním) pro obor psychoterapie.

2 Uvedení do pojmů, oborů

V této části se budeme věnovat představení **základních** pojmů a oborů, se kterými se bude v této diplomové práci následně pracovat. Jde především o jejich teorie, metody a předpoklady pro psychoterapii.

Tato kapitola přináší teoretický podklad a pochopení jednotlivých oborů, čím se zabývají a jaké jsou jejich cíle. Dále se podíváme na to, co je vzdělání jako takové a co si klade za cíl. To nám může pomoci trochu více pochopit, jaký význam má vzdělání právě pro psychoterapii.

Význam této kapitoly leží především v teoretickém základu a pochopení oborů, na kterých se následně staví další kapitoly.

2.1 Psychoterapie, předmět její činnosti a základní směry

Jako první si představíme psychoterapii. Ve světě a ani u nás nemá psychoterapie jedinou zcela vymezující definici. Již zde je dobře vidět, že na obor psychoterapie lze nahlížet z různých úhlů pohledu a tak k ní také přistupovat. Jak tedy psychoterapii definují někteří autoři?

2.1.1 Prof. PhDr. Stanislav Kratochvíl, CSc.

Profesor Stanislav Kratochvíl pohlíží na psychoterapii ze dvou různých hledisek.³

1. Psychoterapie jako obor

- a. Psychoterapie jako obor je empirická a aplikována vědní disciplína, která má svou teoretickou i praktickou část. Je **multidisciplinární** a zasahuje do mnoha oblastí především ve zdravotnictví. Stejně jako další klinické obory i ona má svou obecnou a speciální část. Jako taková má v současné době cca 10 nejvlivnějších směrů nebo také tzv. škol, které mají vlastní teorie (patologie, obsahu terapie) a postupy řešení (techniky).

2. Psychoterapie jako činnost

³ Stanislav Kratochvíl, Základy psychoterapie, Str. 14

- a. Je považována za léčebnou činnost nebo také specializovanou léčebnou metodu, která je zaměřena na ovlivňování chování a proces socializace. Co ji činí rozdílnou oproti jiným lékařským metodám, je:
- i. **čím působí**, tedy psychologickými prostředky, které jsou používány záměrně a jsou zaměřeny na širokou škálu oblastí od neverbálního chování přes podněcování emocí až po učení a další;
 - ii. **na co působí**, tedy na psychické procesy u nemocných osob, přesněji osob s psychickými potížemi, protože pomocí ovlivňování psychiky ovlivňujeme celý organizmus;
 - iii. **čeho má dosáhnout**, a to odstranění či zmírnění potíží tím, že odstraníme většinou příčinu. Další možností je také změna chování a prožívání celkového psychického stavu, eventuálně hledání smyslu a seberealizace;
 - iv. **co se při ní děje**, tedy dochází ke změnám v chování a vnímání klienta využitím řady procesů, od naděje přes pozitivní očekávání až po sebepoznávání a další;
 - v. **kdo působí**, přičemž psychoterapii provádí kvalifikovaná osoba; pro jednoduché postupy stačí lékařské či psychologické vzdělání, při komplikovanějších potížích je zapotřebí specializovaný terapeutický výcvik.

2.1.2 doc. PhDr. Zbyněk Vybíral, PhD.

Doc. Zbyněk Vybíral pohlíží na psychoterapii z jiného, i když podobného pohledu.⁴ Psychoterapie je **léčebná činnost**, při níž psychoterapeut využívá své osobnosti a svých dovedností k tomu, aby u klienta došlo k žádoucí změně směrem k uspokojivějšímu prožívání, chování ve vztazích a sociálnímu začlenění. Dovednosti se týkají vedení rozhovoru, vytvoření a udržování podpůrného vztahu a používání technik.

Psychoterapie jako taková je ukotvena ve vědecké činnosti, je systematizovaná, promyšlená a eticky ohraničená. Jedná se o velice kreativní práci, která předpokládá další osobní i profesní růst terapeuta. Nutná je též řádná supervize. Psychoterapie se dále dělí na různé směry, které však v dnešní době začínají být více integrující, čili spojující více terapeutických směrů do jednoho.

2.1.3 Základní směry v psychoterapii

Psychoterapie jako obor **není jednotná** v tom, jaké techniky a postupy používat. Jak už bylo zmíněno výše, psychoterapie má několik hlavních terapeutických směrů či škol. Zde uvedu pro příklad pouze několik nejvýznamnějších z nich a krátce je představím.

⁴ Vybíral Zbyněk, Roubal Jan a kol., Současná psychoterapie, Str. 30

1. Psychodynamická psychoterapie⁵

- a. Jedná se o psychotherapeutickou školu, která má mnohé společné s psychoanalýzou, z níž zčásti i vychází a s kterou se zároveň překrývá. Psychodynamický přístup, jak již název napovídá, předpokládá vnitřní duševní dynamiku, tedy určitý střet síly s protisilou. To může vyvolávat obranu. Tato obrana může být maladaptivní a to vede k vytvoření symptomu. Terapeut pracuje s interpretacemi a pomocí psychodynamiky vysvětluje procesy odehrávající se v klientovi. Na základě pochopení (vhledu) dynamických vztahů a díky jejich interpretaci může dojít k léčebnému účinku. Délka terapie je odvislá dle specializace. Řadí se však většinou ke kratším terapiím.

2. Psychoanalýza a psychoanalytická psychoterapie⁶

- a. Psychoanalýzu je dnes možné chápat v několika významech: jako léčebný prvek, teorii osobnosti, vědu o porozumění nebo kulturní fenomén s přesahem do dalších oborů (umění, filozofie atp.). Pro nás je nejpodstatnější první význam, tedy psychoanalýza jako forma léčby. Jedná se o vysokofrekvenční dlouhodobou psychoterapii, zaměřenou na nedostupné nevědomé procesy, které jsou jiným způsobem než psychoanalýzou nedostupné. Vychází z pravidel volných asociací pacienta a „volně rozložené pozornosti“ terapeuta. Jako směr podněcuje především osobní růst a vývoj, a to především skrze pacientovo vnitřní uvědomění si sebe sama jako lidské bytosti.

3. Na osobu zaměřená terapie a prožitková terapie⁷

- a. Terapie zaměřená na osobu vychází z několika předpokladů. Jedním z nich je chápání lidské povahy jakožto činitele, a to na základě vnitřního prožívání a vnímání vnější reality i na základě zážitku a vnímání sebe sama. Člověk je chápán jako prožívající tvor a terapie se opírá o vnitřní (organismická) hodnocení procesu, která jsou vnímána jako základní zdroj toho, co rozvíjí lidskou osobnost. Od terapeuta se očekává, že bude s klientem v psychologickém kontaktu. Klient bude otevřen terapii, tedy ve stavu vulnerability. Terapeut bude kongruentní, tedy v souladu sám se sebou, otevřený, nedefenzivní atd. a bude klienta bezpodmínečně přijímat a bude empatický k prožívání klienta. Klient na tomto základě bude vnímat porozumění a přijetí, které je součástí léčebného procesu.

4. Gestalt terapie⁸

⁵ Tamtéž, str. 81-87

⁶ Tamtéž, str. 111

⁷ Tamtéž, str. 149 - 150

⁸ Tamtéž, str. 164

- a. Popsat Gestalt terapii v takto krátkém prostoru není zcela možné, vzhledem k jejímu složitému konceptu. Pokusíme se ji tedy alespoň částečně přiblížit. Gestalt terapie vznikla z humanistické tradice. Přístup je fenomenologický a zaměřuje se na terapeutický proces. Formoval se na základě myšlenkového posunu od zpochybňujícího dekonstruktivismu k holistickému pohledu na člověka. Jeho podstatou je, že spojuje řadu dalších směrů (psychoanalýzu, humanistickou psychoterapii atp.), a to jí dává širší možnosti působení a brání v ustrnutí na místě. Zásadní důraz je kladen na uvědomění a kontakt.

5. Kognitivně behaviorální terapie (KBT)⁹

- a. KBT vznikla v počátku 80. let 20. Století, a to integrací dvou odlišných směrů: behaviorální terapie a kognitivní terapie. I přes velký vývoj v rámci terapií si KBT zachovává svoji svébytnou podobu. Ta vychází, na rozdíl od jiných terapií, mnohem více z vědeckého základu, tedy postupů a technik testovaných v kontrolovaných studiích. KBT předpokládá, že patologie vzniká chybným vzorcem chování a ve špatném zpracování tělesných a emocionálních projevů. KBT napomáhá tyto problémy lokalizovat a pomocí technik a postupů učit klienta adaptivnějším způsobům řešení problémů.

6. Rodinná terapie¹⁰

- a. V rodinné terapii je pozornost věnována celé rodině, nikoli pouhému jedinci, jako to bylo u výše zmíněných terapií. Rodina je jedinečný sociální systém, který by měl zahrnovat nejméně tři generace. Členství v něm je závislé na mnohých faktorech (sociálních, biologických, právních atp.). Pojetí rodiny, jak byla původně chápána a definována, tedy jako heterosexuální rodina s dětmi, v současné době podstupuje bouřlivé změny (singles, homosexuální páry, bezdětné páry atp.). Tato skutečnost může představovat komplikaci pro rodinnou terapii, a proto se v současné rodinné terapii věnuje pozornost, jak mezi sebou jednotliví členové komunikují, jak vnímají proces v rodině a její specifické problémy.

7. Systemická terapie¹¹

- a. Systemická terapie je následovnicí a zároveň partnerkou rodinné terapie. Stejně jako rodinná terapie vychází z předpokladu, že problém není v klientovi a jedinci jako takovém, ale v systému, ve kterém se jedinec pohybuje. Je založena na intervencích, protiparadoxech, působících na paradoxy v komunikaci rodinných příslušníků. Tyto intervence umožňují velice krátkou léčbu. Dále je stavěna na sociálních konstruktech a dalších

⁹ Tamtéž, str. 195

¹⁰ Tamtéž, str. 235

¹¹ Tamtéž, str. 207-271

teoriích, které ukazují člověka v jiném chápání a vnímání. Středobodem této terapie již nutně není rodina, ale člověk v systému (jehož součástí může být i rodina).

8. Integrace v psychoterapii¹²

- a. Jak název napovídá, jedná se o školu nebo spíše směr, který se snaží propojit starší směry a využít nejužitečnější obsah daných škol. Vychází ze čtyř teorií.
 - i. Technický eklekticismus: terapeut nesleduje teorii, ale postup terapie a volí vhodné techniky, které pomohou pacientovi.
 - ii. Přístup založený na účinných faktorech: terapeut kombinuje všeobecně účinné faktory vyskytující se napříč terapiemi. Jedná se o navázání důvěry, dodávání naděje, empatii, podporování atp.
 - iii. Ambice vypracovat zastřešující teoretický systém.
 - iv. Asimilativní integrace: Psychoterapie vychází z jedné nebo nanejvýše ze dvou hlavních teoretických přístupů a přibírá k nim techniky odjinud. Ty následně asimiluje tak, aby byly co nejužitečnější pro terapeutický postup. Je možné říci říci, že se jedná o nejvíce rozšířenou formu integrace dnes.

9. Další přístupy v terapii¹³

- a. Mezi další přístupy patří pouze jmenovitě:
 - i. analytická psychologie,
 - ii. katatymně imaginativní psychoterapie,
 - iii. daseinsanalýza,
 - iv. existenciální analýza a logoterapie,
 - v. integrovaná psychoterapie,
 - vi. biosyntéza - tělová a hlubinně psychologická psychoterapie,
 - vii. Pесо Boyeden psychomotorická psychoterapie,
 - viii. procesově orientovaná terapie.

V psychoterapii existuje ještě další řada různých směrů a jejich nepřeborné kombinace a teorie, ale vzhledem k rozsahu práce je zde neuvádím. Jak je vidět výše, psychoterapie má **velice širokou škálu přístupů** a pohledů na to, co člověku pomáhá.

¹² Tamtéž, str. 278-279

¹³ Tamtéž, str. 303-365

2.3 Sociální práce, její obsah a předmět činnosti

Sociální práce jako **profese** má velice **široké uplatnění** napříč sociální sférou, od dětí až po lidi v důchodovém věku, od potíží s alkoholem po problémy s drogami. Dalo by se říci, že každý sociální pracovník se během své kariéry specializuje na určitou oblast. Co tedy sociální práce je?

2.3.1 Definice sociální práce

Dle Matouška lze sociální práci definovat takto: „Sociální práce je **společenskovědní disciplína** i oblast **praktické činnosti**, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů (např. chudoby, zanedbávání výchovy dětí, diskriminace určitých skupin, delikvence mládeže, nezaměstnanosti). Sociální práce se opírá jednak o rámec společenské solidarity, jednak o ideál naplňování individuálního lidského potenciálu. Sociální pracovníci pomáhají jednotlivcům, rodinám, skupinám i komunitám dosáhnout způsobilosti k sociálnímu uplatnění nebo ji získat zpět. Kromě toho pomáhají vytvářet pro jejich uplatnění příznivé společenské podmínky. U klientů, kteří se již společensky uplatnit nemohou, podporuje sociální práce co nejdůstojnější způsob života.“¹⁴

Pro příklad zde ještě uvádím i další definice sociální práce.

Navrátil sociální práci definuje takto: „Cílem sociální práce je **podpora sociálního fungování** klienta v situaci, kde je taková potřeba buď skupinově, nebo individuálně vnímána a vyjádřena. Sociální práce se **profesionálně zabývá lidskými vztahy** v souvislosti s výkonem sociálních rolí.“¹⁵

Další možnou definicí sociální práce dle Národní asociace sociálních pracovníků je tato: „Sociální práce je **profesionální** aktivita zaměřená na pomáhání jednotlivcům, skupinám či komunitám zlepšit nebo obnovit schopnost sociálního fungování a na tvorbu společenských podmínek příznivých pro tento cíl.“¹⁶

Zahraniční literatura definuje sociální práci následovně: Placená profesionální aktivita, která vede k práci s mládeží i dospělými. Pomáhá jim řešit jejich praktické i osobní problémy, a to novými a efektivními způsoby. To může sociální práce činit na základě různých **metod a technik**, jakými jsou práce s rodinou, jedincem či komunitou. Pomáhá rozvíjet klientovi osobní a sociální dovednosti. Také umožňuje využít více právních či **terapeutických** metod, které k tomuto cíli pomáhají.¹⁷

2.3.2 Paradigmata sociální práce a její cíle

Abychom mohli pochopit sociální práci v kontextu, musíme rozumět jednotlivým **paradigmatům**. Podle nich můžeme následně sledovat vývoj a předpoklady vzdělání sociálního pracovníka.

¹⁴ Matoušek Oldřich a kol., *Metody a řízení sociální práce*, str. 11

¹⁵ Matoušek Oldřich a kol., *Základy sociální práce*, str. 184

¹⁶ Tamtéž, str. 184

¹⁷ Julliete Oko, *Understanding and Using Theory in Social Work*, Str. 2

1. Sociální práce jako **terapeutická pomoc**¹⁸

- a. První paradigma je označováno jako **terapeutické**. Za hlavní faktor sociálního fungování je zde považováno duševní zdraví a pohoda člověka. Sociální práce je poté chápána jako **terapeutická intervence**, která si klade za cíl pomoci jednotlivcům, rodinám i komunitám zabezpečit psychosociální pohodu. Prostředkem je podpora a usnadňování jejich rozvoje. Principiální důraz je kladen na **komunikaci** a budování vztahů. Komunikace je tak považována za prostředek, který slouží k pochopení a převzetí kontroly nad vlastními pocity a chováním. Profesionální výbava sociálního pracovníka se zde opírá o **psychologii** a také **terapeutický výcvik**.
- b. Toto paradigma je podstatné pro tuto diplomovou práci, protože na jeho základě vycházíme z předpokladu, že sociální pracovník může být terapeutem a že jeho vzdělání je pro terapeutickou činnost dostačující.

2. Sociální práce jako **reforma** společenského prostředí¹⁹

- a. Druhé paradigma je označované jako úsilí o změnu společenského prostředí. Toto paradigma předpokládá vizi společenské rovnosti v různých dimenzích společenského života, a to s ohledem na různé skupiny (gender, věk, pohlaví). Představitelé tohoto pojetí sdílejí představu, že je třeba posílit a podpořit spolupráci a solidaritu společnosti, a pomoci tak utlačovaným skupinám získat vliv na vlastní životy. Zvyšuje tedy podíl zapojení a aktivity klientů na změně institucí, které mají přímý vliv na jejich životy. Toto paradigma poukazuje na špatné přerozdělení moci a zdrojů, které jsou drženy v rukách elit, a předpokládá, že pro efektivní změnu je potřeba **změny celé společenské struktury**. Bez ní dle tohoto paradigmatu není prostor na fungování ostatních paradigmat. Do vzdělání sociálního pracovníka, který vychází z tohoto paradigmatu, je třeba zařadit přehled v oblastech **politologie, sociální filozofie a sociologie**.

3. **Poradenské** paradigma sociální práce²⁰

- a. Třetí paradigma lze označit jako **sociálně-právní pomoc**. Stojí na předpokladu zvládnutí problémů a přístupu k odpovídajícím **informacím a službám**. Zastánci pojmají sociální práci jako součást sociálních služeb. Jako hlavní nástroj tohoto paradigmatu je pomoc skrze odborné poradenství, **zpřístupňování zdrojů** a mediací a poskytování informací. Také je snaha o změnu společnosti a institucí, které mají vliv na sociální fungování klientů. Tento přístup se neorientuje na velké změny, ale spíše

¹⁸ Matoušek Oldřich, a kol., Základy sociální práce, str. 187

¹⁹ Tamtéž, str. 187-188

²⁰ Tamtéž, str. 188

na drobné dílčí proměny. Jako technika zde slouží výrazně úkolově orientovaný přístup. Teoretické zázemí pro toto pojetí sociální práce poskytuje kombinace **psychologie, sociologie a práva**.

Cíle sociální práce jsou různorodé a jsou **závislé** na paradigmatu, ze kterého vycházejí. Dále jsou tyto cíle orientovány dle cílové skupiny, na kterou je sociální práce jako taková zaměřená. Obecně jsou však úkoly sociální práce definovány dle Matouška následovně²¹:

1. podpořit schopnost klienta řešit problém, adaptovat se na nároky a vyvíjet se;
2. zprostředkovat klientovi kontakt s agenturami, které mohou poskytnout zdroje, služby a potřebné příležitosti;
3. napomáhat tomu, aby systém podpory klientů pracoval humánně, a efektivně (profesionální sociální pracovník může mít roli poskytovatele, organizátora služeb, supervizora, konzultanta a také roli obhájce klientových zájmů);
4. rozvíjet a zlepšovat sociální politiku.

2.3.3 Vzdělání sociálního pracovníka

Jak je vidět na výše zmíněných definicích, sociální práce není přesně definována. Má mnohoznačný výklad a i vzdělání samotné má **mnohem širší oblast působení**, které musí zahrnovat širokou škálu oborů, jenž mu poskytují dostatečnou oporu pro jeho práci. Pro tuto oblast využíváme model uvedený v Matouškově knize *Základy sociální práce*²² a jejich obsah na základě tohoto modelu dále rozvádíme. Sociální pracovník musí mít vzdělání v těchto oblastech:

1. Sociální práce a sociální politika, metody sociální práce

- a. Základní oblasti sociální práce a teorie vychází ze znalosti vlastní metodologie a postupů. Ty propojuje s níže uvedenými obory, jejichž znalosti a teorie využívá v konkrétní praxi sociálního pracovníka. Tento zastřešující přístup pomáhá naplňovat cíle sociální práce.

2. Psychologie

- a. Sociální práce jako profese je zaměřena na práci s klienty. Psychologie má pro sociální práci dvojí funkci. Zaprvé slouží k pochopení klientova chování a zároveň sociálnímu pracovníkovi pomáhá v orientaci v tomto jednání. Zadruhé využívá terapeutických metod, které slouží k změně klientova chování za předpokladu, že je tato změna nutná k vyřešení klientových obtíží.

3. Sociologie

²¹ Matoušek Oldřich a kol., *Metody a řízení sociální práce*, str. 13-14

²² Matoušek Oldřich a kol., *Základy sociální práce*, str. 180

- a. Sociologie pomáhá sociálnímu pracovníkovi chápat širší souvislosti společnosti a následně rozumět situaci klienta v celkovém společenském kontextu, tedy kde klient žije, do které sociální skupiny patří a co daná skupina řeší za problémy (např. romské komunity, azylanti, svobodné matky atp.).

4. Filozofie

- a. Sociální pracovník musí rozumět tomu, z čeho vychází základy sociální práce. Filozofie pomáhá ukazovat základní předpoklady a historické souvislosti, které jsou uplatňovány dodnes. Druhým úkolem filozofie je etika, čili jak správně jednat při práci s klienty tak, abychom je nepoškodili.

5. Právo

- a. Právo slouží sociálnímu pracovníkovi k tomu, aby mohl pomáhat klientům orientovat se v možnostech, které jim poskytuje stát. Sociální pracovník by měl mít přehled v základní terminologii a měl by umět využívat právo ve prospěch klienta.

6. Zdravotnictví

- a. Jako poslední oblast, kterou by měl sociální pracovník znát, jsou základy zdravotnictví. Měl by se orientovat v základních zdravotních problémech, které mohou nastat např. u klientů v domově důchodců, případně při specifických poruchách a nemocech (např. slepota, omezení mobility atp.).

Jak je vidět na výše uvedeném rozsahu vzdělání, sociální pracovník je všeobecně zaměřený obor na práci s lidmi, který se dále může (a musí) specializovat na konkrétní obor. Díky všeobecnosti a základům má však skvělé **předpoklady** pro efektivní specializaci, která má tu výhodu, že může čerpat i z jiných oborů.

2.3.4 Sociální práce a psychoterapie

Jaký vztah má psychoterapie k sociální práci? Jak již bylo zmíněno výše, sociální práce vychází z určitých paradigmat. Jedním z těchto paradigmat je **terapeutická pomoc**. Ta předpokládá, že sociální pracovník využije možnosti své specializace a po dokončení studií v **postgraduálním** studiu absolvuje jeden z akreditovaných psychoterapeutických výcviků. (Jedná se o evropské specifikum, např. ve Spojených státech je psychoterapie samostatný vysokoškolský obor.) Tím získá hlubší specializaci a může se věnovat klientům specifickým a odborným způsobem. Několik významných psychoterapeutů mělo taktéž vzdělání v sociální práci, např.:

1. Jay Haley (rodinná a strategická terapie),
2. Bill O'Hanlon (hypnoterapie),

3. Stephen R. Lantkon.

2.4 Psychologie, její obsah a předmět činnosti

Psychologie má relativně krátkou historii, a přesto se jedná o obor, který má v dnešní době obrovský vliv na naši společnost. Zasahuje do řady oborů, a to včetně sociální práce. Zároveň z ní vyšlo mnoho dalších oborů včetně psychoterapie.

2.4.1 Definice psychologie

Jak tedy psychologii vymezit? Existuje **několik definic** psychologie, které jsou si vesměs velice podobné. Několik z nich zde uvedu. Alena Plháková²³ definuje psychologii takto: „Psychologie je věda, která studuje lidské chování, mentální procesy a tělesné dění, včetně jejich vzájemných vztahů a interakcí.“

Další definice pochází z učebnice obecné psychologie od Atkinsonové&Hilgarda²⁴: „Psychologii můžeme definovat jako vědecké studium chování a duševních procesů.“

Jako poslední definici uvedu Jindřicha Urbana²⁵: „Jedná se o vědu, která je na pomezí věd přírodních, společenských, humanitních a filozofie. Má mezi nimi klíčové postavení, protože předměty ostatních věd mohou být poznávány jen subjektem (člověkem), zatímco subjekt může zkoumat a poznávat sám sebe. Psychika je ale vázána i na svůj hmotný základ, biologicky je chápána jako projev činnosti centrální nervové soustavy - mozku. Psychická činnost, chování, jednání, aktivita člověka je jednou ze základních kategorií obecného pohledu na lidskou psychiku. Biologickým předpokladem psychické činnosti jsou tedy funkce nervového systému člověka.“

Jak ukazuje poslední definice, podobně jako sociální práce stojí psychologie také na pomezí řady různých oborů, ze kterých čerpá a vychází.

2.4.2 Cíle psychologie

Dle Plhákové²⁶ si psychologie klade cíl v podobě čtyř úkolů:

1. **Popsat:** Jedná se o základní cíl psychologie. Jde o popsání základních projevů chování a duševního dění. Psychologové se snaží zjistit, jak lidé myslí, cítí a jednají v nejrůznějších situacích. K tomu využívají řadu různých metod, mezi něž patří pozorování, rozhovor, experiment či standardizované diagnostické testy.
2. **Vysvětlit:** Vztahuje se k bodu č. 1, tedy vysvětlit, jaký je význam získaných dat. Toho se dosahuje pomocí vytváření psychologických teorií, což jsou koherentní soustavy hypotéz, myšlenek a názorů, které umožňují získané údaje smysluplně objasnit. Je potřebné zdůraznit, že tyto teorie nejsou definitivním vysvětlením chování, ale časem a vývojem výzkumu se jednotlivé teorie aktualizují.

²³ Plháková Alena, učebnice obecné psychologie, str. 15

²⁴ Nolen-Hoeksema S., Frederickson B.L. a kol., Psychologie Atkinsonové a Hilgarda, str. 21

²⁵ Dostupné z:

<http://www.svse.cz/uploads/File/Co%20je%20psychologie%20a%20cim%20se%20zabyva.pdf>, (17.4.2017)

²⁶ Plháková Alena, učebnice obecné psychologie, str. 16-18

3. **Předvídat:** Předvídat lidské chování a prožívání. Pokud je teorie z bodu č. 2 kvalitní, měla by umožňovat kvalitní predikci dalších dějů. Tento cíl má však také svá omezení vycházející právě z tvorby teorií. Ty jsou většinou nastaveny tak, že respondent, i když neúmyslně, plní předpoklady výzkumu dle toho, jak je nastaven. Tím dochází ke zkreslení.
4. **Zvyšování lidské spokojenosti a zdraví:** V tomto smyslu se psychologie řadí mezi pomáhající profese. Toho dosahuje tím, že aplikuje tři předcházející body a pokouší se je využít pro zlepšení života lidí.

2.4.3 Hlavní směry v psychologii

V rámci psychologie dle Plhákové²⁷ existuje nejméně pět hlavní směrů, nebo také vlivných teorií, z nichž každý definuje psychologii odlišně. Také další přístupy prohlubují a rozšiřují pohled na psychologii. Neexistuje jediný správný směr, ale spíše se jedná o různé pohledy na lidskou psychiku.

1. **Biologický přístup:** Z biologického hlediska nejvíce zajímají psychology neurofyziologické procesy. Ty jsou základem pro prožívání a chování, a tak se zaměřují na zkoumání mozku. Další oblasti tohoto směru se zaměřují na jeho evoluční vývoj a genetická stádia.
2. **Behavioristický přístup:** Je velkým směrem americké psychologie. Tento směr byl původně zaměřen na empiricky měřitelné a z vnějšku viditelné chování a opomíjel vnitřní mentální dění. V 60. letech se začala prosazovat sociálně-kognitivní teorie učení. Ta předpokládá, že člověk není zcela determinován, ale je schopen měnit své okolí na základě observačního učení. V současné době striktní behaviorismus je již věcí spíše historickou.
3. **Psychodynamický přístup:** Tento směr navazuje především na psychoanalýzu. Využívá pojmu nevědomí jako činitele. Vznikl na základě potřeb psychoterapie. Doménou tohoto směru je zkoumání nevědomých příčin chování, tedy mnohé lidské chování je ovlivňováno nevědomými popudy a obrannými mechanismy. Psychodynamický přístup je stále silně vlivný a umožňuje vysvětlit řadu potíží a problémů. Kritici však podotýkají, že ho nelze zcela objektivně vyjádřit, protože je málo experimentálně doložitelný.
4. **Fenomenologický přístup:** Je filozoficky a humanisticky orientovaný směr psychologie 20. století. Vychází z předpokladu nedeterminismu, tedy z předpokladu svobodné vůle. Zaměřuje se na subjektivně vyložené vnímání a prožívání. Jedná se spíše o holistický směr než o analytický. Využívá se především v psychoterapii (existenciální analýza, daseinsanalýza) a také především v humanistické psychologii. Její hlavní kritikou je stejně jako u psychodynamického přístupu nemožnost empiricky ověřit jednotlivé procesy, které jsou silně subjektivní.

²⁷ Tamtéž, str. 19-25

5. **Gestalt** psychologie: Odvozena od slova gestalt (celek). Jedná se o holistický směr, který se zaměřuje na celek a ne na jeho jednotlivé části. Využívá metod introspekce. Jedná se spíše již o historickou psychologickou školu, která měla však velký vliv na další směry, především na kognitivní psychologii a sociální psychologii.
6. **Kognitivní** přístup: Vznikl v 50. letech 20. století. Cílem tohoto směru jsou především mentální a poznávací procesy. Kognitivní psychologové se snaží zjistit, jak se učíme, jak si pamatujeme minulost a plánujeme budoucnost, jak uvažujeme a jak se rozhodujeme a používáme jazyk. Tedy v celkovém pohledu se soustředí na zkoumání poznávacích procesů.
7. **Kulturní** přístup: Tento přístup je využíván a zpracováván až v posledních letech. Předpoklad psychologie byl, že najdeme univerzální systém toho, jak se člověk chová. Avšak v současné době jsme zjistili, že se psychologie příliš nezabývala tím, zdali jsou tyto teorie aplikovatelné na jiné kultury, rasy, ženy, etnické menšiny atp. Došlo se tedy k závěru, že toto přehlížení snižuje hodnotu psychologického výzkumu, a začali se věnovat hlouběji studiu jednotlivých specifík napříč různými skupinami.

2.4.4 Dělení psychologických oborů

Psychologie ani jako obor, ani jako věda **není jednotná**. Zkoumá různé oblasti lidského života. V současné době se tedy psychologie soustředí na dvě oblasti, a to na teoretickou a aplikovanou neboli praktickou psychologii.

Teoretické obory dle Plhákové²⁸ jsou následující:

1. **Biologická** psychologie: Stejně jako směr biologického přístupu zmíněného výše se i toto zaměření zajímá o biologické faktory psychiky. Do tohoto zaměření spadá neuropsychologie, evoluční psychologie, behaviorální genetika a srovnávací psychologie. Cílem je nalézt nejzákladnější zdroje lidského chování.
2. **Obecná** psychologie: Studuje lidské poznávání, motivaci a emoce. Zabývá se základními psychickými procesy duševně zdravého člověka. Využívá především vědecké výzkumné metody, a je tedy experimentální. Slouží více jako základní výzkum pro další obory, do kterých se dále promítá. Např. teorie učení se následně aplikuje v pedagogické psychologii.
3. **Vývojová** psychologie: Zkoumá, jak se jedinec mění a vyvíjí v průběhu svého života. Jaký vliv má na vývoj genetická stránka, jaký rodina a další následná socializace. Stojí na různě dlouhých výzkumech. Avšak je proslulá tzv. longitudinálními (dlouhodobými) výzkumy.

²⁸ Tamtéž, str. 27-28

4. Psychologie **osobnosti**: Jedná se o obor, který studuje rozdíly mezi lidmi a konstelace jedinečných vlastností, které specificky ovlivňují způsob myšlení, cítění a chování určitého jedince či typické skupiny osob, tedy proč jsou například někteří lidé rádi sami a jiní potřebují společnost, proč jsou někteří jedinci spolehliví a jiní ne a další podobné otázky.
5. **Sociální** psychologie: Zabývá se vlivem společenských faktorů na lidskou psychiku. Zkoumá interakce jednotlivců a skupin. Na rozdíl od psychologie osobnosti hledá příčiny chování ve vnějších faktorech. Mezi témata sociální psychologie patří např. skupiny, postoje, sociální interakce atp.
6. Psychologie **životního prostředí**: Zkoumá vliv prostředí na lidské chování a naopak, např. jaký vliv na psychiku mají vysoké či nízké teploty, hluk apod. Studuje, jak jsou uspořádána města, interiéry a jaký vliv mají na psychiku člověka. Někteří autoři ještě speciálně vyčleňují ekologickou psychologii. Ta studuje psychologické důsledky poškozování životního prostředí.

Mezi aplikované obory dle Plhákové²⁹ patří:

1. **Klinická** psychologie: Jako obor se specializuje na diagnostiku, léčení a společenské přizpůsobení osob s relativně závažnými psychickými potížemi a poruchami. Kliničtí psychologové se podílejí na tvorbě klasifikačního systému, dle kterého se určují psychické nemoci. U nás se používá Mezinárodní klasifikace nemocí 10 (MKN-10). Kliničtí psychologové se zabývají např. tím, jaké chování je ještě běžné a v normě, a co se považuje již maladaptivní a patologické.
2. Psychologie **zdraví**: Tento obor psychologie bývá vyčleňován samostatně mimo klinickou psychologii. Zabývá se tím, co je pro psychické zdraví prospěšné. Zabývá se například vlivem stresu, alkoholu, ale také tím, co naopak pomáhá zdravému životnímu stylu.
3. **Poradenská** psychologie: Tento obor se zaměřuje na pomoc a rozvoj v oblastech, kde se klientům nedaří přizpůsobit normám či potřebám dané oblasti či instituce. Jedná se o rodinné poradny, pedagogicko-psychologické poradny, úřady práce atp. Cílem je hledat nové způsoby, cesty a strategie, které pomáhají měnit klientovu situaci. Pro dosažení tohoto cíle se využívá řada metod, terapeutických technik a spolupráce s dalšími institucemi od sociálních poraden přes školské obory po městské úřady.
4. **Pedagogická** psychologie: Zkoumá procesy učení a vyučování a podílí se na vytváření a zdokonalování studijních osnov a vyučovacích metod. Může se dále dělit na školskou psychologii a psychologii vzdělávání. Liší se tím, že v prvním případě se zaměřuje spíše na rozvoj žáků a jejich dovedností a na pomoc v rámci studia, případně při řešení jejich osobních problémů. Druhá se zaměřuje přímo na

²⁹ Tamtéž, str. 29-32

pedagogy a jejich osobní rozvoj a zároveň psychologické poznatky, které mohou využít během výuky.

5. Psychologie **práce**: Zabývá se podmínkami práce a jejich vlivem na pracovní výkon. Mezi to můžeme řadit, jak vypadá příjemné pracovní prostředí, jak navrhnout technologii, aby byla efektivní pro pracovníka, jak vyhledávat zaměstnance nebo například jakým způsobem oslovit zákazníky s potenciálním produktem.
6. **Forenzní** psychologie: Uplatňuje se především v soudním a vězeňském systému. Zabývá se příčinami zločinnosti, psychologií pachatelů, vypracovávají soudně-znalecké posudky. Dále řeší, zdali jsou svědecké výpovědi pravdivé a zdali například pachatel mohl být v nepřičetném stavu. Mimo to se také zabývá tím, jak vězni tráví svůj volný čas, a pomáhá jim v jejich fungování během výkonu trestu.
7. Psychologie **sportu**: Zaměřuje se na výkony sportovců a na to, jak jim pomoci k lepším výkonům. Zabývá se organizací tréninků, vzájemnými vztahy v týmu, trémou atp.
8. Další speciální psychologické disciplíny: Mezi další směry v rámci oborů patří psychologie, která je velice úzce specializovaná a zaměřuje se pouze na jednu oblast.
 - a. **Psycholingvistika**: Zkoumá způsoby, jakým lidé osvojují a používají jazyk.
 - b. **Psychometrie**: nauka o měření duševních procesů pomocí statistických metod.
 - c. **Psychodiagnostika**: Zaměřuje se na postup a rozpoznávání klinických stavů a patologií u klientů.

2.4.5 Psychologie a psychoterapie

Psychoterapie není v současné době vždy vnímána jako součást psychologie, ačkoli z ní ve velké míře vychází. Důvod, proč tomu tak je, leží v tom, že psychoterapie je **nyň již z velké části brána jako samostatný obor** se svojí metodologií, postupy a teoriemi. Z historického pohledu to přesto byly psychologové, kteří se zabývali psychoterapií, ať už vezmeme Sigmunda Freuda, Milтона Ericsona, C.G. Junga, Carla Rogerse a mnoho dalších. Tito všichni byli původním oborem psychologové a právě oni vyvíjeli psychoterapii jako samostatný obor.

Jak již bylo zmíněno výše, na psychoterapii se u nás nahlíží ze dvou úhlů pohledu, a to jako na **samostatný obor a pak jako na techniku**. K psychologii má blíže právě psychoterapie ve smyslu techniky, které se používá jako léčebného procesu. A právě na základě tohoto předpokladu se vede diskuze, zdali má být psychoterapie vymezena u nás jako **podpůrná technika v rámci klinické psychologie, nebo jako samostatný obor**, který je částečně nezávislý na předchozím vzdělání.

2.5 Vzdělání a jeho vliv na psychoterapii

Základním kamenem této práce, kterému se zde věnujeme, je **vzdělání** sociálního pracovníka, vzdělání jednooborového psychologa a také vzdělání psychoterapeuta, včetně jeho kompetencí, kterým se budeme věnovat níže v dalších kapitolách. Cílem této kapitoly je shrnout a představit, co je cílem vzdělání obecně a jaký by mělo mít předpokládaný vliv na psychoterapii samotnou.

2.5.1 Co je vzdělávání a cíle vzdělávání

Co je tedy vzdělávání samo o sobě? Uvedu zde jednu z mnoha definic vzdělávání.³⁰

Proces směřující primárně k **rozvoji** jedincových:

- vědomostí (představy, pojmy, názvy),
- dovedností, návyků (motorické, intelektuální),
- schopností (motorické, intelektuální, praktické).

Vzdělávací výsledky jsou primárně: **vzdělanost, vzdělání, kvalifikace** pro daný obor.

Co je vlastně cílem vzdělávání jako takového? Dle Veselého³¹ jsou cíle rozličné a záleží, jak na ně hledíme. V první řadě je nutné si uvědomit, že pojem cíl je mnohoznačný, a to především v češtině, kde máme pouze jeden výraz, oproti angličtině, která používá např. goal, aim, objectives, díky nimž může přesněji specifikovat zaměření cílů. Podle Veselého je zde nakonec **pět oblastí**, kterým se vzdělávání věnuje. Tyto oblasti jsou si sice blízké, ale přesto je jejich zaměření částečně odlišné. Zároveň je nutné, aby mezi nimi probíhala diskuze. Vzhledem k obsahu této práce jsem některé pojmy blíže specifikoval. Mezi tyto oblasti patří:

1. Jaká by měla být společnost, ve které bychom chtěli žít?
2. Jací by měli být lidé, kteří budou žít v budoucí společnosti?
3. Jak by měl vypadat vzdělávací systém a k čemu by měl přispívat?
4. Jaké jsou specifické dovednosti, znalosti, postoje atd., které by měli studenti mít na konci vysoké školy?
5. Které konkrétní dovednosti, znalosti, postoje atd. by měli studenti mít na konci vysoké školy?

Pro tuto práci jsou podstatné body 3-5, které kladou otázky: Jaký je vlastně cíl vzdělávání? Čeho chceme na konci dosáhnout? A co by měli studenti pro svoji profesi především umět? V případě psychoterapie tedy jaké dovednosti a schopnosti by měl psychoterapeut mít a co mu sociální práce/psychologie poskytuje jako základ.

³⁰ Dostupné z: https://is.muni.cz/elportal/estud/lf/ps05/mpmp071/ped_kategorie.pdf, (24.4.2017)

³¹ Dostupné z: <http://www.eduin.cz/clanky/co-to-jsou-cile-vzdelavani-vime-to/>, (24.4.2017)

2.5.2 Vize společnosti a jednotlivce

Tyto cíle jsou také podstatné pro zadavatele, tedy co očekává společnost od psychoterapeuta, co student sám očekává od psychoterapie a **jak mu pomůže jeho původní vzdělání** v naplňování těchto cílů na podkladech Veselého³².

První oblastí je samostatná společnost, která má určitá očekávání, tedy vize společnosti. Co je důležité pro společnost v rámci vzdělávání? Toto je otázka, na kterou neexistuje jednoduchá odpověď. Na obecné rovině je toto téma závislé dle toho, co která společnost potřebuje a co preferuje. Zda je společnost nastavena primárně na individuální zisk a výkon jedince, nebo naopak na svobodnou a ekonomicky méně závislou společnost. Tyto faktory se promítají i do našeho tématu. Jakými dovednostmi by měl být vybaven psychoterapeut a co je potřeba jako základní vzdělání pro jeho profesionalitu? Co je vizi společnosti právě v tomto oboru?

Druhá část se týká samotných terapeutů, tedy vize jednotlivce. Co je potřebné pro mé osobní vzdělávání a kam mířím jako odborník? Které dovednosti si budu muset osvojit a získat proto, abych mohl být kvalifikovaný a kvalitní psychoterapeut? A které vzdělání mi k tomu může pomoci?

2.5.4 Cíle vzdělávání v sociální práci

Jaký je tedy vzdělávací cíl při pohledu na sociální práci? Co by měl sociální pracovník umět na konci svého studia (jaký je tedy profil studenta sociální práce)? A jaký předpokládaný vliv má vzdělání na psychoterapii?

Na úvod je nutné říci, že sociální práce jako obor má velice široký záběr. Tudíž jsou zde předpoklady, že sociální práce by měla mít určitý společný záběr dovedností a znalostí, které by měli mít všichni sociální pracovníci společně. Současně však každá vysoká škola vybírá a zaměřuje studenty na specifické oblasti sociální práce a tím je částečně specializuje. Tento projev je dán především tím, v jakém rozsahu jsou dány jednotlivé předměty studia (tedy jakou časovou dotaci dostávají). Jaký je tedy obecný profil absolventa sociální práce v magisterském stupni? Využívám pro příklad Masarykovu univerzitu v Brně³³:

1. rozumět **klíčovým pojmům společenských věd**, které jsou potřebné pro výkon činností sociálního pracovníka (zejména sociální politika, etika, sociologie, psychologie, právo), a umět je aplikovat při pomoci konkrétnímu klientovi;
2. **posoudit situaci klienta** (jedince, skupiny, komunity) z hlediska jeho obtíží ve vztazích se sociálním prostředím a na základě posouzení naplánovat pomoc, která odpovídá situaci klienta;
3. **realizovat pomoc**, tj. zprostředkovat interakci (porozumění, kontakt, komunikaci, vyjednávání) mezi klientem a sociálním prostředím;

³² Dostupné z: <http://www.eduin.cz/clanky/co-to-jsou-cile-vzdelavani-vime-to/>, (24.4.2017)

³³ Dostupné z: <https://www.muni.cz/bakalarske-a-magisterske-obory/21585-socialni-prace>, (1.5.2017)

4. **hodnotit postup pomoci**, poznatky použít pro další práci s klientem a seznámit s nimi všechny aktéry pomoci;
5. **zapojit se do přípravy** a realizace programů pomoci, resp. sociálních služeb, které jsou zaměřeny na problematiku specifických cílových skupin;
6. **zvládat etické problémy a dilemata**, která provázejí přípravu a realizaci pomoci;
7. **využít vlastní zkušenosti**, samostatně provést výzkum vedoucí k jejímu obohacení; základní principy výzkumu využít při posuzování problémů, při pomáhání jejich řešení a při vyhodnocování úspěšnosti jejich intervencí;
8. **komplexně posoudit případ** (životní situaci, pomáhající intervenci, systém služeb v určité lokalitě, organizaci) odpovídající zvolenému směru studia;
9. **v oblasti zvoleného směru studia koncipovat a realizovat** a/ pomáhající intervenci přiměřenou životní situaci klienta, b/ opatření sociální práce přiměřené podmínkám v komunitě, nebo organizaci, c/ změnu opatření, která odpovídá výsledku evaluace;
10. **provést evaluaci** pomáhající intervence nebo jiného opatření odpovídající zvolenému směru studia;
11. **provést a využít výzkum jako nástroj komplexního posouzení případu** nebo evaluace pomáhající intervence či jiného opatření sociální práce, které odpovídají zvolenému směru studia;
12. **komplexně reflektovat** případ nebo pomáhající intervenci či jiné opatření sociální práce odpovídající zvolenému směru studia.

Jak je vidět výše, sociální pracovník má velice široký záběr oblastí a dovedností, které by měl zvládat. Co je také zajímavé, většina je zaměřena na **fungování klienta a diagnostiku jeho problému v rámci dané situace**.

Výše jsme psychoterapii popsali následovně: Psychoterapie je **léčebná činnost**, při níž psychoterapeut využívá své osobnosti a svých dovedností k tomu, aby u klienta došlo k žádoucí změně směrem k uspokojivějšímu prožívání, chování ve vztazích a sociálnímu začlenění. Jak je vidět z popisu, jednou ze snah je člověku pomoci se začleněním do společnosti změnou jeho prožívání a chování ve vztazích. Je zajímavé, že profil absolventa sociální práce tyto předpoklady ve svém vzdělávání naplňuje. Alespoň co se týče teoretického předpokladu. V rámci studia je sociální pracovník připravován na práci s klienty, a to včetně základní práce a intervencí.

2.5.5 Cíle vzdělávání v psychologii

Podobně jako v sociální práci, jaký je tedy vzdělávací cíl při pohledu na psychologii? Co by měl psycholog umět na konci svého studia (jaký je profil studenta psychologie)? A jaký předpokládaný vliv má vzdělání na psychoterapii?

Podobně jako sociální práce ani psychologie **není zcela jasně diferencovaná** co do zaměření. Tudíž po dokončení studia psychologie se může absolvent věnovat mnoha činnostem spojeným především s chováním lidí. Například může být psycholog zaměřující se na **reklamu, dopravu, výchovu či práci**. Je však také pravda, že velká míra absolventů pokračuje na specializaci v rámci klinické atestace, aby mohli být po absolvování dalšího vzdělávání a především praxe v lékařském zařízení atestováni a přijati za klinické psychology, kteří se podobně jako psychiatři věnují psychicky nemocným lidem. Co by tedy absolvent jednooborové psychologie v magisterském stupni měl umět? (Z textu jsem vynechal akademické zpracování textu a práci v jiných jazycích, protože pro psychoterapii nejsou tyto oblasti podstatné). Jako vzor jsme opět použili Masarykovu univerzitu v Brně³⁴:

1. prokázat **znalosti a dovednosti** z oblasti teoretických, speciálních a aplikovaných psychologických disciplín a jejich metodologického základu;
2. **orientovat** se v základech metod a postupů, které umožňují propojení s poznatky vybraných sociálních a humanitních věd, a osvojit si vědomosti o spektru psychologických aplikací;
3. prokázat schopnost **samostatné tvůrčí práce**, schopnost interpretovat a aplikovat výsledky výzkumů a schopnost práce s odbornou literaturou;
4. prokázat **základní všeobecné znalosti** a dovednosti absolvováním širšího teoreticko-metodologického základu, zahrnujícího mj. kurz filozofie, metodologii, statistické metody aj.;
5. prokázat **znalosti z dalších disciplín** z oblasti přírodních věd a společenských věd úzce souvisejících s psychologií (např. biologie člověka, základy neurověd, antropologie, etika, sociologie, pedagogika aj.);
6. **rozumět teoriím a konstruktům základních a aplikovaných psychologických disciplín**, dokáže je aplikovat na situace běžného života a využít je při psychologické diagnostice, intervenci a evaluaci;
7. ovládat základní dovednosti týkající se **psychologické diagnostiky**, intervence a evaluace;
8. využívat znalosti a dovednosti z **metodologie psychologického výzkumu**, dokáže připravit a realizovat výzkumný projekt zaměřený na řešení konkrétních výzkumných otázek;
9. **kriticky nahlížet na přijímané informace**, identifikovat nedostatky v závěrech, posoudit platnost informací a jejich možná omezení;
10. **využívat osvojené akademické dovednosti** (sběr informací, čtení a psaní odborných textů různého typu) a uplatnit je.

³⁴ Dostupné z: <https://www.muni.cz/bakalarske-a-magisterske-obory/20866-psychologie>, (2.5.2017)

Z profilu absolventa je vidět zaměření na širokou škálu různých oblastí se silným důrazem na **výzkum a pochopení vztahů**. Další oblastí je **práce s chováním a jeho diagnostika**.

Podobně jako v rámci sociální práce je absolvent systematicky **připravován na chápání a vnímání situace klienta**. Na rozdíl od sociální práce je student psychologie více připravován na řešení vlastních konfliktů klienta a lepšímu chápání **jeho osoby**, učí se porozumět tomu, kdo klient je, a zároveň předvídat, jaké bude další klientovo pravděpodobné chování. Na tomto místě je dobré podotknout, že **psychologie je obor, ze kterého psychoterapie primárně vzešla**. A studenti psychologie jsou v základu připravováni na základní terapeutické intervence, včetně přehledu v různých terapeutických školách (vzhledem k jejich rozsahu, jsou studenti nejvíce seznamováni s těmi nejnámějšími).

Ve výsledku **není ani sociální pracovník, ani psycholog ze základu svého vzdělání zcela připraven na profesi psychoterapie**. (Situace se týká evropského kontextu, například v USA je psychoterapie samostatný vysokoškolský obor.³⁵)

2.5.6 Cíle vzdělávání v psychoterapii

Co by měl psychoterapeut umět? Jaké oblasti by měl zvládat a co se od psychoterapie očekává?

Poslední oblastí je vzdělávání v psychoterapii. Zde je nutné podotknout, že **neexistuje jednotné vzdělávání** v rámci psychoterapie, ale existuje řada přístupů a metod. Jak je zmíněno výše, evropská a specificky česká tradice vzdělávání stojí na **postgraduálním vzdělávání**, tedy zájemce o psychoterapii nejdříve dokončí vysokoškolské vzdělání v magisterském stupni a následně si dokončí jeden z akreditovaných psychoterapeutických výcviků. Zde je také potřeba dodat ještě jeden fakt.

V České republice **neexistuje v zákoně zakotvená psychoterapie**³⁶. To znamená, že psychoterapii může dnes vykonávat v podstatě kdokoli. V současné době je snaha³⁷ u nás psychoterapii vymezit, a to buď jako léčebný nástroj (tuto snahu podporuje Česká psychoterapeutická společnost, která zastřešuje psychiatry a klinické psychology), který vychází ze zdravotnictví, nebo jako samostatnou profesi nezávislou na zdravotnictví (tuto snahu podporuje česká asociace pro psychoterapii, s jejími stanovami zde pracujeme a prezentuje postoj jak psychiatrů a klinických psychologů, tak i nelékařských profesí, např. sociální práce). Proto je i cílem mé práce této diskuzi napomoci a přispět možným pohledem na tuto problematiku.

Základním předpokladem k dosažení vzdělání psychoterapeuta je bez ohledu na zastávaný směr (tedy ČPS nebo ČAP) **komplexní psychoterapeutický výcvik**. Cílem těchto výcviků je připravit frekventanty na profesi psychoterapeuta. Pro dosažení potřebné kvalifikace je potřeba navíc absolvovat komplexní výcvik. Tím se rozumí dle

³⁵ Dostupné z: <https://psychologie.cz/psychoterapeut-co-je-to-za-cloveka/>, (2.5.2017)

³⁶ Vybíral Zbyněk, Roubal Jan a kol., Současná psychoterapie, str. 57

³⁷ Tamtéž, str. 58-59

Štrasburské deklarace o psychoterapii³⁸ výcvik o rozsahu minimálně 500 hodin (cca v délce 5 let).

Je třeba ještě zmínit, že přesný cíl vzdělávání není možné určit vzhledem k rozlišnostem jednotlivých škol a východisek. Tudíž zde budou představeny jednotlivé předpoklady a východiska společná všem jednotlivým výcvikům.

Co vše tento cíl obsahuje dle ČPS³⁹:

1. **Absolvent zná teorii příslušného směru**, a to v rozsahu 120 hodin; ta by měla obecně obsahovat:
 - a. základní teoretická východiska daného směru,
 - b. psychopatologii daného směru.
2. **Projde sebezkušnostní částí výcviku**, a to v rozsahu 350 hodin; ten by měl obsahovat:
 - a. dle směru sebezkušnostní část (formou pozice klienta, terapeuta atp.),
 - b. přehled a aktivní využívání technik specifické danému směru.
3. **Absolvuje 100 hodin supervize**:
 - a. obsahuje zpětnou vazbu v rámci výcviku, a to jak formou kazuistickou, tak i formou Balintovských skupin,
 - b. dává zpětnou vazbu přímo k případům terapeuta.

Všechny tyto body by měly být společné všem výcvikům, čímž by měla být zajištěna alespoň minimální koherence terapeutického vzdělávání.

2.6 Česká asociace pro psychoterapii, její stanovy a vliv na psychoterapii a cíle

Na tomto místě se budu věnovat základnímu představení této organizace, jejímu cíli a vlivu na psychoterapii u nás. Její samostatné kategorie budou představeny níže.

Poslední částí této kapitoly je představení **České asociace pro psychoterapii** (dále jen ČAP). Jedná se o českou organizaci tvořenou řadou odborníků (psychiatrů, klinických psychologů, terapeutů a dalších profesí). Nyní přiblížíme ČAP dle toho, co si klade za cíl⁴⁰.

³⁸ Kratochvíl Stanislav, Základy psychoterapie str. 303

³⁹ Dostupné z:

http://www.psychoterapeuti.cz/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=51&Itemid=93, (8.5.2017)

⁴⁰ Dostupné z: <http://czap.cz/o-nas>, (2.5.2017)

2.6.1 Co je ČAP

V následující části uvádíme, jak se ČAP představuje veřejnosti.

1. Jsme profesní organizace psychoterapeutů v České republice. Hlásíme se k ideám Evropské asociace pro psychoterapii a ke Štrasburské deklaraci, která formuluje psychoterapii jako nezávislou vědeckou disciplínu, jejíž výkon je nezávislým a svobodným povoláním.
2. Jsme členy Evropské asociace pro psychoterapii. V září 2015 na setkání rady EAP v Neapoli byla ČAP přijata za organizačního člena EAP.

2.6.2 Poslání a cíle

Jednotlivá poslání a cíle, které si ČAP deklaruje přinášet odborné veřejnosti:

1. rozšiřovat a kultivovat prostor pro kvalifikovaný výkon psychoterapeutické profese ve všech adekvátních oblastech,
2. sdružovat kvalifikované profesionály vykonávající psychoterapeutickou praxi,
3. rozvíjet psychoterapeutické vzdělávání,
4. podporovat právní vědomí poskytovatelů psychoterapie,
5. prosadit zákon o psychoterapii.

2.6.3 Aktivity

1. Vedeme Seznam certifikovaných psychoterapeutů koncipovaný jako vyhledávač pro zájemce o psychoterapii – garantujeme, že v něm uvedení psychoterapeuti splňují požadavky na vzdělání a další vzdělávání stanovené ČAP, které jsou adekvátní požadavkům Evropské asociace pro psychoterapii.
2. Certifikujeme komplexní psychoterapeutické výcviky, garantujeme, že certifikované výcviky splňují požadavky ČAP, které jsou adekvátní požadavkům Evropské asociace pro psychoterapii.
3. Jednáme s rezorty a institucemi, ve kterých se psychoterapie provádí.
4. Zajišťujeme profesní pojištění psychoterapeutické praxe členů ČAP.
5. Pořádáme odborné akce - konference a semináře.
6. Podporujeme činnost regionálních a rezortních skupin.
7. Vítáme zájemce o aktivní spolupráci.

Jak je vidět na výše zmíněných řádcích, ČAP je relativně velké uskupení s jasně stanoveným cílem. Vzhledem k obsahu této práce využívám jejich podklady.

3 Současné trendy v psychoterapii v oblasti vzdělání u nás a ve světě se zaměřením na psychologii a sociální práci

Cílem této kapitoly je v krátkosti nahlédnout na to, jak funguje psychoterapie u **nás a ve světě**. V předchozích kapitolách jsme na tuto tematiku již několikrát narazili, a tudíž se jí pokusíme v této kapitole přesněji definovat. Vzhledem k charakteru první části této kapitoly se také zaměříme na možná řešení, která se budou následovně vyskytovat.

Kapitola slouží jako přehled různých pohledů na psychoterapii, a to především v evropském kontextu. Uvádím zde i pohled na USA a Kanadu. Tyto pohledy přinášejí do diskuze potřebný rozměr toho, že psychoterapie jako profese není nápadem malé skupiny lidí, ale z velké části světový trend, který je odzkoušený, a proto je potřeba jej brát vážně.

V rámci této práce pak tato kapitola přináší jeden podstatný argument. Psychoterapie je v řadě západních zemí brána jako samostatná profese již nyní. Tudíž obsah této práce není pouhým teoretickým polemizováním, ale aktuální reflexí západních trendů.

3.1 Psychoterapie u nás

Jak jsem již zmínil v předchozích kapitolách, současný stav psychoterapie v České republice není jasně vymezený. Kdo tedy může dělat psychoterapii u nás? V současné době **kdokoli**, kdo si tento titul napíše na svůj web/poutač/vizitku, protože titul psychoterapeut není v zákoně nijak zakotven⁴¹.

V současné době tedy probíhá diskuze na toto téma v rámci odborných kruhů. Vycházejí z něj dvě možná řešení do budoucnosti. Je jistě na místě podpořit jasné legislativní zakotvení toho zákona, a to včetně jasného vymezení, co je třeba absolvovat a jaké je nutné vzdělání. Je však potřebné dodat, že by toto zakotvení nemělo mít charakter radikálního omezení, který může způsobit poškození klientů. (Nejvíce může toto poškození hrozit z nedostupnosti péče, kvůli nemožnosti personálně zajistit tento segment služeb, což se částečně děje již nyní a to především v **léčbě hrazené pojišťovnou**⁴².)

3.1.1 Řešení dle ČPS

ČPS⁴³ navrhuje vymezení psychoterapie jako **lékařského nástroje**, který je určen pro pomoc a podporu klientů na půdě zdravotnického zařízení. Psychoterapii by mohl vykonávat psychiatr nebo klinický psycholog, a to po absolvování atestace ze systematické psychoterapie. Pro tu je třeba absolvovat komplexní psychoterapeutický výcvik v rozsahu 500 hodin.

Výhody tohoto řešení: Bude zajištěna vysoká odbornost tohoto segmentu a pacienti budou vědět přesné vzdělání psychoterapeuta. Dále bude zajištěno financování přes pojišťovnu.

⁴¹ Dostupné z: http://www.psychoterapeuti.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=222&, (8.5.2017)

⁴² Dostupné z: <https://psychologie.cz/komu-sverit-svoji-dusi/> (8.5.2017) a http://zpravy.idnes.cz/nedostatek-psychoterapeuta-reforma-psychiatrie-fbl-/domaci.aspx?c=A170125_091848_domaci_mav (8.5.2017)

⁴³ Dostupné z: http://www.psychoterapeuti.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=222&, (8.5.2017)

Nevýhody tohoto řešení: V současné době je velice náročné splnit veškeré podmínky, které ČPS požadují. Vzhledem k tomu, že vysoké školy opouští poměrně malé množství absolventů psychologie a medicíny, kteří se nadále chtějí věnovat psychoterapii a psychiatrii a kteří poté musejí ještě absolvovat další poměrně dlouhé vzdělávání, dvojitá atestace, nejdříve klinickou/psychiatrickou (5 let) a následně po absolvování psychoterapeutického výcviku (5 let) ještě systematickou atestaci z psychoterapie, je těchto kvalifikovaných lidí veliký nedostatek. V praxi by to poté znamenalo, že by tito psychoterapeuti nebyli schopni pojmout tak obrovský segment klientů, kterých navíc rok od roku přibývá. Například v Písku působí takto vzdělání dva psychologové a jeden psychiatr (na cca 30 tis. obyvatel). Průměrná doba čekání u těchto pracovníků je 3-5 měsíců na jedno sezení.

Aby toto řešení mohlo být efektivní a zároveň nepoškozovalo klienty, je potřebné zajistit větší množství absolventů (tedy rozšířit vzdělávací kapacity především na vysokých školách) a také pozměnit potřebnou dobu pro atestace. Protože rozsah studia na cca 15 let, nežli je pracovník dle těchto nároků připraven je skutečně dlouhá.

3.1.2 Řešení dle ČAP

ČAP⁴⁴ navrhuje na základě EPS (Evropské psychoterapeutické společnosti) a Štrasburské deklarace o psychoterapii řešení a vymezení psychoterapie jako **samostatné profese**, která by byla částečně nebo zcela mimo zdravotnický sektor. Tuto profesi může vykonávat absolvent komplexního psychoterapeutického vzdělání (500 hodin) a má vysokoškolský diplom z vybraných oborů pomáhajících profesí v magisterském stupni. A dále jsou doplněna další nutná kritéria, která musí terapeut splňovat (např. další vzdělávání, aktivní činnost minimálně 0,2 úvazku týdně atp.).

Výhody tohoto řešení: Pokud by se legislativně ukotvilo řešení ČAP, byl by segment psychoterapie dostatečně silně zajištěn. Zároveň by poskytoval mnohem širší konkurenční prostředí, tudíž by si klienti mohli vybírat z širšího portfolia terapeutů.

Nevýhody tohoto řešení: Klienti, kteří by se nedostali ke klinickému psychoterapeutovi, by museli za služby terapeuta platit (pokud by nebyly terapeutické služby ukotveny v zákoně). Dále je potřeba jasně definovat a zajistit následné vzdělávání pro psychoterapeuty tak, aby nedocházelo ke snižování kvality poskytované péče. A celkově je toto řešení náročnější na správu a vymezení, kdo smí a nesmí být psychoterapeutem.

Jak je vidět výše, řešení jsou to poměrně rozdílná a to, jak dopadne toto rozhodnutí, silně ovlivní psychoterapii v Čechách. Je také vidět, že ani jedno řešení není zcela ideální a každé nese zároveň své výhody i nevýhody.

Je však také důležité zmínit, že vymezení je skutečně nutné. Ať již proběhne jedním nebo druhým způsobem, mělo by pomoci vymezit psychoterapii jasněji a konkrétněji, a to jak pro odbornou veřejnost, tak především pro klienty. Zároveň však by měla být tato změna kvalitně připravena tak, aby počítala i se všemi riziky.

⁴⁴ Dostupné z: <http://czap.cz/clenstvi-v-cap/16-individualni-clenstvi>, (8.5.2017)

3.2 Psychoterapie ve světě (se zaměřením na Evropu)

Psychoterapie ve světě je odlišná od české psychoterapie především v tom, že hlavně na západě je jasně a zákonně ukotvena. Je však důležité říci, že každá země pohlíží na terapii odlišně. Nyní si zde uvedeme, jak se na psychoterapii dívají jiné země.

Kdo je tedy v Evropě psychoterapeutem⁴⁵? V roce 1990 ustanovila celoevropská asociace psychoterapeutů snahu o vedení psychoterapie jako samostatného oboru vedle psychologie a psychiatrie. Pro tuto profesi požaduje jak všeobecné vzdělání, tak speciální výcvik a další vzdělávání. Zároveň však musí tato asociace respektovat pravidla jednotlivých zemí a její zákony. To se setkalo s řadou rozporuplných reakcí napříč celým kontinentem. Některé země jej přijali (Velká Británie, Itálie), některé země jej odmítly (Francie, Španělsko) a některé ji přijali rozporuplně (Německo). Je proto těžké rozhodnout o tom, kdo by měl psychoterapii dělat. Na jednu stranu jsou zde reakce klinických psychologů a psychiatrů, kteří volají po odbornosti, na druhou stranu je tu řada výzkumů, které ukazují, že psychoterapie není závislá na oboru, ale na osobě terapeuta. A dále je tu také problematika se samostatnými přístupy v psychoterapii. Je rozdíl mezi analytickým psychoterapeutem a psychoterapeutem, který využívá KBT.

3.2.1 Psychoterapie v Německu

V Německu⁴⁶ se tradičně rozlišuje mezi psychoterapií lékařskou a psychologickou. V Německu může psychoterapii dělat:

1. psycholog,
2. psychiatr,
3. pedagogové a sociální pracovníci.

S tím, že tyto profese dělají dětskou psychoterapii.

Poměr psychologů a psychiatrů je 4:1, přičemž psychologové jsou přímo specialisté, tedy se jedná o psychologa-psychoterapeuta. Uznané směry jsou v Německu pouze tři:

1. psychoanalýza,
2. psychodynamický přístup,
3. KBT.

Ostatní směry nejsou uznávané a proplácené pojišťovny i přes jejich prokazatelný účinek. Na rozdíl od jiných zemí jsou v Německu tradičně vedena velice dlouhá psychoterapeutická sezení (odhadem 50-60 sezení).

⁴⁵ Vybíral Zbyněk, Roubal Jan a kol., Současná psychoterapie, str. 69-70

⁴⁶ Tamtéž, str. 70-72

3.2.2 Psychoterapie v Norsku

V Norsku⁴⁷ je povinné pro všechny zájemce absolvovat minimálně pětiletý psychotherapeutický výcvik, z něhož povinné dva roky supervize jsou orientovány psychodynamicky. Státem jsou podporována tato vzdělání:

1. psycholog,
2. psychiatr,
3. psychiatrická sestra,
4. sociální pracovník.

Tyto obory jsou státem podporované (tzv. na pojišťovnu), včetně zajištění jejich výcviků, a ty ostatní nemají státní podporu státem ani nejsou nijak dotované. Přesto v této zemi velice aktivně vzrůstá zájem o tyto státem nepodporované služby v psychoterapii i mimo ni.

3.2.3 Psychoterapie v Polsku

Tradice v Polsku⁴⁸ je obdobná té české, tzn. že psychoterapie byla zahrnována primárně do psychiatrické společnosti. Následným vývojem vznikla ještě sekce rodinné terapie a psychotherapeutická sekce, které vzájemně spolupracují a dávají kritéria jednotlivým výcvikům a vzdělávání. Všechny tři jsou pod pojišťovnou, která hradí jejich zákroky, a to 24 hodin ambulantní péče a 12 týdnů lůžkové péče. Specialitou je vzdělávání pro práci se závislými. Ti mají vlastní formu vzdělávání, která není propojena s výše zmíněnou skupinou. Psychoterapii v Polsku vykonává:

1. psychiatr,
2. psycholog,
3. sociální pracovník,
4. zdravotní sestra,
5. pedagog,
6. kněz,
7. další pracovníci s původně sociologickým a humanitním vzděláním.

3.2.4 Psychoterapie v Portugalsku

V Portugalsku⁴⁹ jsou nejčastěji psychotherapeuty:

⁴⁷ Tamtéž, str. 72

⁴⁸ Tamtéž, str. 72-73

⁴⁹ Tamtéž, str. 73

1. psychologové,
2. psychiatři,
3. sociální pracovníci,
4. zdravotní sestry.

Výcviky zajišťují soukromé instituty a nejrozšířenější je kognitivní terapie, psychoanalýza, systemická terapie. Nejvíce psychoterapeutů jsou ženy.

3.2.5 Psychoterapie v Rakousku

V Rakousku⁵⁰ se díky zákonu č. 361/1990 psychoterapie stala samostatným oborem. Psychoterapeutem se může stát člověk s následujícím vzděláním:

1. lékař (včetně gynekologa, internisty a jiné specializace),
2. psycholog,
3. sociální pracovník,
4. teolog,
5. další humanitní vzdělání.

Psychiatri mají navíc terapeutický výcvik povinný, a to v jedné z forem (psychodynamický, psychoanalýza, KBT, systemický přístup, humanistický přístup). Většina terapeutů pracuje v soukromé praxi. Pojišťovna proplácí výdaje pacientů zpětně.

3.2.6 Psychoterapie ve Švýcarsku

Ve Švýcarsku⁵¹, pokud není daná profese regulována speciálně státem, je brána jako samostatná profese. Švýcarsko dělí psychoterapeuty na dvě skupiny:

1. psychiatři
 - a. Ti jsou ve Švýcarsku automaticky považováni za terapeuty a již během vzdělávání procházejí kromě atestací také dalším vzděláním přímo v psychoterapii.
2. nelékařští pracovníci
 - a. To jsou všichni ostatní, a to včetně psychologů. Mezi nelékařské obory se tedy řadí duchovní, sociální pracovníci, pedagogové, zdravotní sestry. Povinností nelékařských profesí je kromě terapeutického výcviku absolvování povinné roční praxe v lékařském pracovišti (denním, nebo ambulantním).

⁵⁰ Tamtéž, str. 73-74

⁵¹ Tamtéž, str. 74-75

Pojišťovny hradí velkou část nákladů: 100 % při hospitalizaci a 90 % při ambulantním docházení. Jsou zde navíc velké rozdíly mezi psychoterapeuty lékařských a nelékařských profesí. Téměř trojnásobek je hrazen lékařským profesím a jsou státem upřednostňovány před nelékařskými profesemi.

3.2.7 Psychoterapie ve Velké Británii

Velká Británie⁵² je velice specifická. Největším specifikem je určitá nepřehlednost psychologických společností, kterých je mnoho, a nejsou schopni se společně dohodnout, kdo může ve Velké Británii vykonávat psychoterapii. Profese, které se věnují psychoterapii, jsou následovné:

1. psychiatr a dětský psychiatr,
2. klinický psycholog,
3. poradenský psycholog,
4. arteterapeut,
5. zdravotní sestra.

Ještě jedno specifikum je ve Velké Británii. Je zde velice těžké rozlišit rozdíl mezi poradenstvím a psychoterapií. To dále ztěžuje přehlednost v jejich systému, jak pro vnějšího pozorovatele, tak pro samostatné terapeuty.

3.2.8 Psychoterapie v USA

USA⁵³ jsou na rozdíl od Evropy velice specifické. Veškeré potřebné vzdělání a předpoklady pro práci řídí každý stát sám, a to včetně toho, kterého vzdělání je třeba dosáhnout. Jsou státy USA, kde stačí magisterské vzdělání, a jsou státy, kde vyžadují doktorské vzdělání. Povolání, která mohou vykonávat psychoterapii v USA, jsou následovná:

1. sociální pracovník,
2. dětský psycholog,
3. psycholog,
4. poradce (counselor),
5. manželský a rodinný terapeut,
6. psychiatr.

Jak je vidět, tento systém je rozdílný od toho evropského. Co je také podstatné, psychoterapie v USA není doménou primárně lékařskou. Jedná se o samostatnou profesi. Další podstatný rozdíl je v tom, že v USA se neposkytuje vzdělávání v psychoterapii

⁵² Tamtéž, str. 75-76

⁵³ Dostupné z: <http://www.goodtherapy.org/become-a-therapist/education-requirements.html>, (10.5.2017)

principiálně v postgraduálním vzdělávání (i když to je možné), ale primárně jakožto vysokoškolské vzdělání. K tomu se váže řada v Evropě neznámých profesí, jejichž kvalifikace není možné u nás dosáhnout.

Pro naši práci je zajímavé vyzdvihnout jeden zajímavý poznatek. Sociální pracovníci v USA mají možnost odborné specializace na různé oblasti, a to včetně klinické praxe. Poté mohou absolvovat vzdělání v psychoterapii a jsou v USA považováni za stejně kvalitní odborníky jako psychologové či psychiatři.

3.2.8 Psychoterapie v Kanadě

Psychoterapie v Kanadě⁵⁴ je uznána jako samostatná profese a takto se k ní také přistupuje. Znamená to tedy, že se studuje jako samostatný vysokoškolský obor. Jako další krok může následovat dobrovolný vstup do jedné z asociací, které podporují psychoterapeuty. Jako psychoterapeut je možné se specializovat v mnoha oblastech, např. školní psychoterapii, profesní psychoterapii, obecná psychoterapii a další.

3.3 Původní profese psychoterapeutů v UK

Na závěr této kapitoly přikládám jen stručný přehled původních profesí psychoterapeutů ve Velké Británii⁵⁵. Jedná se o vzorek 1 331 osob, seznam je řazen sestupně od nejvyššího počtu k nejnižšímu. Jedná se o starší data z roku 1997.

1. Učitel,
2. sociální pracovník,
3. poradce,
4. zdravotní sestra,
5. psycholog,
6. jiná pomáhající profese,
7. lékař,
8. duchovní.

Zde stojí za zmínku, že zdravotnické profese jsou až za polovinou tohoto žebříčku, tedy větší část těchto pracovníků pochází z nelékařského prostředí.

4 Klíčové kompetence dle ČAP

V této kapitole se budeme věnovat představením klíčových kompetencí, tak jak je prezentuje ČAP. Ta vychází z Evropské psychoterapeutické asociace⁵⁶. Nejedná se o závazný dokument v tom smyslu, že se jím musejí řídit všichni terapeuti. Ale zároveň

⁵⁴ Dostupné z: <https://www.ccpa-accp.ca/students/graduate-programs/canadian-graduate-programs/>,(14.5.2017)

⁵⁵ Vybíral Zbyněk, Roubal Jan a kol., Současná psychoterapie, str. 76

⁵⁶ Dostupné z: <http://www.europsyche.org/cms-tag/147/about-the-eap/>,(14.5.2017)

dává velice dobrý nástin toho, jaký by mohl být profil psychoterapeuta v České republice, pokud by se psychoterapie stala samostatným oborem.

Cílem této kapitoly pro tuto práci je sledovat kompetence, tedy to co by měl psychoterapeut zvládat při své praxi. To by mělo sloužit k zodpovězení otázky, zdali je adekvátně připraven pro svou praxi či nikoli. Dále nám umožňuje tato kapitola sledovat, co je podstatného na profesi psychoterapeuta.

Jsme si vědomi současné diskuze o podobě psychoterapie u nás a stejně jako na začátku této práce na tomto místě předesíláme, že se nejedná o konfrontaci jedné skupiny, ale jeden z možných pohledů, který prezentuje možné řešení současného stavu. Proto si dovoluujeme v této práci vycházet z těchto standardů, i když nejsou právně ani jakkoli jinak závazné.

V následujících kapitolách představíme jednotlivé kompetence, a to ve zkrácené podobě s tím, že se pokusíme zaměřit pozornost na to, kde se tyto profese prolínají s psychologii a kde se sociální práci a proč. Na základě těchto předpokladů můžeme také sledovat, zdali sociální práce jako obor splňuje potřebné požadavky pro výkon psychoterapie. Jednotlivé kompetence zde také uvádíme proto, abychom se k nim mohli zpětně odkazovat v následující kapitole. Zároveň zkusíme každou kapitolu reflektovat k jednotlivým oborům, a proč si myslíme, že daná kompetence se vyskytuje v určité oblasti, daného oboru.

Kompetence⁵⁷(jejich anglický originál⁵⁸) jsou řazeny do následovných kapitol:

1. Odborná, samostatná a zodpovědná praxe;
2. Psychoterapeutický vztah;
3. Vyšetření (hodnocení, diagnostika a konceptualizace);
4. Dojednání kontraktu (rozvíjení cílu, plánů a strategií);
5. Různé techniky a intervence;
6. Období změn a krizí, práce s traumatem;
7. Ukončení procesu a celková reflexe terapie;
8. Spolupráce s dalšími odborníky;
9. Využití supervize, (peer) intervize a další možnosti reflexe;
10. Etika a kulturní citlivost;
11. Řízení a administrativa;

⁵⁷ Dostupné z: <http://czap.cz/zapisy-a-dokumenty>, (15.5.2017)

⁵⁸ Dostupné z: http://www.europsyche.org/download/cms/100510/Final-Core-Competencies-v-3-3_July2013.pdf (15.5.2017)

12. Výzkum;

13. Prevence a vzdělání.

4.1 Představení jednotlivých kompetencí a jejich vliv na profesi psychoterapie

V této části si konkrétně představíme výše zmíněné kompetence, a to ve zkrácené podobě. Na konci každé části shrneme obsah kapitoly a uvedeme, jaký vliv může mít vzdělání na tuto oblast.

4.1.1. Odborná, samostatná a zodpovědná praxe⁵⁹

Jako předpoklad pro odbornou praxi jsou důležité následující body:

Založit odbornou praxi

1. **chovat se profesionálně:** tedy znát své hranice, umět vystupovat, být řádně připraven na svou profesi v rámci sebe prezentace, mít zajištěné veškeré náležitosti (zastupování, vykonavatele pro případ smrti) a být členem profesionálního sdružení;
2. **vybudovat vlastní praxi nebo se stát členem odborného týmu:** to zahrnuje odpovídající pojištění, znát a dodržovat příslušné zákony, etický kodex, pravidla pro výkon praxe, mít jasno v úlohách a odpovědnostech, podávat jasné a transparentní informace o sobě, spolupracovat s kolegy;
3. **pracovat podle uznaných profesních standardů:** znát etický kodex a pravidla výkonu praxe, principy a řešit stížnosti profesionálně;
4. **pečlivý záznam informací:** vést si řádně dokumentaci dle etického kodexu a pravidel organizace, informovat o tomto vedení klienta a záznam uchovávat po nezbytně dlouhou dobu;
5. **spolupracovat s dalšími odborníky:** ve vhodných případech spolupracovat s kolegy a se souhlasem klienta sdílet informace, které pomohou případ řešit, a to dle etického kodexu a další materiálů;
6. **cítit svoji odbornou odpovědnost v pracovním prostředí:** reagovat profesionálně na případné neshody na pracovišti;
7. **obezřetně posuzovat svoji klientelu:** znát své profesionální limity, nepřeceňovat se a v případě potřeby konzultovat (supervize/zkušenější kolega) či předat případ zkušenějšímu kolegovi nebo odborníkovi;
8. **být si vědom svých limitů:** pracovat na rozpoznání svých limitů, konfliktů atp., využít možnosti supervize, starších kolegů či případně dalšího vzdělávání pro osobní rozvoj včetně dočasného přerušování praxe;

⁵⁹ Dostupné z: http://www.europsyche.org/download/cms/100510/Final-Core-Competencies-v-3-3_July2013.pdf (15.5.2017), Str. 3-8

Vytvořit vhodné prostředí

9. **vytvořit vhodné prostředí:** znát veškerá rizika spojená s praxí a budovou, v níž vše probíhá; znát možné scénáře při evakuaci a zároveň při rizikových situacích s klientem;
10. **vytvořit psychoterapeutické prostředí:** a to jak ve fyzické podobě (kancelář, zázemí, čekárna), tak i terapeutické, aby se klient cítil dobře, přijímán a spokojen i po osobní stránce;
11. **dělat jasné dohody:** jasně a zřetelně informovat klienta o všem, od ceny sezení, přes termíny schůzek včetně zrušení po ukončení terapie;

Reflektovat kvalitu své práce

12. **pravidelně reflektovat svou práci:** důsledně sledovat svoji práci, zkoumat ji sebereflexí a kritickým pohledem, využívat přínosů i jiných směrů, využívat supervizorů a rad dalších kolegů a na základě tohoto reflektovat svoji vlastní práci;
13. **reflektovat svoji praxi:** otevřeně promýšlet dopad terapeutova hodnotového žebříčku na praxi, být otevřen náležité klinické kontrole a zároveň být zapojen do celoživotního vzdělávání (CPD= Continuous professional development);

Profesně růst

14. **starat se o svůj profesní růst:** řídit se podle CPD a národních sdružení, účastnit se dalšího vzdělávání, být v obraze dle aktuálních trendů a zapojovat se v rámci kurzů, seminářů, profesních asociací, konferencí atp.;
15. **reflektovat svůj osobní styl:** reflektovat to, jak pracuji s technikami a styly a jaký dopad mají na pomoc klientovi;
16. **reflektovat sebe sama i svou odbornou práci:** vliv svého „já“ na praxi, využívat supervize a pomoci kolegů a na základě těchto informací být schopen měnit neefektivní či škodlivé postoje;
17. **přenášet výzkumné poznatky do praxe;**

Péče o osobní rozvoj

18. **rozvít kvality profesionálního psychoterapeuta:** rozvíjet své morální hodnoty (upřímnost, poctivost atp.), umět rozeznat nejistotu, obavy a učit se je zvládat, stejně tak jako být si vědom své vlastní identity a umět stát pevně na zemi, umět kriticky zacházet sám se sebou i s problémy klientů a zároveň je umět přijímat;
19. **osobní rozvoj:** nepolevovat ve vlastním osobním rozvoji, využívat všech možných prostředků osobního rozvoje, vyvarovat se syndromu vyhoření.

První kapitola kodexu se zabývá odbornou praxí, jak ji založit a jak sám být odborným psychoterapeutem, jak sám sebe rozvíjet, a to tak, aby byl psychoterapeut transparentní a zároveň profesionální.

Během vzdělávání se sociální pracovník učí několika dovednostem. Především jde o spolupráci s odborníky a dalšími kolegy a práci na pracovišti.

Ostatní body jsou oběma profesím společné. Především supervize, další vzdělávání a především oblast sebereflexe a další pracovního vzdělávání. Přes všechny tyto oblasti se jedná spíše o obecnou kapitolu, kterou by bylo možné využít i u řady dalších oborů, a to nejen z oblasti pomáhajících profesí.

4.1.2 Psychoterapeutický vztah⁶⁰

Toto je základní předpoklad pro práci psychoterapeuta, ale i jiných profesí. Tato oblast je široce aplikovatelná jak v sociální práci, tak i v psychologii a i v dalších pomáhajících oborech.

Navázat psychoterapeutický vztah znamená:

1. **Jasně komunikovat:** vysvětlit klientovi jak pracujeme, co děláme a případně, pokud je to vhodné, proč tak pracujeme. Mělo by to být jazykem klienta, tak aby to pro něj bylo jasné a srozumitelné a nemohlo dojít k nepochopení.
2. **Vyjasnit roli terapeuta a roli klienta:** objasnit rozdíl mezi pacientem/klientem a vysvětlit klientovi, že psychoterapeut je více facilitátor, podporovatel. Jasně stanovit hranice včetně vyjasnění krizových míst (například odlišnosti v rasové, kulturní, náboženské oblasti) a informovat o možnostech podávání stížností.
3. **Vytvářet atmosféru pracovní aliance:** mít jasně definované cíle a to krátkodobé i dlouhodobé. Usilovat o dosažení těchto cílů a umět rozpoznat, kdy je třeba terapii ukončit, a to za cílem co možná nejvyšší samostatnosti klienta. Umět jasně definovat nereálná očekávání a nemožné věci. V případě léčby získat i souhlas k dalšímu postupu ze strany klienta.
4. **Vyjasnit si míru odpovědnosti:** Vyjasnit si vše dopředu, co je možné, ještě před zahájením psychoterapie. Od počtu schůzek, přes jejich frekvenci až po platby zohledňující situaci klienta. Informovat klienta o všem potřebném a pokud možno získat jeho písemný souhlas, že byl se vším před sezením seznámen.
5. **Rozumět klientovo životnímu kontextu:** snažit se pochopit jednání klienta. Učit se nahlížet na jeho svět z pohledu kultury, náboženství atp.
6. **Dávat najevo empatii a porozumění:** snažit se pochopit, z čeho pramení klientovy problémy, způsoby chování a realitu klientova života. Projevovat opravdové úsilí o to, aby se klientovi vedlo lépe. Dávat najevo pocit bezpečí a

⁶⁰ Dostupné z: http://www.europsyche.org/download/cms/100510/Final-Core-Competencies-v-3-3_July2013.pdf (15.5.2017), Str. 8-15

zároveň posilovat autonomii klienta. Respektovat jeho hranice, odlišnosti a témata, na která je citlivý a respektovat jeho postoje a stanoviska.

7. **Vybudovat terapeutický prostor:** být pro klienta přítomný, stabilně a bez předsudků, aby klient mohl co nejlépe porozumět sám sobě. Umožnit klientovi přijmout terapeuta, aby mohl pochopit i svoje vnitřní procesy a postoje.

Budovat a udržovat psychoterapeutický vztah

8. **Budovat psychoterapeutický vztah:** mluvit srozumitelnou řečí klienta. Objasňovat, co se aktuálně v terapii děje (pokud je to vhodné) a umět být přítomen, reflektovat i negativní či kontroverzní témata.
9. **Terapeutický vztah prohlubovat a respektovat:** poskytnout klientovi čas a prostor k tomu, aby si sám stanovil tempo. Umět být přítomen v mnoha situacích a být mu oporou v náročných životních částech. Tyto oblasti zvědomovat, aby rozvíjely a prohlubovaly psychoterapeutický vztah.
10. **Stálá sebereflexe terapeutického vztahu:** stále sebereflektovat veškeré chování a jednání v rámci terapie. Umět řešit své osobní konflikty a potíže a neoplácet je klientovi v případě, že je nemáme zpracované.
11. **Otevřeně komunikovat:** reflektovat dosavadní vývoj terapie, možnost konzultovat s dalšími odborníky či osobami, které mohou být do případu zapojení (lékař, sociální pracovník, rodinný příslušník). Komunikovat o nich v jazyku klienta.
12. **Reflektovat terapeutický vztah:** pravidelně o vztahu uvažovat a reflektovat jej. Sledovat vývoj rozhovoru a to, zdali klient rozumí tomu, o čem společně hovoříme. Zároveň sledovat moderní vývoj v psychoterapii a reflektovat svůj postup s ním. Konzultovat svůj vztah s kolegy.
13. **Aktivně usilovat o změnu klientovy situace:** být citlivý na změny v chování a prožívání, umět tyto změny či obavy s klientem konzultovat a využívat k tomu techniky a postupy, které terapeut umí a zná dle svého vzdělání.
14. **Kontakt mimo sezení:** nastavení jasných pravidel pro komunikaci (telefon, sms, email atp.). Jak a kdy komunikovat, sledovat nenadálá setkání či vynechání a jasně s klientem dohodnout, co může očekávat.
15. **Dovolená, pauzy, nepřítomnost:** informovat klienta o změnách a pauzách s dostatečným předstihem. Počítat s tím, že volna mohou narušit terapeutický vztah a konzultovat je s klientem s dostatečným předstihem. Zároveň s ohledem na sebe a syndrom vyhoření plánovat volna a pauzy.

Zvládání nejrůznějších obtíží v psychoterapeutickém vztahu

16. **Rozpoznání:** umět zachytit změny v chování klienta, a to jak negativní, tak i pozitivní. Zároveň umět reflektovat změny u sebe sama, vlivy a limity samotného terapeuta. Hledat proto možnosti a cesty dalšího rozvoje.
17. **Zvládání:** zvládat negativní situace, které se nevyvíjejí dobře. Umět rozpoznat změny, obavy a strachy na obou stranách psychoterapeutického vztahu. Umět uznat vlastní limity a obavy a případně se za to omluvit, a to v jakémkoli kontextu. Umět rozlišovat zpochybňování, obavy či nedostatky na straně klienta směrem k terapii, sobě samému či psychoterapeutovi a umět s nimi pracovat. Případně se umět obrátit na další odborníky o pomoc.

Ukončení terapie

18. **Rozpoznat blížící se konec terapie:** rozpoznat, kdy je vhodné terapii ukončit, dohodnout se s klientem na posledním setkání a umět pro něj vytvořit takovou situaci, aby měl čas na ní adekvátně reagovat a přijmout ji. Umět pojmenovat, co jsme společně vytvořili, zdravě ukončit terapeutický vztah tak, aby klienta nezranil.
19. **Nečekané či náhle ukončení psychoterapie:** v závislosti na tom, kdo je iniciátor ukončení. V případě terapeuta dohodnout a vyjasnit, proč byla terapie ukončena, jasně projít důvody a případně poskytnout další kontakt, kam může klient pokračovat, a to na základě dohody s kolegy, supervizory atp.
20. **Ukončit psychoterapeutický vztah:** když se zdá, že terapie naplnila svoje cíle, navrhnout klientovi ukončení. Projít s ním scénáře ukončení a stavu po terapii, zároveň sám sebereflektovat svůj vztah ke klientovi a současné změně.
21. **Zaznamenat výsledek psychoterapie:** s odstupem času shrnout průběh terapie a její významné okamžiky. Připojit zprávy, výsledky, testy atp. či informace z jiných pracovišť a celý případ tím uzavřít.

Druhá kapitola se věnuje vztahu, vývoji práci s klientem, ukončení a dalším důležitým aspektům psychoterapeutické práce. V této oblasti by sociální pracovník měl být stejně jako psycholog adekvátně připraven, protože oba se s tímto procesem setkají i mimo psychoterapeutickou praxi, a proto by ji měli obě profese zvládat se samozřejmostí.

4.1.3 Vyšetření (hodnocení, diagnostika a konceptualizace)⁶¹

Každý klient přichází do terapie s určitou zakázkou. První věc, kterou každý psychoterapeut musí udělat, je vyhodnocení a vyšetření klienta a zjistit, co skutečně řeší a jak mu může psychoterapeut pomoci.

⁶¹ Dostupné z: http://www.europsyche.org/download/cms/100510/Final-Core-Competencies-v-3-3_July2013.pdf (15.5.2017), Str. 15-19

Provést diagnostické vyhodnocení

1. **Diagnosticky hodnotit:** mít nastavená kritéria a hodnocení dané institucí/přístupem a ty důsledně uplatňovat. Mít na mysli předchozí hodnocení klienta a jasně jej informovat o tom, jak probíhá psychoterapie. Využívat i jiné diagnostické přístupy.
2. **Vést diagnostický rozhovor:** ověřit zdali klient rozumí tomu, co jej bude čekat, seznámit jej s následným postupem a provést diagnostiku dle daného přístupu. Prozkoumat současný klientův stav, problémy a starosti a dle toho společně nastavit cíle terapie. Vše důsledně zaznamenávat.
3. **Zvažovat možná nebezpečí:** pečlivě klienta seznámit s možnými postupy. Rozpoznat různá rizika a zvážit i jejich etickou rovinu. Snažit se rozpoznat klientův jazyk a vnímat destruktivní signály (jak k vlastní osobě, tak ven). Na základě pozorování tyto projevy společně s klientem zpracovávat.

Stanovit diagnózu (slovo diagnóza je zde používáno v obecném slova smyslu, tedy rozpoznávání, rozlišování, nikoli striktně v lékařském či psychiatrickém smyslu)

4. **Pečlivě zvažovat možné projevy duševní nemoci:** zvažovat a pečlivě pozorovat, zdali klientovy projevy nevykazují patologický charakter a nemají vliv na jeho současné problémy. Znat klientovu představu o svém duševním zdraví a být seznámen s psychopatologickými projevy. Mít na zřeteli, aby každé hodnocení probíhalo dle teoretického východiska daného směru a zároveň dle legislativy dané země.
5. **Mít na zřeteli souvislosti duševní nemoci a reagovat na ně:** s klientem v maximální možné míře prodiskutovat souvislosti jeho současného stavu a jeho nemoci. Být citlivý při plánování vhodné intervence. Uvažovat nad vhodnou dobou využití rad zkušeného kolegy, supervizora či vedoucího. Pečlivě zvažovat možná rizika, jako např. nadužívání léků, alkoholu atp. a reagovat na takovéto situace, které mohou zhoršit klientův stav.

Konceptualizace a volba přístupu

6. **Využít co nejlépe svých znalostí a poznatků své školy pro co nejlepší posouzení situace klienta:** tzn. využít všech možností, které poskytuje daný psychotherapeutický směr, eventuálně pracoviště pro co nejlepší posouzení klientovy situace a možnosti řešení.
7. **Snažit se, co nejlépe porozumět klientovým potřebám:** zachytit možná riziková témata pro klienta. Zjistit situaci klienta, motivaci, individuální potřeby, kulturní a jiné odlišnosti, rizikové oblasti např. agresivita, sebevražedné sklony, možný negativní přenos. Porozumět tomu, jak klient interpretuje své problémy, které by potencionálně mohli vyžadovat další odbornou pomoc. Zdali je současná

psychoterapie vhodná pro klienta a přináší mu užitek, nebo je vhodné klientovi doporučit jinou psychoterapii/léčbu.

8. **Na základě svých diagnostických úvah zvolit směr terapie:** stručně a jasně zformulovat, co klient prezentuje za problém. Kriticky jej analyzovat a interpretovat všechny možné získané informace a na základě těchto informací naplánovat postup další psychoterapie, odhadnout délku atp. Tyto informace s klientem prodiskutovat, případně doporučit ho k jinému odborníkovi či do jiné léčby, která je v klientově situaci vhodnější.
9. **Uzavřít úvodní „diagnostickou“ fázi:** to znamená po dohodě psychoterapeuta s klientem zcela otevřeně probrat veškerá očekávání a další části terapie s klientem (např. platby) a tam, kde je to možné, zhodnotit klientovu situaci. Zaznamenat vstupní diagnostický pohovor.

V této kapitole má vzdělání psychologa více výhod. Diagnostika je součástí vzdělávání a může tak poskytnout psychologovi-psychoterapeutovi mnohem širší nástroje na diagnostiku, a je proto méně závislý na ostatních odbornících. Sociální pracovník také musí umět diagnostikovat (v nelékařském smyslu) situaci klienta. Avšak má k tomu omezenější nástroje. Je však nutné vzít v potaz i daný směr psychoterapeutického výcviku, který může mít vlastní metodologii, jež není shodná s běžnou diagnostikou.

4.1.4 Dojednání kontraktu (rozvíjení cílů, plánů a strategií)⁶²

Pokud psychoterapeut přijme klienta do terapie, je nutné umět jasně definovat smysl a směřování terapie a zároveň veškeré další formální náležitosti.

Dojednat s klientem kontrakt

1. **Formulovat hlavní klientovy obtíže:** na základě informací z diagnostického procesu (který může obsahovat i protichůdné informace), informací i z jiných zdrojů a z teorie dané školy formulovat klientovy potíže a společně s ním si je ověřit a potvrdit, případně je upravit.
2. **Cíle, plány a strategie terapie formulovat realisticky:** zohlednit předešlou klientovu historii, jeho ekonomické, psychické a další faktory, na tomto základě plánovat terapii, její délku a to, čeho je možné díky ní dosáhnout.
3. **Prodiskutovat motivaci klienta:** pochopit jeho motivaci ke změně, pokusit se nalézt faktory, které by této změně mohly pomoci. Zvážit faktory klientova stavu a jeho možnosti zapojit se do procesu. Na kolik je schopen porozumět psychoterapeutickému procesu a jeho možnosti individuálního zapojení.
4. **Zvážit potřebný rozsah psychoterapie:** pojmenovat povahu klientových obtíží, zvážit všechna možná omezení (ekonomická, ze strany zaměstnavatele, možnosti

⁶² Dostupné z: http://www.europsyche.org/download/cms/100510/Final-Core-Competencies-v-3-3_July2013.pdf (15.5.2017), Str. 19-22

hrazení pojišťovnou atp.) seznámit klienta s procesem a v průběhu terapie ověřovat platnost dohody navržené na začátku. Určit přibližný počet terapií.

5. **Uzavřít kontrakt:** domluvit konkrétní podobu setkávání. Kdy, jak často, za jakou cenu, jak bude probíhat rušení schůzek atp. Co nastane, pokud nebude dohoda fungovat.
6. **Reflektovat to, jak je naše dohoda naplňována:** v průběhu psychoterapie průběžně s klientem reflektovat téma naplňování našeho kontraktu. Brát citlivě v úvahu klientovy reakce a situaci a na jejím základě pozměňovat či konzultovat svoji práci se supervizorem/vedoucím.
7. **Umožnit klienta odeslat na jiné pracoviště:** ověřovat v průběhu psychoterapie, zdali jsou klientovy potřeby naplňovány a zdali má terapie očekávaný průběh a efekt. V rámci situace navrhnout klientovi možnost přestupu k jinému pracovníkovi, který by lépe odpovídal potřebám klienta a pomoci klientovi s touto změnou.

Plánovat psychoterapii

8. **Používat ověřené postupy:** přemýšlet o vhodnosti a účinnosti terapie a jejím zacílením na jednotlivé problémy klienta. Využívat k tomu ověřené a doporučené metody daného směru.
9. **Vycházet z psychoterapeutické teorie:** reflektovat a hodnotit teoretická východiska svého psychoterapeutického směru a zároveň si být plně vědom možností a teorií i jiných přístupů. Ty společně s klientem reflektovat.
10. **Zvolit cestu:** prodiskutovat s klientem pro a proti jednotlivých, strategií a na základě zkušenosti a výzkumů v klientově případě spolu s ním zvolit vhodnou cestu k řešení problému. V průběhu práce s klientem stále reflektovat aktuální stav terapie.
11. **O zvolené cestě často přemýšlet:** brát na zřetel klientovo nitro a jeho stav jako to nejpodstatnější pro terapii. Neustále zlepšovat sám sebe a to všemi možnými cestami (supervize, sebereflexe, vzdělávání), aby výsledný efekt byl pro klienta co největší.

V této kapitole jsme se věnovali kompetencím, které by opět měly být blízké oběma oborům. Dojednávání zakázky je součástí obou profesí, a to nezávisle na psychoterapii včetně sebereflexe a supervizního dohledu.

4.1.5 Různé techniky a intervence⁶³

Jeden ze základních předpokladů psychoterapie, který dělá psychoterapii oborem.

⁶³ Dostupné z: http://www.europsyche.org/download/cms/100510/Final-Core-Competencies-v-3-3_July2013.pdf (15.5.2017), Str. 22-26

Využívat standardní terapeutické techniky a intervence.

1. **Vytvořit pracovní spojení:** společně s klientem utvořit takový pracovní vztah, který nám dá pocit společného směřování, umožní společně procházet klientovým náročným obdobím. Pohlížet na klienta jako na bytost, ne jako na soubor symptomů, ctít jeho hranice a podporovat jej v samostatnosti a proměně s nadějí na zlepšení.
2. **Zvážit vhodnost technik a intervencí:** zvážit vhodnost technik podle klientovy situace (deprese - povzbuzení, úzkost - relaxace atp.) a přitom zvažovat možné kontraindikace. Brát v potaz, že techniky se využívají v součinnosti a jedná se o delší proces. Zvědomovat pomocí technik silné stránky klienta, které pomáhají klientovi v řešení jeho obtíží.
3. **V terapeutickém vztahu být flexibilní:** přizpůsobovat se vývoji psychoterapie. Sledovat změny a dle nich reagovat na to, jak ke klientovi přistupují. V určitém období mohou podporovat, jindy konfrontovat a jindy jej vyučovat dle situace.
4. **Reflektovat pozvolna klientův vývoj:** v průběhu terapií reflektovat změny klienta a oceňovat jej. S ohledem na tyto změny umět přizpůsobovat strategie a intervence.
5. **Zvládat obtížná období:** v obtížných situacích se opřít o domluvený rámec našeho kontraktu spolupráce. Pečlivě uvažovat o intervencích, které mohou klientovi působit zmatek nebo pocit zranění. Tyto intervence promýšlet i v rámci časového horizontu.

Zvládat emocionální sezení

6. **Napomáhat zpracování emocí:** respektovat klientovy emoce v různých intenzitách a rovinách. Napomáhat jejich projevu a citlivě s nimi pracovat, objevovat, kdy zasahují do psychotherapeutického procesu. Být nápomocen tyto projevy hněvu prožít a zpracovat. Naučit klienta s těmito emocemi pracovat.
7. **Udržovat psychotherapeutickou realitu:** být pro klienta přítomný v jakékoli emocionální situaci. Uvědomovat si své vlastní prožívání a jeho vliv na psychotherapii a umět s ním pracovat konstruktivním způsobem.
8. **Poradit si s extrémními emocemi:** být schopen vnímat rizika silných emocí (panické stavy, násilné atp.) a umět s nimi pracovat.

Využít jiné techniky a intervence

9. **Použít techniky a intervence podložené výzkumem:** mít přehled o současném vývoji a umět tyto techniky využít. Používat jen ty techniky a intervence, které se zdají být vhodné pro klienta.

10. **Absolvovat vhodný výcvik a supervizi:** v případě potřeby absolvovat další výcvik/vzdělávání dle potřeby a situace psychoterapeuta.

Tato oblast je nezávislá na původním vzdělání psychoterapeuta, ale odvíjí se od daného psychoterapeutického směru. Základní přehled emocí, technik a intervencí mají oba obory jako součást studia.

4.1.6 Období změn a krizí, práce s traumatem⁶⁴

Krize a změny jsou součástí života každého člověka. Proto je nutné vědět, co by psychoterapeut měl zvládat, aby dokázal takovéto situace zpracovat.

Zvládnout změny v terapii a případné krize

1. **Mít obecné povědomí o těžkých životních chvílích:** snažit se mít přehled o krizových situacích klienta (traumatická období atp.) umět tyto stavy zvládat, uvědomovat si jejich nelinearitu a iracionalitu a umět s ní pracovat.
2. **Facilitovat tato období:** pomáhat klientovi rozumět těmto stavům, poskytovat vhodné intervence těmto stavům. Pomáhat v případě, že klient uvázne v těchto situacích. Rozumět i dalším faktorům klientova života, které mají na danou situaci vliv.

Pracovat s osobami v krizi

3. **Rozumět zásadám krizové intervence:** znát vhodnost a zásady krátkodobé psychoterapie a krizové intervence a znát techniky a různé přístupy. Znat konkrétní centra a místa, kde je takováto pomoc poskytována.
4. **Pracovat s lidmi v krizi:** být odpovídajícím způsobem schopen reagovat na pacienta v krizi. Pomoci klientovi v krizi i následně po ní. Pomoci mu obnovit vztahy a pochopit, proč ke krizi došlo a jak s ní do budoucna pracovat.

Pracovat s traumatizovanými lidmi

5. **Mít povědomí o práci s traumatem:** znát možné příčiny traumatu a posttraumatické stresové poruchy. Vědět o možnostech, jak s touto poruchou pracovat, eventuálně znát pracoviště, které tyto služby poskytuje.
6. **Práce s osobami s traumatem:** znát své vlastní schopnosti a omezení, dle toho reagovat buď doplněním příslušného vzdělání, nebo odesláním na jiné pracoviště.

Téma traumatu a krizové intervence je zvláštní oblastí psychoterapie. Krizová intervence je přímo součástí vzdělávání v sociální práci a většina pracovníků krizových poraden jsou sociální pracovníci. Psychologové studují předměty, které jsou blízké krizové intervenci. Předmět jako takový však není přímou součástí studia.

⁶⁴ Dostupné z: http://www.europsyche.org/download/cms/100510/Final-Core-Competencies-v-3-3_July2013.pdf (15.5.2017), Str. 26-28

4.1.7 Ukončení procesu a celková reflexe terapie⁶⁵

Jakým způsobem ukončit kontrakt s klientem a zároveň jak vyhodnocovat, zdali byla terapie úspěšná.

Směřovat k ukončení psychoterapie

1. **Připravovat se na ukončení psychoterapie:** v průběhu psychoterapie klienta připravovat na to, že sezení jednou skončí. Probírat možnosti ukončení a to, co v souvislosti s tím klient prožívá, a pomáhat mu tyto stavy zpracovat a zároveň si určit konec setkávání.
2. **Zabývat se pocity spojenými s ukončováním terapie:** dát prostor k možnosti prožívat pocit „ztráty“, „konce“ atp. a zároveň pomáhat k individualizaci a nezávislosti klienta na psychoterapii.
3. **Být obezřetný k možným rizikům a obtížím spojeným s koncem terapie:** zvažovat možnosti, že klient bude ukončením psychoterapie negativně ovlivněn, včetně stavu závislosti a regrese. Na tyto stavy reagovat, promýšlet možnosti následné péče a řešit ukončení těchto stavů se supervizorem/nadřízeným.

Mít konec terapie ve svých rukách a nebýt vláčen ukončováním

4. **Facilitovat reálný konec terapie:** umožnit klientovi prožít konec terapie, a to za následovných podmínek (většinou se tyto podmínky kombinují):
 - a. na základě dojednání,
 - b. ve chvíli dosažení cíle terapie,
 - c. za účelem ochrany před újmou (klientovy i psychoterapeutovy),
 - d. s co nejmenším pocitem ztráty,
 - e. poskytnutí prostoru pro to, co nebylo vyřčeno,
 - f. volba nenásilného a srozumitelného konce pro klienta.
5. **Přezkoumat průběh terapie, reflektovat a zhodnotit její průběh:** umožnit klientovi zhodnotit psychoterapii. Společně projít plány a očekávání do budoucna, vztahy i problémy a reflektovat je tak, aby s nimi mohlo být i do budoucna pracováno i mimo psychoterapeutický vztah.
6. **Prozkoumávat problémy, myšlenky a pocity spojené s ukončením terapie:** podpořit klienta v jeho individuálním pokračování. Řešit ukončení terapie a pocity s ní spojené.

⁶⁵ Dostupné z: http://www.europsyche.org/download/cms/100510/Final-Core-Competencies-v-3-3_July2013.pdf (15.5.2017), Str. 28-31

Zaznamenat a zhodnotit průběh psychoterapie

7. **Zaznamenávat průběh psychoterapie:** uzavřít, shrnout a uložit záznamy v souladu s právními a profesními pravidly. Zaznamenávat rozdíly a změny dosažené v průběhu terapie. Shrnout a uzavřít případ, sepsat výsledek a závěr psychoterapie.
8. **Vyhodnocovat výsledky psychoterapie:** využít každé formy hodnocení psychoterapie (dotazníky, zpětnou vazbu atp.). Na jejich základě zhodnotit efektivitu, možné úspěchy i chyby. Následně je reflektovat se supervizorem/vedoucím a využít je do budoucna.

Tento proces není opět závislý přímo na vzdělání. Obě profese by měly umět ukončit vztah s klientem a pořídit profesionální zápis. V rámci studia jsou na tuto oblast oba obory odborně připravovány. A to především v předmětech zaměřených na práci s klientem.

4.1.8 Spolupráce s dalšími odborníky⁶⁶

Základním předpokladem pro práci pomáhajících služeb je spolupráce s dalšími obory, a to zejména v komplikovaných případech.

Spolupracovat s dalšími odborníky

1. **Seznámit se s prací jiných odborníků:** seznámit se s kolegy z jiných oblastí pomáhajících profesí (psychiatrii, sociální pracovníci, psychoterapeuti, krizoví pracovníci atp.). Seznámit se se systémem péče hrazené ze zdravotního pojištění a znát další organizace, které poskytují podobné služby (místní charita, církve) a způsoby, jak se k nim může klient dostat.
2. **Vytvářet a udržovat si dobré pracovní vztahy s jinými specialisty:** být aktivní v odborné komunitě a setkávat se s kolegy na všech dostupných akcích (konference, workshopy atp.). Podílet se na rozvoji služeb v dané lokalitě, vyhledávat možnosti rozšíření svého vzdělání nebo naopak poskytnou své zkušenosti. Pravidelně se účastnit supervize i s jinými profesionály.
3. **Komunikovat efektivně s jinými odborníky:** jasně a konkrétně sdělovat všechny podstatné informace, rady a pokyny. Na základě situace a kontextu (součástí je práce s kulturním kontextem, pohlavím, vírou atp.) efektivně komunikovat s veřejností a jinými odborníky.

Vystupovat jako člen týmu

4. **Být součástí funkčního týmu:** pokud je psychoterapeut součástí týmu, mít jasno ve svých rolích, respektovat kolegy a využívat všech dovedností a možností proto,

⁶⁶ Dostupné z: http://www.europsyche.org/download/cms/100510/Final-Core-Competencies-v-3-3_July2013.pdf (15.5.2017), Str. 31-34

aby odborný tým fungoval, včetně dodržování etického kodexu a pravidel dané organizace.

5. **Adekvátně reagovat na nevhodné počínání jiného člena týmu/kolegy:** v rámci etických a pracovních pravidel, konfrontovat svého kolegu s nevhodným chováním v jakékoli pracovní oblasti. V případě pokračování těchto potíží využít možnosti nadřazených struktur.

Oblast spolupráce u pomáhajících profesí je klíčová pro maximální efektivnost práce. V této oblasti mají výhodu sociální pracovníci, kteří jsou již během studia vedeni k tomu, aby pracovali jako spojnice mezi ostatními obory. K tomu jim slouží instrument případové konference. Psychologové ve svém vzdělávání tuto oblast nemají, a tak jsou nuceni tyto vztahy vytvářet až ve své praxi.

4.1.9 Využití supervize, (peer) intervize a dalších možností reflexe⁶⁷

Při práci pomáhajících profesí je klíčová práce se sebou samým a vlastní sebereflexí. Je nutné umět kvalitně hodnotit svoji práci a být otevřen vnějšímu hodnocení, které zlepšuje práci psychoterapeuta.

1. **Zajistit si odpovídající supervizi:** najít kvalifikovaného a zkušeného supervizora. Dohodnout jasná a přesná pravidla supervize (jak často, cenu, místo). Mít jasno, jak bude supervize fungovat. Alternativou je týmová intervize s podobnými pravidly.
2. **Aktivně se do ní zapojit:** pravidelně a s odpovídající úrovní se do supervize zapojit. V supervizi reflektovat vliv svého vzdělání, přesvědčení, postojů atp. Být otevřený a přijímat a začleňovat rady ze supervizí/intervizí do své práce.
3. **Přizpůsobovat supervizi kontextu své práce:** rozšiřovat/redukovat supervizi dle počtu případů a aktuální situace a potřeby. V případně mimořádně náročných případech využít supervizi i mimo rámec běžné domluvy, eventuálně využít i dalších odborníků.
4. **Zapojovat se do auditu:** vytvořit vhodná kritéria pro hodnocení vlastní psychoterapie. Alespoň jednou ročně se zúčastnit systematického zhodnocení výsledků od pacientů a to pomocí dotazníkových metod atp. Sledovat spokojenost klientů a výsledků vlastní práce.

Supervize je povinnou součástí vzdělávání všech pomáhajících profesí. Proto sociální pracovníci i psychologové během studia prochází supervizemi a dále jsou i ve své praxi vedeni k tomu, aby se supervizí účastnili (ať již jako součást organizace, nebo jako jednotlivci).

⁶⁷ Dostupné z: http://www.europsyche.org/download/cms/100510/Final-Core-Competencies-v-3-3_July2013.pdf (15.5.2017), Str. 34-36

4.1.10 Etika a kulturní citlivost⁶⁸

Etický kodex je součástí každé profesionální činnosti. Oblast kulturní činnosti je specifická pro pomáhající profese, které pracují s rozličnými skupinami lidí. Aby jim mohli efektivně pomoci, musejí mít co možná nejširší rozhled.

Pracovat s rámci etických norem

1. **Znát odpovídající profesní a etická pravidla pro výkon psychoterapeutické praxe:** znát národní legislativu upravující odbornou činnost ve sféře duševního zdraví. Znát národní i evropské kodexy. Řádně využívat etickou praxi ve své práci.
2. **Dodržovat profesní a etické zásady:** vycházet z těchto kodexů a zásad, reflektovat je, získat potřebné podklady od klientů a dále se jimi řídit. Pracovat pouze do té míry, do které mám znalosti a zkušenosti.
3. **Řešit etické problémy:** umět řešit etická dilemata v práci a to na všech úrovních (od zaměstnavatele, přes klienta, po společnost). Pokud dojde k porušení pravidel, pokud možno neprodleně zjednat nápravu nebo ukončit činnost.

Pracovat se sociálními a kulturními odlišnostmi

4. **Být si vědom kulturních a sociálních rozdílů:** uvědomovat si vlastní kulturní a sociální situaci a s ní spojený hodnotový systém. Uvědomovat si, že tyto rozdíly mohou hrát významnou roli v psychoterapeutickém procesu, a to včetně záměny za poruchu, která může být v dané kultuře normou. Reflektovat možnost historického pozadí klienta, které může vstupovat do psychoterapie (válka, migrace, diskriminace atp.).
5. **Zohledňovat tyto odlišnosti v každodenní praxi:** respektovat osobní cíle pacienta, jeho systém hodnot atp. Zjišťovat a reflektovat tento hodnotový systém a v něm klienta podporovat.
6. **Rozšiřovat znalosti v této oblasti:** v případě práce s odlišnou skupinou klientů se vzdělávat a rozšiřovat své znalosti pro tuto specifickou práci. Pokud je to možné, nabídnout klientovi pracovníka ze stejné sociální či kulturní roviny. Eventuálně využívat tlumočníky či odborníky na danou kulturu či sociální skupinu.
7. **Při práci se skupinami klientů se speciálními potřebami modifikovat svůj přístup:** jedná-li se o specifické skupiny (děti, postižení atp.), které sami nemohou dát souhlas k terapii, je nutné tento souhlas získat od osoby kompetentní k tomuto úkolu za předpokladu dodržení všech ostatních etických i profesních náležitostí. Dále se pro práci s těmito skupinami vzdělávat tak, aby práce mohla mít transparentní charakter.

⁶⁸ Dostupné z: http://www.europsyche.org/download/cms/100510/Final-Core-Competencies-v-3-3_July2013.pdf (15.5.2017), Str. 36-40

Orientovat se v sociálním, kulturním a politickém kontextu psychoterapie

1. **Uvědomovat si sociální, kulturní a politický kontext psychoterapie:** znát vývoj a kontext psychoterapie a jeho změny v průběhu času. Akceptovat a reflektovat je ve své osobní praxi.
2. **Mít představu o současných trendech v psychoterapii:** znát současná témata a oblasti v rámci psychoterapie, dále se v nich vzdělávat jak četbou nebo konferencemi, tak i dalším vzděláváním. A tím dále rozšiřovat svoji profesionalitu.

Tato oblast se dotýká obou oborů především v etické rovině. Oba obory musí mít základní přehled v etice a etických kodexech. Dále oba obory jsou již v současné době vedeny k tomu, aby procházely dalším vzděláváním. Specifickou výhodou má sociální práce v oblastech dilemat. Zde totiž sociální pracovník již z principu profese musí rozlišovat určitou dualitu mezi prací pro klienta a pro společnost/zaměstnavatele.

4.1.11 Řízení a administrativa⁶⁹

Profese psychoterapeuta, stejně jako každé další povolání, má jistě formální náležitosti, které jsou pro práci nezbytně nutné, a je potřeba, aby je odborník zvládal.

Vést odbornou praxi

1. **Zvládat rozsah své praxe:** znát své kapacity a možnosti jak osobní, tak i profesionální a dle toho řídit svoji praxi tak, aby byla co nejefektivnější pro klienta.
2. **Udržovat si kolegiální podporu:** pravidelně se setkávat s kolegy z oboru, a to buď v pracovním prostředí, nebo v rámci odborných setkávání, být součástí profesního sdružení.
3. **Pečovat vlídně a pravidelně také o sebe sama:** umět se starat sám o sebe, mít dostatek osobního volna a vlastních aktivit, umět v případě potřeby vyhledat nadstandardní pomoc supervizora či osoby blízké.

Řídit svou vlastní praxi nebo živnost

1. **Vést svou podnikatelskou praxi odpovědně a mít v pořádku administrativu a účetnictví:** znát základy podnikatelské praxe a příslušnou legislativu tak, aby veškeré pracovní procesy a náležitosti byly v pořádku.
2. **Dodržovat další odpovídající předpisy:** znát další užitečné předpisy, které se mohou vázat k praxi. Např. ekologické předpisy v dané lokalitě, bezpečnost práce, možnosti pojištění atp.

⁶⁹ Dostupné z: http://www.europsyche.org/download/cms/100510/Final-Core-Competencies-v-3-3_July2013.pdf (15.5.2017), Str. 40-42

Oblast, která je společná asi všem profesím bez rozdílu. Sociální práce je v magisterském stupni částečně zaměřena také na praktický management, který této oblasti může být prospěšný.

4.1.12 Výzkum⁷⁰

Mít aktuální informace je pro práci psychoterapeuta velice podstatné a je nezbytné tyto informace kultivovat a rozšiřovat, aby psychoterapeut rozuměl tomu, co činí, co může jeho práci zefektivňovat nebo naopak brzdit, např. proto, že klienti mají jistý předpoklad o tom, jak psychoterapie probíhá.

1. **Znát psychoterapeutický výzkum:** respektovat hodnotu výzkumu, vědět, čeho se psychoterapeutický výzkum týkal a jaký dopad má na současnou praxi.
2. **Využívat psychoterapeutický výzkum:** být schopen v plném rozsahu tyto znalosti aplikovat do vlastní praxe a tím ji zlepšovat. Využívat informačních zdrojů k získávání těchto poznatků.

Výzkum v psychoterapii je velice silnou doménou psychologie. Má k tomu mnoho praktických i metodologických postupů a pro psychoterapii přináší řadu poznatků. Zde je nutné podotknout, že psychoterapie vznikla na půdě psychologie. Sociální práce sice má také svůj výzkum, ale zaměřuje se často na jiná témata, která nejsou tak blízka psychoterapii.

4.1.13 Prevence a vzdělání⁷¹

Cílem psychoterapie je pomáhat lidem s jejich duševními potížemi. Efektivním nástrojem, jak těmto potížím předcházet, může být prevence, a to skrze vzdělávání a preventivní programy.

Provádět prevenci a vzdělávat

1. **Rozpoznat v anamnéze klienta opakující se dysfunkční vzorce:** sledovat a rozpoznávat dysfunkční chování klienta a společně jej identifikovat. Rozumět tomu, kde vznikají, a vědět, jak s těmito problémy zacházet.
2. **Vzdělávat klienty, radit jim, jak se těmto vzorcům vyhnout:** pracovat s klienty tak, aby pochopili všechny oblasti, které jim mohou činit nebo již činí potíže. Stejně problémy mohou také prožívat ostatní a nejsou na ně sami. Takovéto klienty vzdělávat, podporovat je a pomáhat jim rozšiřovat možnosti jejich prevence a být v celkové zdravotní pohodě.
3. **Pomoci ovlivňovat také klientovo prostředí:** pomáhat tyto věci zpracovávat nejen u klienta samotného, ale i v jeho nejbližším sociálním okolí, např. v rodině, ve škole atp. tak, aby mohla tato změna zasáhnout širší okolí.

⁷⁰ Dostupné z: http://www.europsyche.org/download/cms/100510/Final-Core-Competencies-v-3-3_July2013.pdf (15.5.2017), Str. 42-43

⁷¹ Dostupné z: http://www.europsyche.org/download/cms/100510/Final-Core-Competencies-v-3-3_July2013.pdf (15.5.2017), Str. 43-46

Prevence a osvěta ostatních

1. **Znát etiologii problémů duševního zdraví:** znát co nejvíce zdrojů, které mohou komplikovat duševní zdraví. Jak tyto potíže vznikají, a to včetně patologických postojů. Znát tyto zdroje ať již sociální, nebo ekonomické, politické, mediální atd. a umět je reflektovat do své osobní praxe.
2. **Prosazovat psychosociální osvětu:** dokázat srozumitelně vysvětlit základní otázky kolem duševního zdraví. Spolupracovat s dalšími odborníky na rozšiřování povědomí o duševních potížích. Pomáhat tak lidem předcházet potížím dříve, nežli se stanou závažnými a bude náročnější je vyřešit. Otevřeně odsuzovat skupiny, instituce a další skupiny, které tomuto procesu brání a tím poškozují klienty.

Vzdělávání a vedení je součástí vzdělání v obou oborech. Je to jeden ze základních předpokladů úspěšné práce u pomáhajících profesí.

4.2 Významné kompetence pro jednotlivé obory

V této kapitole v krátkosti shrneme jednotlivé kompetence, ve kterých jsou jednotlivé obory silné a naopak ve kterých jsou slabé a potřebují rozšířit či eventuálně doplnit.

4.2.1 Významné kompetence pro sociální práci

Mezi kompetence, které bychom mohli označit za velmi důležité pro sociální práci, patří tyto:

1. **Spolupráce s dalšími odborníky z kapitoly 4.1.8⁷²**
 - a. Jedna z velice silných domén sociální práce je mezioborová spolupráce. V rámci sociální práce se nejčastěji využívá případová konference, kdy sociální pracovník svolává další odborníky na společnou spolupráci. Student je již v průběhu studia připravován takovouto činností vykonávat.
2. **Prevence a vzdělávání z kapitoly 4.1.13⁷³**
 - a. Sociální práce využívá a pracuje z velké části s prevencí a vzděláváním. Sociální pracovníci pořádají mnoho preventivních programů a práce v rodinách a dalších prostředích právě počítá s prevencí jakožto důležitou součástí budoucího pozitivního chování klientů.

Tyto dvě kompetence považují za významné pro sociální práci právě proto, že velice dobře ilustrují práci se vztahem jak na profesní tak, i pracovní rovině. Zároveň tyto kompetence vyžadují značnou profesionální kvalitu, a to především v rámci komunikace, která je hlavní součástí psychoterapie.

⁷² Dostupné z: http://www.europsyche.org/download/cms/100510/Final-Core-Competencies-v-3-3_July2013.pdf (15.5.2017), Str. 31-34

⁷³ Dostupné z: http://www.europsyche.org/download/cms/100510/Final-Core-Competencies-v-3-3_July2013.pdf (15.5.2017), Str. 43-46

4.2.2 Významné kompetence pro psychologii

Mezi kompetence, které bychom mohli označit za velmi důležité pro psychologii, patří následující:

1. Výzkum z kapitoly 4.1.12⁷⁴

- a. Psychologie jakožto obor je do velké míry koncipována jako výzkumný obor. Je pravdou, že součástí sociální práce je také výzkum, ale psychologie se více soustředí na výzkum pro psychoterapii jako takovou. A má k tomu velice dobře uzpůsobené nástroje. Nehledě na to, že psychoterapie jakožto obor vznikla právě na půdě psychologie.

2. Vyšetření (hodnocení, diagnostika) z kapitoly 4.1.3⁷⁵

- a. Mezi jednu z nejvýznamnějších oblastí, ve kterých je psychologie jako obor silná, patří oblast diagnostiky. Je pravda, že v rámci psychoterapie není diagnostika myšlena čistě z lékařského hlediska a jde více o poznání klientových potíží. Je však také pravda, že znalosti diagnostických nástrojů mohou tomuto procesu velmi pomoci.

Tyto dvě kompetence považuji za nejvýraznější domény psychologie. Jsou integrální součástí psychologie a mohou se tak přímo promítat do práce psychoterapeuta.

4.2.3 Kompetence v rámci různých psychotherapeutických směrů

Je důležité poznamenat, že tyto kompetence jsou obecné a snaží se zahrnout celé spektrum psychoterapie, které je však velice široce pojaté a má různé přístupy. Proto je vhodné si uvědomovat, že jednotlivé směry budou mít tyto kompetence upravené tak, aby lépe odpovídaly svému směru, jak jsme již zmínili výše.

Pro příklad uveďme otázku sdělování dalšího postupu v rámci psychotherapeutického postupu. Jsou směry, které přesně řeknou další postup (např. **KBT**). Na druhou stranu jsou zde psychotherapeutické směry, které pracují tak, že klientovi nechávají volný průběh a tolik s ním nesdílejí další postup (například **strategické přístupy**).

4.3 Shrnutí kompetencí a jejich významu pro psychoterapii

Výše v této kapitole jsme se seznámili s jednotlivými kompetencemi, které by měl mít evropský psychotherapeut. Jak bylo vidět, jednotlivé kompetence jsou z velké části **obecné**. To, co mají tyto kompetence nejvíce společné, je předpoklad, že všechny pomáhající profese tyto kompetence mají, a to bez ohledu na zaměření a zdali se chtějí zabývat psychotherapií nebo ne.

Také je dobře vidět, že určité obory mají své silné a slabé stránky. V rámci psychoterapie se to nejvíce projevuje na dílčích kompetencích. Tyto kompetence však ještě ukazují, že

⁷⁴ Dostupné z: http://www.europsyche.org/download/cms/100510/Final-Core-Competencies-v-3-3_July2013.pdf (15.5.2017), Str.42-43

⁷⁵ Dostupné z: http://www.europsyche.org/download/cms/100510/Final-Core-Competencies-v-3-3_July2013.pdf (15.5.2017), Str. 15-19

psychoterapie je velice široce zaměřená a obsahuje řadu dílčích částí, které přesahují oblast pouhé techniky, a skutečně se více přibližuje profesi.

Zároveň se však předpokládá, že většina oborů, které se nachází v oblasti pomáhání druhým, by tyto kompetence měly mít v každém případě zpracované a aplikované v praxi a to bez ohledu na to, zdali se psychoterapii věnovat budou či ne.

5 Analýza sociální práce jako oboru, její východiska a možné důvody, proč je vhodným vzděláním pro psychoterapii v porovnání s psychologii a jejími východisky

V této kapitole se budeme věnovat sociální práci jako **oboru**. Budeme uvažovat, zdali je kvalitním **preedukačním vzděláním** pro psychoterapii. Zároveň sjednotíme obsah předcházejících kapitol tak, abychom z nich na tomto místě mohli vycházet, a to především z kompetencí, které nám poslouží jako dobré měřítko, zdali daný obor splňuje řádné náležitosti.

Psychologii představíme ve zkrácené formě, ale s podobným postupem jako v případě sociální práce, a pokusíme se hledat, jak jsme již uvedli na začátku práce, společné body.

Cílem této kapitoly je představit jednotlivé oblasti sociální práce, které zároveň ukazují vztah sociální práce k psychoterapii a také to, jakým způsobem je se k ní vztahuje. Tato kapitola je klíčová především v tom, že přináší hlavní argumenty v tom, zdali je sociální práce kvalitním základem pro psychoterapii.

Dále jsme využili sylaby několika vysokých škol. Nebudeme je v této práci srovnávat, avšak využijeme tyto předměty, abychom mohli vymezit některé oblasti, přesněji abychom mohli vidět, na jakém základě jsou dané kompetence splněny. Tyto předměty nám poslouží jako zdroje informací. Představíme si také jednotlivé fakulty, ze kterých tyto předměty budeme čerpat.

5.1 Představení jednotlivých fakult

V této části krátce představíme vybrané fakulty, které slouží jako zdroj informací pro tuto kapitolu.

5.1.1 Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Zkrácená verze z oficiálního webu Filozofické fakulty⁷⁶:

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy je tradičním centrem české vzdělanosti. Svou prestiž zakládá na bezkonkurenčním počtu oborů, jež zde lze studovat a kterých je téměř sedmdesát, na hloubce a náročnosti studia a na svém výběrovém charakteru, což dokládá fakt, že se o studium na této fakultě každoročně uchází tisíce zájemců. Na Filozofické fakultě UK studuje téměř 8 000 studentů, z nichž se mnohdy stávají vůdčí osobnosti

⁷⁶ Dostupné z: <http://www.ff.cuni.cz/fakulta/o-fakulte/>, (27.5.2017)

společenského života naší země. Absolventi se dokáží vynikajícím způsobem uplatnit na nejdůležitějších postech v oblastech vědy, kultury či politiky. Filozofická fakulta zajišťuje výuku největšího počtu humanitních oborů v České republice a je jedinou evropskou fakultou, na níž lze (v různých formách) studovat všechny jazyky, jimiž se mluví v členských zemích Evropské unie. Díky sedmi stovkám špičkových pedagogů a vědeckých pracovníků je tato fakulta nejdůležitější českou humanitně orientovanou vzdělávací institucí, která ve svých oborech prezentuje stále nové a objevné myšlenky, a navazuje tak na svou několikasetletou tradici.

Je také vhodné dodat, že se jedná o jednu z mála fakult v České republice, kde je tradičně vyučována jednooborová psychologie a také zde byly položeny základy sociální práce u nás.

5.1.2 Filozofická fakulta Masarykovy Univerzity v Brně

Krátké představení Filozofické fakulty Masarykovy Univerzity v Brně⁷⁷:

Filozofická fakulta patří mezi čtyři zakládající fakulty Masarykovy univerzity. Je tak historicky spojena s počátky Československé republiky, demokratickým duchem doby a s myšlenkovým i politickým dílem prvního československého prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka. Cílem a posláním Filozofické fakulty MU je především vytvářet a šířit vědění, jež přispívá k rozvoji společnosti a její kultury. Fakulta se hlásí ke třem základním hodnotám sdíleným celou Masarykovou univerzitou. Jsou jimi svoboda, úcta k pravidlům a zodpovědnost.

Stejně jako v případě Filozofické fakulty Univerzity Karlovy i místní Filozofická fakulta poskytuje vzdělávání v sociální práci a psychologii.

5.1.3 Teologická fakulta Jihočeské univerzity

Krátké představení Teologické fakulty Jihočeské univerzity⁷⁸:

Teologická fakulta byla založena v roce 1991 jako součást Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Navazuje na kulturní a vzdělávací tradici vyššího teologického a filosofického studia ve městě, která sahá až do počátku devatenáctého století. Ve své vědecké a pedagogické činnosti se Teologická fakulta zaměřuje na oblast teologie a filosofie, dále na oblast sociální práce a výchovy, kde je kladen důraz na křesťanské, etické a sociální hodnoty. Uchazeči o studium mají možnost vybrat si z nabídky bakalářských, magisterských a doktorských studijních programů a také z programů celoživotního vzdělávání. Absolventi fakulty nalézají uplatnění jak v církevních organizacích zaměřených na vzdělávací, výchovnou a kulturní činnost, tak i ve veřejné sféře zejména jako sociální pracovníci v zařízeních sociální péče a vychovatelé při střediscích volnočasových aktivit.

Teologická fakulta poskytuje kvalitní vzdělání v oblasti sociální práce.

⁷⁷ Dostupné z: <https://www.phil.muni.cz/o-nas/tradice>,(27.5.2017)

⁷⁸ Dostupné z: <http://www.tf.jcu.cz/o-fakulte/poslani-fakulty>,(27.5.2017)

5.1.4 Proč tyto fakulty?

Jaké byly důvody k výběru těchto fakult?

Univerzita Karlova v Praze je považována za vysoce prestižní školu, která poskytuje kvalitní vzdělání v řadě oborů, tím specifičtěji Filozofická fakulta, která poskytuje vzdělání v oborech jak sociální práce, tak i psychologie.

Masarykova univerzita je velice kvalitní v porovnání s Univerzitou Karlovou, protože jejich výuka je stejně kvalitní a taktéž poskytuje vzdělávání v obou oborech.

Teologická fakulta byla zvolena s ohledem na tuto diplomovou práci, protože je psána na její půdě, a tudíž může posloužit jako vhodný příklad pro srovnání.

Je vhodné také poznamenat, že vzdělávání, a to jak v psychologii, tak i v sociální práci, není na žádné fakultě stejné. I když jsou zde určité standardy a požadavky (sociální práce vychází ze standardu vzdělavatelů v sociální práci⁷⁹), které jsou kladeny na daný obor, tedy co musí obsahovat, aby mohl splňovat všechny formální náležitosti. Další obsah je již čistě na škole. Proto řada škol věnující se vzdělávání sociálních pracovníků se spíše specializují na sociální politiku a jiné na poradenství atp. Stejně je to i v případě psychologie, jedna fakulta se zaměřuje více na psychoterapii a jiná na obchodní a pracovní psychologii. Pro tuto práci jsou proto podstatné především hlavní předměty a ne již specializace jednotlivých fakult.

5.2 Sociální práce, historie oboru

V první části se zaměříme na historii oboru sociální práce. Proč tak činíme? Pokud předpokládáme, že sociální práce je vhodným oborem pro psychoterapii, měla by s ní mít něco společného. A více než s jinými obory v pomáhajících profesích (samozřejmě kromě psychologie) je sociální práce s psychologií a psychoterapií silně provázána. Přesněji řečeno sociální práce do velké míry z těchto oborů vzešla. Proto se v této podkapitole budeme věnovat krátké historii sociální práce, a to ve vztahu k psychologii a psychoterapii.

5.2.1 Historie sociální práce - vznik sociální práce

V této kapitole se jen krátce zmíníme o vzniku sociální práce v několika krátkých bodech, než se budeme věnovat historii spojené s psychoterapií a sociální prací.

Sociální práce jako obor technicky vzato vznikla již ve starověku, samozřejmě názvy pod, kterými byla k nalezení byly různé. Každá kultura a společenství lidí mělo určitou formu vzájemné pomoci, někoho, kdo se staral o ostatní. Největší vliv na rozvoj sociální práce v Evropě mělo však **křesťanství**⁸⁰. Ačkoli se nenazývali sociálními pracovníky, jejich styl práce jim byl velice blízký. Avšak sociální práce, ve významu jak ji vnímáme dnes, začala vznikat až na přelomu **18. a 19. století**⁸¹. Jednalo se o období velkého rozmachu industrializace a zároveň období stěhování lidí do měst. Současně to bylo období

⁷⁹ Dostupné z: <https://www.asvsp.org/>, (3.6.2017)

⁸⁰ Matoušek Oldřich a kol., *Základy sociální práce*, str. 34 a 87

⁸¹ Tamtéž, str. 95-100

osvícenectví. Všechna tato témata **společně souvisela** a podílela se na vzniku řady nových oborů, např. psychologie, rozvoji pedagogiky a také na vzniku sociální práce.

5.2.2 Historie sociální práce - vliv psychologie na sociální práci

Co je však podstatné pro tuto práci, je právě vliv psychologie na sociální práci a také důvod, proč je sociální práce vhodným oborem i pro psychoterapii. Tuto část shrnuje Matoušek⁸² na více stranách následovně:

K **první etapě**, kdy se sociální práce začala proměňovat, dochází na konci 19. století a na začátku 20. století. Tato snaha byla nejvíce vidět v oblasti tzv. zvědečování oboru, tedy jednalo se o snahu udělat obor mnohem více odborným, s vlastním výzkumem. Nejvíce byl tento vliv patrný v USA. K předmětům prvních výzkumů patřil například vliv chudoby na životní úroveň a její původ, otázka přistěhovalců atp. Na základě těchto výzkumů začaly vznikat i různé techniky. Již před první světovou válkou se začala prosazovat komunitní práce. Mezi další významné změny byla snaha přejímat jazyk dalších oborů, nejvíce lékařského. Například se začal používat pojem „sociální diagnóza“. V tu samou dobu vznikla i případová práce jako jedna z technik, která se zaměřuje na samotného klienta.

Druhá etapa, kterou Matoušek nazývá sociologizující a psychologizující, je pro nás nejpodstatnější. V tomto období dochází k dalším proměnám v rámci sociální práce, a to především v době meziválečné, kdy docházelo k hospodářské krizi. Řada států tak přistupovala na různá řešení, např. v USA prezident Roosevelt zahájil politiku tzv. new dealu, tedy vytvářela se nová pracovní místa a především přinášela sociální standardy a minima pro určité sociální skupiny, které na tom byly nejhůře. A právě v tomto období začíná být sociální práce silně ovlivněna psychologií a pedagogikou. Novou snahou je více sledovat klientovo prožívání, jeho kontext a osobnostní nastavení, rozebírat jeho minulost a být si vědom i různých nevědomých pochodů, motivací a vlivů, které na klienta mohou mít stále vliv. V tomto období se také silně rozvíjí přístup orientovaný na člověka od Carla Rogerse⁸³, který se zaměřuje na člověka jako takového. Jak prožívá, jak se cítí. V sociální práci poté vzniká na jeho základě humanistická větev, která ovlivňuje pohled na klienta a také základní teorie sociální práce. Po druhé světové válce se v Anglii rozvíjel na půdě psychiatrie nový směr, a to terapeutická komunita. Ta se velice brzy přenáší i do dalších oblastí. Jednalo se o práci s hendikepovanými, s lidmi závislými na drogách atp. Tito lidé byli zapojeni do programu a získávali více kompetencí a pravomocí ve skupině, a docházelo tak ke zmenšení expertního zacházení s klienty.

V roce 1953 založil jeden anglický kněz krizovou linku důvěry. V rámci této služby byli zapojeni dobrovolníci. Vznikaly zde nové intervence a další forma pomoci. V tomto období také vznikla řada preventivních programů pro mládež a posilovala se tak role komunitní práce. S tím současně docházelo i k posilování rodiny. Celkově práci s rodinou, komunitami atp. silně ovlivňuje systemická terapeutická práce. Díky systemickému paradigmatu se daří sociálnímu pracovníkovi přesněji vymezit jejich

⁸² Tamtéž, str. 101-104

⁸³ Dostupné z: http://historyofsocialwork.org/eng/details.php?cps=15&canon_id=159, (3.6.2017)

kompetence a zároveň se osvobodit z pocitu nutné odbornosti a objektivnosti jejich vlastní práce.

Psychologie ovlivňovala novodobou sociální práci i nadále a ovlivňuje ji stále, a to až do dnešních dní. V současné době jsou téměř na každé fakultě, která se věnuje sociální práci, vyučovány předměty, které se přímo či nepřímo věnují psychoterapii, jejím jednotlivým směrům a způsobům, jak je využít v sociální práci. I na teologické fakultě jsou v současné době vyučovány tyto předměty⁸⁴:

- základy psychoterapie,
- imaginativní techniky v psychoterapii,
- logoterapie.

To, na co jsme chtěli v této kapitole poukázat, je to, že psychoterapie a psychologie je nedílnou součástí sociální práce, a to již historicky. Řada paradigmat a teorií z těchto principů přímo vychází, a proto je toto první předpoklad, že sociální práce je vhodným oborem pro následovné studium psychoterapie.

5.3 Sociální práce a její cíle a paradigmatata

V této kapitole se podíváme na současné cíle sociální práce. Na podstatné paradigma sociální práce a co to přináší do praxe.

5.3.1 Cíle sociální práce

Proto, abychom mohli sledovat jednotlivá **paradigmatata** sociální práce, je nejdříve vhodné položit si otázku, co je vlastně cílem sociální práce jako takové. Tato otázka nemá jednotnou odpověď.

Co je tedy cílem sociální práce? Zde uvedeme několik možných pohledů dle Matouška⁸⁵:

1. Pomáhat jednotlivcům a sociálním systémům **zlepšovat jejich sociální fungování** a měnit sociální podmínky tak, aby chránily tyto jednotlivce a systémy před potížemi fungování.
2. Cílem sociální práce je **podpora sociálního fungování** klienta v situaci, kde je taková potřeba buď skupinově, nebo individuálně vnímána a vyjádřena. Sociální práce se profesionálně zabývá lidskými vztahy v souvislosti s výkonem sociálních rolí.
3. Sociální práce je **profesionální aktivita** zaměřená na pomáhání jednotlivcům, skupinám či komunitám zlepšit nebo obnovit jejich schopnost sociálního fungování a na **tvorbu podmínek** příznivých pro tento cíl.

⁸⁴ Dostupné z: http://www2.tf.jcu.cz/~hovjacka/Studijni_plany/SCHP_2016.pdf, (4.6.2017)

⁸⁵ Matoušek Oldřich a kol., Základy sociální práce, str. 184-186

4. **Funkcí sociálního pracovníka je pomáhat lidem**, kteří se pokoušejí řešit a zvládnout problémy fungování v interakcích s jejich sociálním prostředím. Prostřednictvím své pomoci se sociální pracovník snaží zlepšit způsob, kterým lidé sociálně fungují, nebo vztahy mezi lidmi a jejich sociálním prostředím.

Toto všechno jsou možné cíle sociální práce. To, co mají téměř všechny tyto body společné, je snaha o změnu. Snaha o lepší komunikaci a interakci, a to na různých úrovních. A jak jsme již zmínili výše v této práci: Co je cílem psychoterapie (dle Vybírala⁸⁶)?

Psychoterapie je **léčebná činnost**, při níž psychoterapeut využívá své osobnosti a svých dovedností k tomu, aby u klienta došlo k žádoucí změně směrem k uspokojivějšímu prožívání, chování ve vztazích a sociálnímu začlenění. Dovednosti se týkají vedení rozhovoru, vytvoření a udržování podpůrného vztahu a používání technik.

Tudíž minimálně v oblasti **cílů**, má sociální práce i psychoterapie podobné zaměření.

5.3.2 Terapeutické paradigma a důsledky pro sociální práci

Výše v této práci jsme se věnovali i paradigmátům sociální práce. Nebudeme je zde všechny opakovat a pouze připomeneme **terapeutické paradigma**.

Terapeutické paradigma sociální práce zní: Za hlavní faktor sociálního fungování je zde považováno duševní zdraví a pohoda člověka. Sociální práce je poté chápána jako terapeutická intervence, která si klade za cíl pomoci jednotlivcům, rodinám i komunitám zabezpečit psychosociální pohodu. Prostředkem je podpora a usnadňování jejich rozvoje. Principiální důraz je kladen na komunikaci a budování vztahů. Komunikace je tak považována za prostředek, který slouží k pochopení a převzetí kontroly nad vlastními pocity a chováním. Profesionální vybavení sociálního pracovníka se zde opírá o psychologii a také terapeutický výcvik.

Je zajímavé, že toto paradigma již ve svém obsahu předpokládá, že pracovník má terapeutický výcvik, ke kterému je veden. Dále Matoušek⁸⁷ ve své knize poznamenává, že sociální práce je mezioborová a čerpá z řady dalších oborů a má s nimi i řadu společných postupů a metod, ačkoli je jinak svébytnou profesí. Hlavním podstatným rozdílem je, že sociální pracovník se více zaměřuje na sociální prostředí klienta jako takového, tedy kde žije či jak mu eventuálně pomoci, aby lépe fungoval tam, kde žije. Je tedy na fakultě a potažmo na studentovi, kterým směrem se v rámci sociální práce vydá. Pokud se bude student snažit zaměřit na terapeutické paradigma, půjde hlouběji do psychologie a terapie a bude čerpat z těchto poznatků. Studium jako takové tyto možnosti poskytuje. Jen pro příklad uvádíme několik předmětů, které jsou součástí studia sociální práce⁸⁸:

- a. obecná psychologie,
- b. psychologie osobnosti,

⁸⁶ Vybíral Zbyněk, Roubal Jan a kol., Současná psychoterapie, str. 30

⁸⁷ Matoušek Oldřich a kol, Základy sociální práce, str. 192

⁸⁸ Dostupné z: http://www2.tf.jcu.cz/~hovjacka/Studijni_plany/SCHP_2016.pdf, (4.6.2017)

- c. sociální psychologie,
- d. psychopatologie,
- e. aplikovaná psychologie.

Co tedy z této části vyplývá? Sociální práce jako taková má podobné zaměření, prostředky a předpoklady jako **další pomáhající profese**. Studenti mají možnost během studia zaměřit se tímto směrem, přičemž sociální práce terapeutický směr dokonce předpokládá a dává jej za jedno z třech hlavních paradigmat.

5.4 Teoretická východiska sociální práce

V této kapitole se zaměříme na teorie sociální práce. Sociální práce jako taková v historii čerpala z mnoha oborů. Psychologie, jak jsme již zmínili mnohokrát výše, byla jedním z nich a dá se říci, že do sociální práce zasáhla velice významně. Řada teorií z psychologie a psychoterapie silně ovlivnila sociální práci jako takovou. My se zaměříme pouze na teorie, které přímo vycházejí z psychologie. Které teorie to jsou, jak ovlivnili sociální práci a co mají společného s psychoterapií? A jak vlastně můžeme posuzovat teorii v rámci sociální práce?

5.4.1 Klasifikace teorií

Teorie⁸⁹ v rámci sociální práce slouží k tomu, aby měl pracovník jasně vymezený postup a nemohl skrze něj poškodit klienta. Sociální práce, jak již bylo napsáno výše, čerpá své teorie z řady oborů. Ačkoli jsou tyto teorie přebírány často ve velice podobné, někdy i nezměněné podobě, je podstatné to, jak jsou aplikovány. To znamená, že sociální pracovník tyto teorie zná, ale využívá je místo pro jedince samotného pro jeho fungování, vztahy a komunikaci s okolím.

Teorie v rámci sociální práce se dají členit do tří skupin:

1. obecné teorie,
2. praktické teorie,
3. specifické teorie.

V rámci této kapitoly nás zajímají praktické teorie, protože v rámci nich se rozvíjejí metody, intervence a způsoby práce. Toto dále navazuje na teorie sociální práce, které ve formální podobě vycházejí z např. z rodinné terapie, logoterapie, KBT atp., což je pro naši práci stěžejní. Jedná se o jednu oblast teorií sociální práce zaměřenou na terapeutické paradigma jako takové. Ve výsledném pohledu je potřeba zohlednit, že řada sociálních pracovníků tyto metody nemusí využívat a mohou se zaměřit na jinou část sociální práce. Podobně jako studenti psychologie se nemusejí zaměřovat na klinickou psychologii, ale může je například zajímat psychologie obchodu atp.

⁸⁹ Matoušek Oldřich a kol., Základy sociální práce, str. 193-196

Co je ještě důležité zmínit k teoriím. Pro sociální práci jsou dobrým základem a předpokladem pro práci. Je však stále nutné brát v potaz, že teorie není nikdy schopna pojmout vše, co sociální pracovník potřebuje. Stejně toto platí pro teorie v psychologii. Jak zdůrazňuje Payn⁹⁰ žádná teorie nemůže fungovat sama o sobě, ale vždy se mezi sebou prolínají a dále kladou různé důrazy na různé oblasti. Tedy některé více na vztah, jiné na techniku atp.

5.4.2 Významné psychologické teorie sociální práce - úvod a psychoanalýza

V této podkapitole se budeme věnovat konkrétním teoriím. Matoušek⁹¹ hned na začátku této kapitoly poznamenává, že psychodynamické teorie měli podstatný význam pro sociální práci především na začátku 20. století. Ačkoli řadu poznatků a termínů stále přebíráme do sociální práce (např. oidipovský komplex, ego, superego, id, přenos a protipřenos atp.), již tato teorie není dominantní. Na toto místo se začaly dostávat jiné teorie, kterým se budeme následně věnovat. Je však nutné přiznat řadu významných oblastí, které psychoanalýza v rámci sociální práce přímo ovlivnila:

1. zájem o klienta, jeho prožívání a uvědomění si, že řada pochodů klienta nemusí být vědomá;
2. zavedení potřeby naslouchat a méně dávat přímé příkazy klientům;
3. poskytnutí základu pro mnoho dalších teorií, které vycházely z psychoanalýzy buď přímo, nebo jako její protiklad a vymezení se proti ní.

Co je také podstatné zmínit, bez pochopení psychodynamické a psychoanalytické teorie nemůžeme pokračovat do další oblasti. Protože z ní čerpá řada následovníků a autorů, případně se od ní naopak distancuje a jde vůči ní do opozice.⁹²

5.4.3 Humanistické a existenciální teorie

První významnou teorií sociální práce je humanistická⁹³ teorie. Ta se více než na prostředí klienta zaměřuje na jeho vnitřní svět, na jeho prožívání a fungování. Více než na chování klienta se zaměřuje na smysl života atp. Úkolem sociálního pracovníka v tomto směru je pomáhat lidem:

1. v reflexi sebe sama;
2. v odhalování významů, které pro ně prožívaná (problematická) situace může mít;
3. v pochopení, jak tato interpretace světa a zkušeností na ně zpětně působí.

V rámci tohoto směru se bere klient jako rovnocenný partner a expert na svůj vlastní život. Jeho výpovědi jsou brány vážně a pracuje se s nimi. V rámci tohoto směru se využívá mnoho terapeutických přístupů, které se svým používáním promítly do slovníku nejen sociální práce, ale i dalších pomáhajících profesí. Těmito směry jsou:

⁹⁰ Payn Malcom, Modern social work theory: critical introduction, Str. 40

⁹¹ Matoušek Oldřich a kol., Základy sociální práce str. 200-201

⁹² Payn Malcom, Modern social work theory: critical introduction, Str. 74-75

⁹³ Matoušek Oldřich a kol., Základy sociální práce str. 201-216

1. rogersovská terapie orientovaná na klienta,
2. gestalt terapie,
3. Franklova logoterapie,
4. transakční analýza.

Všechny tyto směry ovlivnily sociální práci tak, jak vypadá v dnešní době a mají každý rok stále silný vliv na další studenty sociální práce.

5.4.4 Sociálně psychologické a komunikační modely

Jak již vyplývá z názvu, sociálně psychologický model⁹⁴ nejvíce vychází ze sociální psychologie. V rámci tohoto směru se klade důraz především na to, jak se mezi lidmi vytvářejí vztahy a jak jsou tyto vztahy modifikovány v rámci různých sociálních situací. Tento směr má blízko k dalším směrům, např. kognitivním, fenomenologickým a existenciálním školám sociální práce. V rámci tohoto směru jsou pak význačné následující teorie:

1. teorie rolí,
2. etiketizační teorie,
3. komunikační teorie.

Jak je vidět, tento směr silně ovlivňoval podobu sociální práce, a to především v oblasti vztahů a jejich fungování. Což je, jak již bylo zmíněno výše, jedním z hlavních cílů sociální práce – tedy pracovat s klientem v jeho sociálním prostředí.

5.4.5 Systemický přístup

Systemický přístup⁹⁵ je v současnosti jedním z hlavních trendů v humanitních vědách, zejména psychoterapii, psychologii, sociální práci atp. Jedná se o ucelenou a vědecky podloženou teorii pohledu na člověka a společnost. Umožňuje efektivně pracovat s jevy současné moderní až postmoderní doby. To, co je podstatné pro tento směr, je efektivnost a jazyk, protože ten tvoří to, jak se díváme na svět a jak jej chápeme. Pozorovatel nikdy nemůže stát mimo tento pozorovaný svět, a tudíž vlastně neexistuje objektivní realita jako taková. Vše toto přináší nový pohled na etiku a to, jak vnímáme svět:

1. Každý člověk je plně odpovědný za to, jaký svět vytváří a nabízí ostatním lidem.
2. Každý potřebuje ostatní proto, aby mohl upevňovat svůj vlastní svět.
3. Neexistuje pravá objektivita, a tudíž je nutná přísná sebereflexe.

⁹⁴ Tamtéž, str. 216-222

⁹⁵ Tamtéž, str. 222-226

Tato teorie přináší do sociální práce řadu změn a pohledů, a to jak na klienty a to, jak vnímají sebe a svůj svět, tak i na sociálního pracovníka, který musí nutně měnit svůj vlastní pohled jak na svět, tak i na sebe samého.

Tento přístup také přináší nové pohledy do fungování skupin v rámci sociální práce. Na fungování rodin, sociálních systému a formálních systému. Tedy na to jak fungují vztahy ve skupinách a jak s nimi sociální pracovník může efektivně pracovat.⁹⁶

5.4.6 Kognitivně-behaviorální teorie

KBT⁹⁷ se oproti předcházejícím směrům nezabývá ani vnitřním prožíváním klienta, ani jeho okolím, nýbrž pozornost věnuje jeho chování. Předpokladem této teorie je, že většina našeho chování je naučená, a tudíž se dá i přeučit, pracuje se zde s modelem operantního podmiňování⁹⁸. V případě této teorie jde tedy o změnu chování, které brání klientovi v úspěšném samostatném fungování. Centrálním tématem této teorie je učení. Snahou je tedy:

1. snížení intenzity, frekvence nebo trvání nežádoucího chování, které klientovi činí potíže;
2. vytvoření nových dovedností;
3. zvýšení intenzity, frekvence atp. těchto žádoucích dovedností.

Tento přístup ovlivňuje řadu pracovišť sociální práce. Především tam, kde se pracuje na změně chování klientů (nizkoprahové kluby, práce v komunitách atp.), ve který nejčastěji pracují právě sociální pracovníci.

5.4.7 Přístup orientovaný na úkoly

Přístup orientovaný na úkoly⁹⁹ vznikl jako jeden z mála přímo v rámci sociální práce. Přesto čerpá inspiraci v dalších teoriích a systémech. Základním rysem této teorie je vztah, který stojí na partnerství a posilování. Cílem je společně s klientem pracovat na úkolu, který si sám zvolí a který je dle jeho mínění dosažitelný. Předpokladem je, že úkol, který si klient sám zvolí a vybere, také nejspíše splní, bude pro něj mít hodnotu a zároveň bude působit jako jedna z prvotních změn. Nejčastěji se pracuje se sociálními a interpersonálními vztahy a s oblastmi k nim vztaženými.

Zajímavé je, že v rámci terapie je tento směr velice podobný terapii zaměřenou na řešení, protože sdílí podobné rysy.

⁹⁶ Payn Malcolm, Modern social work theory: critical introduction, Str. 137

⁹⁷ Matoušek Oldřich a kol., Základy sociální práce str. 226-231

⁹⁸ Payn Malcolm, Modern social work theory: critical introduction, Str. 119

⁹⁹ Matoušek Oldřich a kol., Základy sociální práce str. 231-237

5.4.8 Antiopresivní přístupy

Antiopresivní přístup¹⁰⁰ představíme ve velice krátké formě. Jde o to, že sociální pracovník se nesnaží participovat na diskriminaci různých skupin (rasové, věkové, gender atp.), ale hledá cesty a řešení, jak z těchto problémů najít cestu ven.

5.4.9 Sociobiologie

Sociobiologická teorie¹⁰¹ nezasahuje do sociální práce ani tak svou teorií a technikami, jako spíše ukazuje smysl a důvod, proč vůbec existují pomáhající profese. Jedná se především o to, že člověk jako druh je vysoce efektivní právě díky snaze o pomoc druhým, ačkoli se nejedná o něco automatického, jako spíše o potřebu druhu jako takového, aby mohl dlouhodobě fungovat.

5.4.10 Sociálněekologický model a fenomenologická tradice

Moderní model sociální práce představuje především na západě základní systém, ze kterého se dále odvíjí další sociální práce. V této teorii¹⁰² se sociální pracovník zaměřuje na následující tři oblasti:

1. problémy související s vývojovými etapami životního cyklu;
2. problémy a potřeby spojené s úkoly vázanými na využívání a ovlivňování prvků prostředí;
3. problémy spojené s interpersonálními překážkami, které ztěžují fungování rodiny nebo skupiny, která se vyrovnává s vývojovými změnami, nebo s problémy, které klade prostředí.

Tato teorie dále zahrnuje následující oblasti:

1. ekologický model,
2. sociální ekologii,
3. svět ve fenomenologickém pojetí.

V praxi tato teorie věnuje pozornost tomu, jak klient ovlivňuje své okolí a jak je klient ovlivňován okolním světem; co přijímá a co naopak vysílá a v rámci jakých struktur společnosti. To pomáhá sociálnímu pracovníkovi lépe chápat fungování a vzájemnosti prostředí.

5.4.11 Shrnutí teoretických východisek a jejich smysl pro tuto práci

Zde vzniká otázka, proč jsme se takto relativně široce věnovali takovému množství teorií. Důvod je následující. Pokud chceme předpokládat, že sociální práce je vhodná pro profesi psychoterapeuta, měla byt mít dostatečný základ. A jaký lepší základ může být, než ten, který vychází ze samotné psychoterapie? Všechny teoretické směry se více či méně věnují práci s lidmi v jejich prostředí. Některé jsou přímo psychoterapeutickými směry,

¹⁰⁰ Tamtéž, str. 237-244

¹⁰¹ Tamtéž, str. 244-248

¹⁰² Tamtéž, str. 248-259

jiné využívají řadu terapeutických intervencí a jiné jsou součástí psychologie a jejích teorií. Poslední zmíněné jsou součástí sociologie a jejího fungování ve společnosti. Pro shrnutí jsou to tyto teorie:

1. humanistické a existenciální teorie,
2. sociálněpsychologické a komunikační teorie,
3. systemický přístup,
4. kognitivně-behaviorální teorie,
5. přístup orientovaný na úkoly,
6. sociobiologie,
7. sociálněekologický model a fenomenologická tradice.

Dalším podstatným bodem je, že všechny tyto teorie jsou buď již přímo vyučovány jako samostatné předměty, nebo jsou integrální součástí jiných předmětů, například teorií a metod sociální práce.

Pokud by toto nebyl dostatečný předpoklad pro profesi psychoterapeuta (předpokládá se samozřejmě další vzdělávání v podobě výcviku atp.), je otázkou, jestli je sociální pracovník skrze toto vzdělání připraven vůbec na práci s klienty.

5.5 Sociální práce, psychoterapie a techniky sociální práce

V rámci této kapitoly se zaměříme na jednotlivé předměty, které jsou součástí vzdělávání sociálního pracovníka, ale zároveň jsou podkladem pro vzdělání psychoterapeuta. Vycházíme ze vzdělání TF JU¹⁰³, a to jak bakalářského, tak i magisterského stupně. Smyslem této podkapitoly je poukázat na předměty, ve kterých se využívá řada výše zmíněných teorií a dalších technik právě z psychoterapie.

5.5.1 Teorie a metody sociální práce

Tuto podkapitulu je vhodné začít předmětem, který provází studenta celé studium sociální práce. Jedná se o teorie a metody sociální práce – předmět, který je standardně v rámci kteréhokoli studia rozvržen do celého studia. V rámci tohoto předmětu se studenti učí jak základním teoriím sociální práce, tak i metodám. V rámci teorií se věnují studenti v podstatě obsahu kapitoly 5.4. V té se věnují různým přístupům a chápáním sociální práce. V rámci metod se následně věnují studiu jednotlivých postupů, technik a procesů sociální práce. Od prvotního kontaktu s klientem přes vedení rozhovoru, dále dohodnutí kontraktu a další.

Tento předmět ve vztahu k psychoterapii přináší řadu praktických dovedností, které musí umět jak sociální pracovník, tak i psychoterapeut. Jedná se především o komunikaci

¹⁰³ Dostupné z: <http://www.tf.jcu.cz/studium-a-vzdelavani/pro-studenty/studijni-plany-pro-jednotlive-obory>, (4.6.2017)

s klientem, zjišťování jeho potřeb, potíží a toho jak s nimi pracovat. To vše na základě výše zmíněných teorií, které by měl aktivně využívat co nejefektivněji.

5.5.2 Předměty psychologie¹⁰⁴

Protože sociální práce je obor, který se věnuje práci s lidmi, je nutné rozumět jejich chování, prožívání a vnímání a zároveň umět alespoň částečně předvídat, co od klienta můžeme očekávat. K tomu slouží právě základní předměty psychologie. Ať již obecná **psychologie, sociální, vývojová, tak i dále aplikovaná psychologie**. Dále v rámci těchto předmětů je vyučována **psychopatologie**. Ta je nezbytná pro práci v mnoha zařízeních a pracovištích, kde sociální pracovník přichází do styku s takto nemocnými lidmi.

Všechny tyto předměty mají přímou spojitost s psychoterapií. Všechny ovlivňují určitou část chování a psychoterapeut by měl mít všechny základní předměty psychologie nastudované, aby v rámci psychoterapeutického výcviku měl na co navazovat.

5.5.3 Předměty specifické pro sociální práci

Tyto předměty jsou specifické pro sociální práci. Je pravda, že s nimi mohou pracovat i další obory, ale nejčastěji tyto specializace zastupují sociální pracovníci. V rámci studia na TF¹⁰⁵ jsou to předměty **krizové intervence, sociální práce s menšinami, soc. práce s osobami se speciálními potřebami, motivační rozhovory, probace a mediace, práce sociálního pracovníka v multidisciplinárním týmu, pedagogické aspekty sociální práce, supervize a koučink**.

Všechny tyto předměty jsou specifické pro sociální práci. Ať již se jedná o probaci a mediační službu, nebo krizovou intervenci, nejčastějšími pracovníky těchto zaměření jsou právě sociální pracovníci. Všechny tyto specifické předměty mohou být i součástí psychoterapeutického procesu a rozšiřují portfolio dovedností sociálního pracovníka, který má zájem o profesi psychoterapeuta.

5.5.4 Podpůrné předměty v sociální práci

Tyto předměty přímo nesouvisejí se sociální prací a ani s psychoterapií, ale přesto je jejich znalost vhodná pro oba obory, protože může pomáhat rozšiřovat naše povědomí o různých oblastech lidského života a chování v dané společnosti, eventuálně přináší možnost rozšíření našich vlastních hodnot. Mezi tyto předměty především řadíme **teologické předměty, antropologické, lidská práva, religionistiku a práci s dobrovolníky**. Všechny tyto předměty nám mohou pomoci pochopit určité specifické skupiny klientů a jejich potíže.

Pro práci v oblasti psychoterapie jsou tyto předměty spíše doplněním a rozšířením. Nemají přímý vliv na práci sociálního pracovníka; spíše rozvíjejí jeho možnosti práce s dalšími skupinami. Jejich přínos do psychoterapie může být spíše doprovodný, čili

¹⁰⁴ Dostupné z: <http://www.tf.jcu.cz/studium-a-vzdelavani/pro-studenty/studijni-plany-pro-jednotlive-obory>, (4.6.2017)

¹⁰⁵ Dostupné z: <http://www.tf.jcu.cz/studium-a-vzdelavani/pro-studenty/studijni-plany-pro-jednotlive-obory>, (4.6.2017)

pracovník se bez tohoto vzdělání obejde, ale pokud jej má, může jej začlenit do stylu své práce.

5.5.5 Předměty psychoterapie v rámci studia sociální práce¹⁰⁶

Jak jsme již psali výše, sociální práce jako obor vychází z řady psychologických a psychoterapeutických teorií. Řada těchto přístupů se na školách přímo vyučuje. Dále je také poskytnuta možnost základního přehledu psychoterapeutických směrů a možnost si vyzkoušet i psychoterapeutický výcvik osobně v rámci **sebezkušnostní praxe**. Mezi tyto předměty řadíme: **základy psychoterapie, logoterapii, arteterapii, imaginativní techniky v psychoterapii a ukázky sebezkušnostního výcviku**.

K těmto předmětům nemá valný smysl nic dodávat. Zde jsou sociální pracovníci zcela připravováni na možnost dalšího studia psychoterapie, a to formou samostatných předmětů.

5.5.6 Shrnutí

Tato podkapitola sloužila ke krátkému přehledu vyučovaných předmětů v rámci sociální práce. Jak je dobře vidět, velká část předmětů se skutečně věnuje práci s klientem a jeho chováním v jeho prostředí. Některé předměty jsou přímo zaměřené na psychoterapii. Z toho plyne, že sociální pracovníci jsou již během studia na psychoterapii připravováni, a to jak v teoretické oblasti, tak i prakticky.

5.6 Sociální práce a jednotlivé kompetence

V této podkapitole se více zaměříme na kompetence sociálního pracovníka. Ve 4. kapitole jsme jednotlivé kompetence¹⁰⁷ představili. V této kapitole se jimi již nebudeme zabývat tolik podrobně, ale spíše se zaměříme na to, které kompetence sociální pracovník má a eventuálně kde je v rámci studia získává. Podobný proces poté aplikujeme i v případě psychologie.

1. Odborná, samostatná a zodpovědná praxe

- a. Sociální pracovník je již v rámci veden k samostatnosti a odbornosti. Proto má vhodný předpoklad, že i jeho praxe ponese obdobné znaky. Většina základních oblastí v rámci této kompetence je obsažena v předmětech teorie a metody sociální práce.

2. Psychoterapeutický vztah

- a. Je součástí přípravy v rámci studia. Jak v teoriích a metodách sociální práce, tak i v rámci přípravy jednotlivých psychoterapeutických předmětů.

3. Vyšetření (hodnocení, diagnostika a konceptualizace)

¹⁰⁶ Dostupné z: <http://www.tf.jcu.cz/studium-a-vzdelavani/pro-studenty/studijni-plany-pro-jednotlive-obory>, (4.6.2017)

¹⁰⁷ Dostupné z: http://www.europsyche.org/download/cms/100510/Final-Core-Competencies-v-3-3_July2013.pdf (15.5.2017)

- a. Tato část je komplikovanější. Z toho, jak je definovaná tato oblast v rámci kompetencí evropského psychoterapeuta, má sociální pracovník vše potřebné opět z předmětu teorie a metody sociální práce. Jedná se především o explorační problém a pochopení toho, s čím klient přichází. Základní dovednosti by měl sociální pracovník mít již v rámci studia (například v rámci úkolově zaměřeného přístupu, kde je diagnostika základním předpokladem).

4. Dojednání kontraktu (rozvíjení cílů, plánů a strategií)

- a. Další oblast, která je integrální součástí studia sociální práce, jak v předmětu teorie a metody sociální práce, tak v úkolově zaměřeném přístupu a samozřejmě i v základech psychoterapie.

5. Různé techniky a intervence

- a. Tato oblast má dvě části. Jedna je vázána na daný specifický výcvik, který si sociální pracovník zvolí. Druhá je součástí vzdělávání, přičemž základní techniky a postupy již v rámci studia student dostává.

6. Období změn a krizí, práce s traumatem

- a. Kompetence, na kterou jsou sociální pracovníci připravováni v rámci studia. Krizová intervence je samostatný předmět. Práce s traumaty je pak součástí jak krizové intervence, tak i dalších předmětů.

7. Ukončení procesu a celková reflexe terapie

- a. Podobně jako u zahájení má sociální pracovník získává tuto kompetenci v rámci teorií a metod sociální práce.

8. Spolupráce s dalšími odborníky

- a. Tuto kompetenci má sociální práce mnohem jednoduší, protože je jako předmět samostatně vyučována a zároveň se od sociálního pracovníka očekává. Právě sociální pracovník svolává případovou konferenci, ve které pracuje s ostatními odborníky a koriguje a řídí jejich společnou práci.

9. Využití supervize, (peer) intervize a další možnosti reflexe

- a. Předměty supervize jsou vyučovány v rámci studia sociální práce a zároveň mají samotní sociální pracovníci vlastní aktivní zkušenost z tohoto předmětu již v průběhu studia.

10. Etika a kulturní citlivost

- a. Předmět etiky a kulturní citlivosti jsou pro řadu sociálních pracovníků součástí studia. A to jak etické principy jejich práce, tak práce s různými

skupinami a menšinami. To jim plně umožňuje naplňovat tuto kompetenci.

11. Řízení a administrativa

- a. Součástí většiny magisterských oborů sociální práce je i management řízení v rámci organizace i sebe samých. Sociální pracovník je na tuto kompetenci také připravován.

12. Výzkum

- a. Součástí sociální práce je i příprava na výzkum. Ačkoli v rámci psychoterapie dochází k jiným oblastem, teoretické základy výzkumu mají studenti sociální práce připravený.

13. Prevence a vzdělání

- a. Poslední kompetencí je vzdělávání a prevence klientů i sebe sama. Na tuto kompetenci jsou sociální pracovníci v průběhu studia taktéž připravováni, a to ať již skrze předměty, které se věnují práci s mládeží a preventivním programům, tak i v rámci předmětů, kde se věnuje značná pozornost péči o sebe sama.

V rámci této podkapitoly jsme se pokusili krátce podívat na to, zdali jsou studenti sociální práce připravováni na jednotlivé kompetence pro psychoterapii. Jednotlivé předměty připravují studenty na profesi psychoterapeuta **kvalitně**, alespoň co do požadavků na kompetence. Dalším předpokladem je následný psychoterapeutický výcvik a následné vzdělávání.

5.7 Psychologie a psychoterapie, historie oboru a současný stav

V rámci této kapitoly se stručně podíváme na historii psychologie a psychoterapie. Tato kapitola slouží spíše pro přehled a určité souvislosti s touto diplomovou prací. Jak shrnout v krátkém úseku velice širokou a bohatou historii psychologie? Pro účel této práce se zaměříme pouze na historii spojenou s psychoterapií a zároveň se podíváme, kdy psychologie začala ovlivňovat sociální práci a jak se současná psychologie staví k psychoterapii.

5.7.1 Krátká historie psychologie

Psychologie nebo také zájem o prožívání člověka tu je již dlouhá tisíciletí. Stejně jako snaha o pomoc druhým svou formou „psychoterapie“. Tento termín uvádíme v uvozovkách záměrně. Dříve se totiž této profesi či nástroji říkalo různě¹⁰⁸: šamanismus, kněžství, stařešinství atp. Až od dob osvětlenectví se začali badatelé zajímat o duši i jinak. Novodobá psychologie a psychoterapie vzniká na přelomu 19. a 20. století¹⁰⁹. V USA mají velký vliv různé psychologické školy (behaviorismus). Psychoterapie (Freud, Adler) vzniká především v Německu a Rakousku, odkud se však velmi rychle rozšiřuje do světa.

¹⁰⁸ Schmidbauer Wolfgang, Cesta psychoterapie str. 20, 51, 84, 119

¹⁰⁹ Collin Catherine, Grand Voula a kol., Kniha psychologie, str. 90-91

Ve velice krátkém časovém úseku, tedy cca 100 let vzniká obrovské množství přístupů (humanistické, psychoanalytické, gestalt) a zaměření (sociální psychologie, vývojová, obecná). Tento rozvoj je patrný i v dnešních dnech a stále pokračuje dál, a to v různých podobách, od integrace, přes vývoj a výzkum v chování atp.

5.7.2 Vliv psychologie na sociální práci

Psychologie měla a má vliv napříč širokým spektrem oborů, a to včetně sociální práce. Sociální práce nejvíce začala využívat¹¹⁰ psychologii v 30. letech 20. století, kdy se začala používat řada termínů a pojmů pro vnímání klienta. Co je však podstatné, psychologie přinášela i řadu teorií, které sociální práce převzala, mezi nimiž byla i psychoterapie, kterou sociální práce začala aktivně požívat. Otázkám, jaký vliv a na jaké oblasti měla psychologie vliv, jsme se věnovali výše.

5.7.3 Psychologie a psychoterapie v současnosti

Psychologie a psychoterapie jako obory jsou silně provázané, především historicky, kdy je psychoterapie přímým výsledkem práce psychologů. V současné době jsou však psychologie a psychoterapie více oddělené obory. Ačkoli stále sdílí mnoho společného a psychoterapie je také vyučována¹¹¹ v každém studiu psychologie, začíná se psychoterapie, jak jsme poukázali v kapitole 3, více stávat samostatným oborem. A psychologie jako obor se také věnuje řadě dalších činností a specializací.

Pro současnou psychoterapii to znamená, že již není s psychologií zcela napřímo provázána, ale spíše stojí na společné cestě.

5.8 Psychologie a kompetence

Vzhledem k tomu, že psychologové mají v rámci studia řádnou přípravu na profesi psychoterapeuta, předpokládá se, že splňují všechny kompetence, které by měl psychoterapeut zvládat. Samozřejmě je podmínkou, že student psychologie po absolvování vysokoškolského studia absolvuje i komplexní psychoterapeutický výcvik v jednom z možných směrů a bude se dále vzdělávat.

5.9 Styčná témata sociální práce a psychologie v oblasti psychoterapie

Co mají společného sociální práce a psychologie? Jak jsme se již podívali výše v této práci, je toho překvapivě mnoho. Přesto psychologie a sociální práce **nejsou stejné obory**. Ani nemohou být. Co je však podstatné pro tuto práci? Psychologie jako obor je předpokladem pro vykonávání psychoterapie u nás, ale pro sociální práci nikoli, a to přesto, že jejich teoretický základ se v mnohém podobá. Které podobnosti to jsou? A v čem jsou tyto obory naopak rozdílné?

5.9.1 Společné body a místa sociální práce a psychologie

Co tedy má sociální práce a psychologie společného? V první řadě oba obory jsou z oblasti **pomáhajících profesí, tedy jde jim o stejný cíl**, a tím je **pomoci klientovi v jeho životě a fungování**. Oba obory mají často velice podobné postupy a **techniky** při

¹¹⁰ Matoušek Oldřich a kol., Základy sociální práce str. 103

¹¹¹ Dostupné z: http://oldweb.ff.cuni.cz/ff-8145-version1-psychologie_bc_1.pdf, (4.6.2017)

práci s klienty. Mnohé **teorie** jsou taktéž společné oběma oborům. To vychází především z toho, že sociální práce velkou část psychologie přijala jako integrální součást své identity. Shrňme jednotlivé společné body:

1. Oba obory jsou pomáhající profese.
2. Oběma oborům jde o podobný cíl – zlepšení kvality života člověka.
3. Oba obory sdílí řadu podobných teorií, které logicky vychází z jejich provázanosti.
4. Oba obory mají řadu společných technik při práci s klientem.

Všechny tyto předpoklady je samozřejmě nutné brát s ohledem na **typ školy** (tedy zaměření vzdělávání, a to jak v sociální práci, tak i v psychologii) a také se zájmem studenta v rámci specializace. Oba obory mají také řadu značných odlišností, které však pro psychoterapii nemají význam.

5.9.2 Rozdílnosti a zásadní odlišnosti sociální práce a psychologie

Jaké jsou nejpodstatnější rozdíly psychologie a sociální práce? Především v konkrétních cílech. Tam, kde sociální práce přináší **zapojení klienta do společnosti** a jeho fungování, řeší psychologie osobní prožívání a fungování klienta, jeho **diagnostiku a případné poruchy a nemoci**. A přestože oba obory sdílí řadu podobných teorií a postupů, v rámci studia a praxe může být jejich pozornost ubírána jiným směrem. Jednoduše řečeno, tyto obory mají mnohem širší záběr dovedností a zaměření a nelze je zjednodušovat pouze na jednu oblast. Pro shrnutí:

1. Konkrétní cíle obou oborů jsou odlišné, co se formy pomoci týče.
2. Je stále nutné vnímat oba obory s širokým zaměřením i na další oblasti, než je pouze psychoterapie.

5.9.3 Společný význam pro psychoterapii

Co je tedy pro oba obory příznačné pro psychoterapii? Ačkoli jsou oba obory v mnohém podobné a v dalších částech velice odlišné, pro psychoterapii mohou společně představovat dvě strany téže mince. Klient se nikdy nenachází sám mimo prostředí, ale také neexistuje pouze prostředí a každé zaměření v rámci vzdělávání má tyto oblasti různě rozložené. Tam, kde může sociální práce velice dobře vidět klienta v jeho sociálním kontextu, může psychologie vidět různé vazby v jeho vlastním vnímání a prožívání.

5.10 Shrnutí 5. kapitoly

V 5. kapitole jsme se věnovali sociální práci a psychologii, a to do jaké míry připravují studenta na profesi psychoterapeuta. Větší důraz byl kladen na sociální práci, a to především z toho důvodu, že se snažíme dívat na tento obor vzhledem k jeho vhodnosti vůči psychoterapii. V rámci toho jsme se podívali historicky na různé pohledy na sociální práci. Zaměřili jsme pozornost především na ty oblasti, které by mohly být vhodné pro to,

aby nám pomohly odpovědět, zdali je vzdělání v oblasti sociální práce dostatečným vzděláním pro profesi psychoterapie. Došli jsme k následujícímu:

1. Sociální práce **je historicky propojená s psychologii** a psychoterapií, řada teorií čerpá buď již přímo, či nepřímo z těchto oborů.
2. Sociální práce jako taková **sama předpokládá využití psychoterapie** jako jednu z možných cest při práci s klienty; jedná se o jednu ze tří základních paradigmat sociální práce.
3. Cíle sociální práce **jsou zaměřené na pomoc lidem**, jejich vzájemné vztahy a komunikaci.
4. Studium sociální práce **obsahuje širokou škálu předmětů a zaměření**, které pomáhají s orientací v rámci psychoterapie a psychologie, včetně předmětů, které tyto předměty nejen vyučují, ale také je propojují s praxí.
5. V rámci kompetencí **splňuje** sociální práce všechny základní požadavky pro profesi psychoterapie.

Z tohoto výčtu můžeme vysledovat několik věcí. V první řadě to, že sociální práce splňuje všechny předpoklady pro to, aby mohla být dostatečným preedukačním vzděláním pro profesi psychoterapeuta. Sociální práce je oborem s velice širokým záběrem, ale přesto velice dobrými předpoklady i pro pomoc tímto specifickým způsobem. Tudíž můžeme předpokládat, že pokud by se psychoterapie u nás vydala cestou profesionalizace, má sociální práce velice dobré předpoklady pro to stát se vhodným studijním oborem.

6.0 Závěrečné vyhodnocení

V této kapitole shrneme, zdali a jak jsme naplnili cíle této práce, její výsledky, možné důsledky a jejich možnosti řešení.

6.1 Závěrečné vyhodnocení

V první části závěru této práce zhodnotíme cíle této práce. Těmi jsou:

1. Je vzdělání v sociální práci kvalitním předpokladem pro profesi psychoterapie? A proč?
2. Co určuje to, zdali má obor sociální práce kvalitní předpoklady pro profesi psychoterapie?
3. Které kompetence má sociální práce a které jí naopak chybí pro vykonávání profese psychoterapeuta?

6.1.1 Je vzdělání v sociální práci kvalitním předpokladem pro profesi psychoterapie? A proč?

První otázka se ptá po tom, zdali vzdělání sociálního pracovníka je kvalitním předpokladem pro další vzdělávání v psychoterapii a v její následné praxi. Z textu výše vyplývá předpoklad, že **ano**. Sociální práce splňuje všechny předpoklady pro to, aby byla dostatečným vzděláním pro psychoterapii. Zde je výčet důvodů, proč předpokládáme, že tomu tak je:

1. Vzdělání v sociální práci vychází z teorií a metod psychologie a psychoterapie a jsou její integrální součástí a předpokládá se, že ji sociální pracovník dokonce bude využívat ve své práci.
2. Z pohledu kompetencí není žádná oblast, ve které by sociální pracovník neměl dostatečné vzdělání.
3. Jedno ze stěžejních paradigmat sociální práce je terapeutické a samo o sobě očekává, že sociální pracovník bude mít dostatečné vzdělání v psychologii a psychoterapii.
4. Řada technik, která sociální práce využívá, je taktéž přejata z psychoterapie a psychologie, a dokonce některé techniky vznikly přímo v sociální práci.

Toto vše jsou předpoklady pro to, že student je připraven pro další studium psychoterapie. Všechny tyto předpoklady platí za podmínku, že je psychoterapie brána jako samostatný obor, že sociální pracovník absolvuje další vzdělávání a má řádný psychoterapeutický výcvik.

6.1.2 Co určuje, zdali je daný obor dostatečný pro psychoterapii?

V rámci této práce jsme se pokoušeli na tuto otázku najít odpověď. Pro řádné zodpovězení je důležité, jak se na tuto otázku ptáme, přesněji z jakého předpokladu vycházíme. Tato práce vychází z jednoho možného pohledu na tuto problematiku. Ale jak jsme již psali na začátku, nejedná se pouze o jediný pohled. Jaké pohledy tedy máme:

1. Psychoterapie jako profese

- a. Pokud budeme klást tuto otázku z této pozice, je tento předpoklad dán magisterským vzděláním v pomáhající profesi, psychoterapeutickým výcvikem a splněním všech daných kompetencí.

2. Psychoterapie jako lékařský nástroj

- a. Pokud budeme klást otázku z této pozice, je předpokladem vzdělání buď psychiatrická atestace, nebo atestace v klinické psychologii a dále psychoterapeutický výcvik, systematická atestace z psychoterapie a praxe v klinickém zařízení.

Tudíž tato otázka je spíše politického charakteru nežli oborového. V rámci této práce jsme se podívali na to, jakou formou je psychoterapie vykonávána napříč Evropou, USA

a Kanadou, a je vidět, že psychoterapie může být zcela bez problémů samostatným oborem, částečně nezávislým na původním vzdělání. (Vzdělání by mělo být humanitní a v magisterském stupni.) Tudíž kdo je vhodný pro tuto profesi, více určují sdružení, nežli vzdělání.

Tedy to co určuje kvalitu a předpoklady, je závislé pouze na dané legislativě země a dohody, nežli na vzdělání samotném.

6.1.3 Které kompetence má sociální práce a které jí naopak chybí pro výkon v profesi psychoterapeuta

Tato otázka je nejvíce odlišná od ostatních. Předpokladem bylo, že sociální práce nebude splňovat všechny náležité kompetence z pohledu ČAP. Avšak dle textu zmíněného výše všechny tyto předpoklady **splňuje**. Odpověď na tuto otázku je tedy následující: Sociální práce má veškeré potřebné kompetence dle ČAP pro to, aby mohla být vhodným preedukačním vzděláním pro psychoterapii.

Otázka se totiž nemůže pohybovat v oblasti kompetencí. Otázkou jsou spíše specializace v rámci sociální práce. A další rozvoj a vzdělávání sociálních pracovníků.

6.2 Silné a slabé stránky vzdělání sociálního pracovníka dle ČAP na profesi psychoterapeuta

Které stránky jsou výhodou pro sociálního pracovníka a které mu naopak chybí a potřeboval by je doplnit, aby mohl dobře splňovat roli psychoterapeuta?

6.2.1 Silné stránky

Sociální práce jako obor je silná především ve **vztazích, v komunikaci a všestrannosti**, a tím mnohdy přesahuje do řady dalších oborů. Navíc předpokládá, že další obory bude společně spojovat a koordinovat. Sociální pracovník musí být velice všestranný člověk, který je kreativní a nápaditý a musí umět řadu dovedností.

6.2.2 Slabé stránky

Největší slabostí sociální práce je její značná **nedefinovatelnost a neohraničenost** pro vnější okolí a mnohdy samostatné pracovníky, což může vést i k povrchnějšímu náhledu na oblasti. Dále klade na pracovníky nárok osobní specializace, pokud chtějí pokračovat hlouběji v dané oblasti. Poslední slabinou především v rámci psychologické části sociální práce je slabší rozhled v patologii a diagnostice. Především diagnostické nástroje jsou asi největší slabinou oproti psychologii. Ačkoli, psychoterapie nepotřebuje zcela nutně tyto nástroje, přesto se jedná o oblast, která pracovníkovi může občas chybět.

6.4 Shrnutí práce a jejích výsledků

V rámci této práce jsme se věnovali dvěma profesím, sociální práci a psychologii, a tomu, jaký vliv má toto vzdělání na profesi psychoterapeuta. V úvodu této práce jsme se zaměřili na definování těchto oborů a vytyčili pojem vzdělávání a jeho smysl. V dalších kapitolách jsme popsali, jak vypadá psychoterapie ve světě, věnovali se jednotlivým kompetencím, které by měl mít psychoterapeut a v poslední kapitole jsme se věnovali samostatným oborům a jejich obsahu. K čemu jsme v této práci tedy došli?

6.4.1 Smysl této práce se odvíjí od definování psychoterapie

Jak již bylo avizováno na začátku, v současné době se vede v České republice diskuze na téma, zdali je psychoterapie samostatná profese, nebo lékařský nástroj.

Pokud řekneme, že **psychoterapie je lékařský nástroj, nemá obsah této práce žádný smysl**, protože sociální pracovník nesplňuje požadavky na to, aby byl v rámci českého zdravotnictví akceptovatelným pracovníkem, a to již z principu jeho přípravy.

Pokud však bude na psychoterapii nahlíženo jako na samostatný obor, **splňuje** dle kompetencí sociální práce veskrze všechny potřebné náležitosti pro kvalitní výkon této profese. Předpoklady, proč tomu tak je, jsou popsány výše.

6.4.2 Co určuje, zda daný obor splňuje všechny kompetence určené pro psychoterapii?

Pokud se podíváme do kapitoly č. 5, je zde vidět relativně rozsáhlý přehled různých teorií a předpokladů. Tyto teorie poskytují v podstatě vše, co je dle kompetencí potřebné pro správně vykonávanou praxi psychoterapeuta.

Pro profesi psychoterapeuta z toho plyne následující. Vzdělání je nezbytný předpoklad, který poskytuje nutný základ pro tuto profesi, avšak nemůže být nutným předpokladem, že pouze jeden obor připraví pro tuto profesi dostatečně kvalitně. Tudíž vzdělání nám může pomoci jako jeden z **významných ukazatelů** a předpokladů, že je daná osoba odborně připravena na další vzdělávání, které získává u nás v rámci psychoterapeutického výcviku.

Jako měřítko dostatečného vzdělání, pokud chceme přistupovat k psychoterapii jako k samostatnému oboru, jsou tedy kompetence, specializace a další vzdělávání. Jednotlivé obory (nyní již bez zaměření pouze na sociální práci a psychologii) můžeme relativně jednoduše posuzovat dle toho, zdali v rámci **vzdělávání splňují všechny kompetence**, specializace a další vzdělávání, či nikoli.

6.4.3 Celkové shrnutí práce

Tato práce poskytuje pohled na jednotlivé obory, které stojí vedle sebe a jejichž vzájemné kompetence se srovnávají, ne tedy předpoklady dané vnější autoritou. Pokud bychom se zaměřili čistě na obsahovou stránku, jsou si tyto obory v mnohém podobné. To, co je, rozlišuje, je jejich cílová skupina a cíle jejich práce, avšak jejich nástroje jsou veskrze podobné, i když uzpůsobené k danému stylu práce. Co je však podstatné, pokud budeme brát psychoterapii jako samostatný obor, jsou obě tyto profese zcela kompetentní pro tuto práci. Obě profese poskytují dostatečné zázemí a přehled potřebný pro další studium a specializaci v rámci psychoterapeutického výcviku.

Celkově tedy shrnutí cílů této práce je následovné:

1. Je vzdělání v sociální práci kvalitním předpokladem pro profesi psychoterapie? A proč?

- a. Ano sociální práce je z pohledu EAP kvalitním předpokladem pro další specializaci v rámci sociální práce, splňuje veškeré kompetence, k psychoterapii má blízko jak teoretickými východisky, tak samostatným stylem práce
2. Co určuje to, zdali má obor sociální práce kvalitní předpoklady pro profesi psychoterapie?
 - a. Jsou zde dva zdroje, dle kterých můžeme určit předpoklad sociální práce pro profese psychoterapie. První z nich jsou kompetence dané organizací (ČAP či ČPS) a předpoklady pro dosažení vzdělání psychoterapeuta. Druhou jsou poté politické autority a legislativa dané země. Podle těchto předpokladů sociální práce splňuje (ČAP) či nespĺňuje (ČPS) tyto náležitosti.
 3. Které kompetence má sociální práce a které jí naopak chybí pro vykonávání profese psychoterapeuta?
 - a. Sociální práce dle zvolených kompetencí splňuje veškeré předpoklady pro kvalitní praxi v psychoterapii.

Shrnutí této práce je tedy následovné. **Sociální práce je kvalitním předpokladem pro psychoterapii**, za předpokladu dalšího vzdělávání a legislativního schválení v rámci psychoterapie. A to z pohledu této práce a západních zemí, a jejich praktických zkušeností.

Na závěr této práce se ještě jednou odkážu na začátek této práce. Cílem této práce **není** jednostranný pohled na danou problematiku. Ani to, že sociální práce je dostatečnou zárukou kvality, ale že i nezdravotnické profese, mají kvalitní vzdělání a dobrý předpoklad pro výkon profese psychoterapeuta, který leží i v dalších oblastech vzdělávání. Věřím, že tato diskuze a podobné práce jsou potřebné a to jak mezi zdravotnickými tak i ne-zdravotnickými pracovníky v rámci psychoterapie. A její vyřešení bude nejvíce záviset na kvalitní diskusi a naslouchání obou stran, k čemuž věřím, že jsou obě strany kvalitně a kompetentně vybaveny.

6.5 Možné nápady na řešení současného stavu

V této krátké kapitole se pokusíme zamyslet nad dalšími okolnostmi a možnostmi řešení, které přinášejí výsledky této práce.

6.5.1 Další část předpokladu - praxe

V současné době je téma psychoterapie v odborných kruzích diskutovaným tématem. Jednou z oblastí je právě vzdělání, kterému jsme se věnovali v této práci, a předpoklady pro psychoterapii. Jedním z další argumentů, proč by měla psychoterapie být pouze doménou dvou oborů, je klinická praxe. Tedy že osoba, která chce vykonávat psychoterapii, musí absolvovat další klinické vzdělávání.

V tomto směru by bylo zajímavé, kdyby sociální práce mohla získat podobný statut jako má v zahraničí (především v USA, jak již bylo zmíněno výše), a to formou **postgraduální specializace**¹¹² například jako:

1. klinický sociální pracovník,
2. psychiatrický sociální pracovník,
3. dětský a rodinný sociální pracovník.

Tím bychom docílili řádné kvality, zvýšili prestiž sociální práce jako takové a zároveň splnili předpoklad toho, že sociální pracovník má dostatečné odborné vzdělání v dané oblasti. Nebyl by tak v pozici podřízeného pracovníka, ale v pozici profesionála stejné kvality a úrovně.

6.5.2 Další vzdělávání

Jednou z obav, proč by psychoterapie nemohla být samostatným oborem, je **nedostatečnost** vzdělání. To by mohlo být řešeno například formou **další specializace**, eventuálně atestace v psychoterapii. Pokud budeme předpokládat, že potřebujeme dostatečné vzdělání v oboru psychoterapie, není nic jednoduššího než **specifikovat**, co by daný odborník měl umět, splnit příslušné vzdělávání, které bude zakončeno atestací/zkouškou, aby i nelékařský pracovník mohl prokázat dostatečné znalosti.

7.0 Literatura a zdroje

Jednotlivé zdroje a materiály užití v této práci.

7.1 Tištěné zdroje

1. COLLIN, Catherine. *Kniha psychologie*. Praha: Knižní klub, 2014. Universum (Knižní klub). ISBN 978-80-242-4316-0.
2. KRATOCHVÍL, Stanislav. *Základy psychoterapie*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0302-5.
3. MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0213-4.
4. MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0211-0.
5. NOLEN-HOEKSEMA, Susan. *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. Vyd. 3., přeprac. Přeložil Hana ANTONÍNOVÁ. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0083-3.
6. OKO, Juliette. *Understanding and using theory in social work*. Exeter: Learning Matters, 2008. ISBN 978-1-84445-139-5.

¹¹² Dostupné z: <https://www.socialworkguide.org/careers/> (31.5.2017)

7. PAYNE, Malcolm. *Modern social work theory: a critical introduction*. Repr. London: Macmillan, 1991. ISBN 9780333474785.
8. PLHÁKOVÁ, Alena. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia, 2004. ISBN 978-80-200-1499-3.
9. SCHMIDBAUER, Wolfgang. *Cesta psychoterapie: od magie k vědě*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0489-3.
10. VYBÍRAL, Zbyněk a Jan ROUBAL, ed. *Současná psychoterapie*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-682-7.

7.2 Elektronické zdroje

1. *Asociace vzdělavatelů v sociální práci* [online]. Praha [cit. 2017-06-3]. Dostupné z: <https://www.asvsp.org/>
2. *CANADIAN GRADUATE PROGRAMS: Masters-Level Programs in Counselling* [online]. www.ccpa-accp.ca, 2017 [cit. 2017-05-14]. Dostupné z: <https://www.ccpa-accp.ca/students/graduate-programs/canadian-graduate-programs/>
3. *Careers in Social Work: Types of Social Workers* [online]. <https://www.socialworkguide.org>, , 1 [cit. 2017-05-31]. Dostupné z: <https://www.socialworkguide.org/careers/>
4. ČAP: O nás. ČAP - česká asociace pro psychoterapii [online]. [cit. 2017-05-2]. Dostupné z: <http://czap.cz/o-nas>
5. Česká asociace pro psychoterapii [online]. [cit. 2017-06-3]. Dostupné z: <http://czap.cz/zapisy-a-dokumenty>
6. *Definition of the profession of Psychotherapy* [online]. <http://www.europsyche.org>, 2003 [cit. 2017-05-14]. Dostupné z: <http://www.europsyche.org/cms-tag/147/about-the-eap>
7. *Education and Degree Requirements to Become a Therapist* [online]. [goodtherapy.org](http://www.goodtherapy.org), 2013 [cit. 2017-05-10]. Dostupné z: <http://www.goodtherapy.org/become-a-therapist/education-requirements.html>
8. *ETICKÝ KODEX SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ ČESKÉ REPUBLIKY* [online]. In: . s. 7 [cit. 2017-03-22]. Dostupné z: https://www.vkci.cz/soubory/prilohy/67_0_eticky%20kodex%20soc%20pracovniku.pdf
9. Individuální členství v ČAP. ČAP - česká asociace pro psychoterapii [online]. Praha, 2014 [cit. 2017-05-8]. Dostupné z: <http://czap.cz/clenstvi-v-cap/16-individualni-clenstvi>

10. KOBLEC, Karel. *Mantinely poskytování psychoterapie* [online]. In: . Praha, 2012 [cit. 2017-05-8]. Dostupné z: http://www.psychoterapeuti.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=22&
11. *Kritéria pro schvalování komplexních vzdělávacích programů v psychoterapii pro zdravotnictví zahajovaných od roku 2018* [online]. Praha: ČPS, 2017 [cit. 2017-05-8]. Dostupné z: http://www.psychoterapeuti.cz/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=51&Itemid=93
12. NEPUŠTIL, Pavel. Psychoterapeut: co je to za člověka? *Psychologie.cz* [online]. 2011, , 1 [cit. 2017-05-2]. Dostupné z: <https://psychologie.cz/psychoterapeut-co-je-to-za-cloveka/>
13. *O fakultě* [online]. Brno: <https://www.phil.muni.cz/> [cit. 2017-05-27]. Dostupné z: <https://www.phil.muni.cz/o-nas/tradice>
14. *O fakultě* [online]. Praha: <http://www.ff.cuni.cz> [cit. 2017-05-27]. Dostupné z: <http://www.ff.cuni.cz/fakulta/o-fakulte/>
15. *Popis Oboru: Psychologie* [online]. Brno [cit. 2017-05-1]. Dostupné z: <https://www.muni.cz/bakalarske-a-magisterske-obory/20866-psychologie>
16. *Popis Oboru: Sociální práce* [online]. Brno [cit. 2017-05-1]. Dostupné z: <https://www.muni.cz/bakalarske-a-magisterske-obory/21585-socialni-prace>
17. *Poslání fakulty* [online]. České Budějovice: <http://www.tf.jcu.cz/> [cit. 2017-05-27]. Dostupné z: <http://www.tf.jcu.cz/o-fakulte/poslani-fakulty>
18. STEYAERT, Jan. 1951 Carl Rogers. *History of social work* [online]. 2010, 1 [cit. 2017-06-3]. Dostupné z: http://historyofsocialwork.org/eng/details.php?cps=15&canon_id=159
19. *Studijní plán: Psychologie* [online]. Praha, 2016, , 7 [cit. 2017-06-4]. Dostupné z: http://oldweb.ff.cuni.cz/ff-8145-version1-psychologie_bc_1.pdf
20. *Studijní plán: Sociální práce* [online]. České Budějovice, 2016, , 6 [cit. 2017-06-4]. Dostupné z: http://www2.tf.jcu.cz/~hovjacka/Studijni_plany/SCHP_2016.pdf
21. *Studijní plány pro jednotlivé obory* [online]. České Budějovice, 2015 [cit. 2017-06-4]. Dostupné z: <http://www.tf.jcu.cz/studium-a-vzdelavani/pro-studenty/studijni-plany-pro-jednotlive-obory>
22. *The Professional Competencies of a European Psychotherapist: A Project of the European Association of Psychotherapy (EAP)* [online]. Červenec 2013. Moscow: European Association of Psychotherapy EAP, 2013 [cit. 2017-06-17]. Dostupné z:

http://www.europsyche.org/download/cms/100510/Final-Core-Competencies-v-3-3_July2013.pdf

23. URBAN, Jindřich. *Co je psychologie a čím se tento vědní obor zabývá* [online]. In: . s. 8 [cit. 2017-04-17]. Dostupné z: <http://www.svse.cz/uploads/File/Co%20je%20psychologie%20a%20cim%20se%20zabyva.pdf>
24. VANĚK, David. Komu svěřit svoji duši. *Psychologie.cz* [online]. 2014 [cit. 2017-05-8]. Dostupné z: <https://psychologie.cz/komu-sverit-svoji-dusi/>
25. VESELÝ, Arnošt. *Co to jsou cíle vzdělávání? Víme to?* [online]. Praha, 2013 [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.eduin.cz/clanky/co-to-jsou-cile-vzdelavani-vime-to>
26. VLČKOVÁ, Kateřina. *Základní pedagogické kategorie a pojmy* [online]. Brno, , 5 [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: https://is.muni.cz/elportal/estud/lf/ps05/mpmp071/ped_kategorie.pdf
27. VYROUBALOVÁ, Martina. Na psychoterapii se čeká i půl roku. Místo ní se předepisují prášky. *IDnes.cz* [online]. MAFRA, 2017 [cit. 2017-05-8]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/nedostatek-psychoterapeuta-reforma-psychiatrie-fbl-/domaci.aspx?c=A170125_091848_domaci_mav
28. *Zápisy & Dokumenty* [online]. <http://czap.cz> [cit. 2017-05-15]. Dostupné z: <http://czap.cz/zapisy-a-dokumenty>

ABSTRAKT

FULIER, P. *Psychoterapeut se vzděláním sociálního pracovníka: Ovlivnění role psychoterapeuta pre-edukačním vzděláním v sociální práci při komparaci s jednooborovou psychologií a jejich kompetencí dle české asociace pro psychoterapii.* České Budějovice 2017. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra Psychologie. Vedoucí práce D. Urban.

Klíčová slova: Sociální práce, psychologie, psychoterapie, kompetence, česká asociace pro psychoterapii (ČAP), vzdělání.

Práce se zabývá otázkou, zdali je sociální práce kvalitním vzdělávacím základem pro další specializaci v psychoterapii. Na tuto otázku se snaží odpovědět pomocí argumentace o současných světových trendech, historickém kontextu a sledování kompetenci evropského psychoterapeuta. Pro pomoc srovnává tyto oblasti se současnou psychologií a klade otázku jaký je rozdíl mezi těmito obory a jak se tyto rozdíly projevují v psychoterapii.

ABSTRACT

Psychotherapist with social worker education: Influencing the role of psychotherapist in pre-school education in social work in comparison with single-subject psychology and their competencies according to the Czech Association for Psychotherapy.

Keywords: Social Work, Psychology, Psychotherapy, Competence, Czech Association for Psychotherapy (CHAP), education.

The thesis deals with the question whether social work is a good educational base for further specialization in psychotherapy. This question seeks to answer using the argument of current world trends, historical context and monitoring competence of the European psychotherapist. To help these areas compared with the current psychology and wonders what is the difference between these fields and how these differences manifest themselves in psychotherapy.